

**MITEN SOSIAALISESTA RAPORTISTA TULEE TOSI? -
DISKURSSIANALYYSI SOSIAALIALAN AMMATTILAIS-
TEN VAKUUTTAVASTA KIELENKÄYTÖSTÄ**

Mari Nousiainen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian oppilaitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Mari Nousiainen	
Työn nimi Miten sosiaalisesta raportista tulee tosi? - Diskurssianalyysi sosiaalialan ammattilaisten vakuuttavasta kielenkäytöstä	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 79 + 1 liite (4sivua)
Ohjaaja Heli Valokivi	
<p>Rakenteellinen sosiaalityö voidaan nähdä yhteiskunnallisena vaikuttamistyönä, jolla tavoitellaan muutosta. Sosiaalihuollon ammattilaisilla on tärkeä rooli tiedon tuottajana ja välittäjänä yksilötason ja rakenteellisen tason välillä. Sosiaalinen raportointi on yksi keskeinen tiedon välittämisen menetelmä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, miten sosiaalialan ammattilaiset tuottavat tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteydestä yhteiskuntaan sekä selvittää, miten he pyrkivät vakuuttamaan kuvatessaan noita asioita. Tutkimukseni on toteutettu laadullisena tutkimuksena diskurssianalyysin keinoin. Tarkemmin olen analysoinut raporteista koostuvaa aineistoa viiden faktuaalistamisstrategian avulla. Näitä vakuuttamisen strategioita ovat 1. itse todettuun vetoava strategia, 2. vaihtoehtomuuteen nojaava strategia, 3. kvantifioiva strategia, 4. sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia ja 5. asiantuntijuuteen tukeutuva strategia. Tutkimukseni aineistona ovat toimineet Varsinais-Suomen hyvinvointialueella vuonna 2023 laaditut sosiaaliset raportit (N 79).</p> <p>Tutkimustulosten mukaan sosiaalialan ammattilaiset nojaavat sosiaalisissa raporteissa kaikkiin faktuaalistamisstrategioihin. Asiakastyöstä nouseva asioiden ja ilmiöiden kiinnittyminen yhteiskunnalliseen tasoon vaatii kuitenkin kontekstisidonnaista tulkintaa, jotta vakuuttaminen kiinnittyy sosiaalihuollon yksilötyön ilmiöistä osaksi rakenteellista sosiaalityötä ja yhteiskuntaa. Sosiaalityön ammattilaisten asiantuntijuus ja kokemukseen perustuva tieto näkyy raportoinnin kielessä, mutta jatkossa asioiden ja ilmiöiden esille tuominen tulisi olla entistä vahvempaa, jotta tiedon totuusarvo vahvistuu. Vahvistamalla raportoinnin totuusarvoa ja panostamalla tiedon tulkintavaiheeseen, vahvistetaan sosiaalisen raportoinnin keskeistä tehtävää tiedon tuottamisen ja välittämisen menetelmänä. Näin sosiaalisen raportoinnin avulla saadaan välitettyä tärkeää tietoa sellaisille johtaville toimijoille, joille sosiaalihuollon ilmiöt ovat tuntemattomia. Jäsentyneen tiedon avulla sosiaalinen raportointi voi saavuttaa poliittisen tason ja kiinnittyä muutostyöhön, jolla tähdätään oikeudenmukaisempaan ja tasa-arvoisempaan yhteiskuntaan.</p>	
Asiasanat: diskurssianalyysi, faktuaalistamisstrategiat, rakenteellinen sosiaalityö, sosiaalialan ammattilainen, sosiaalinen raportointi, vakuuttaminen	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

KUVIOT

KUVIO 1	Sosiaalinen raportointi menetelmän eri mallit (Hussi 2005b, 24)	19
KUVIO 2	Sosiaalisen raportoinnin prosessi, ns. "Hussin menetelmä" (Hussi 2005b, 12).....	21
KUVIO 3	Kehittämistyön tuloksena syntynyt sosiaalisen raportoinnin tiedon hyödyntämisen malli Helsingissä (Lyly 2016; Helsingin kaupunki 2016).....	24
KUVIO 4	Sosiaalisen raportoinnin työkalu Varsinais-Suomessa (Varsinais- Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024; Vesa ym. 2020, 43.)	27
KUVIO 5	Diskurssianalyysin kolmio (Jokinen & Juhila 2016, 267)	36
KUVIO 6	Diskurssianalyttisen tutkimuksen ulottuvuusparit Jokista ja Juhilaa (2016, 268) mukaillen	37
KUVIO 7	Sosiaalisten raporttien prosentuaalinen palvelutehtäväjakauma	45
KUVIO 8	Faktuaalistamisstrategioiden esiintymismäärät.....	46

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ	4
2.1	Katsaus rakenteellisen sosiaalityön kotimaiseen perinteeseen	4
2.2	Rakenteellisen sosiaalityön teoreettisia jäsennyksiä	10
2.2.1	Tehtäväalueet	12
2.2.2	Toiminnallinen orientaatio ja sosiaalityön asiantuntijuus	14
3	SOSIAALINEN RAPORTOINTI	17
3.1	Sosiaalisen raportoinnin jäsennyksiä	17
3.2	Sosiaalisen raportoinnin muodot ja menetelmät	20
3.3	Sosiaalisen raportoinnin työkalu Varsinais-Suomessa	24
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	28
4.2	Tutkimusaineiston kuvaus	29
4.3	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	32
4.3.1	Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi	32
4.4	Analyysin tulkintakehys tässä tutkimuksessa	35
4.4.1	Kontekstit	39
4.4.2	Faktuaalistamisstrategiat	41
4.5	Analyysin jäsentymisen tässä tutkimuksessa	43
4.6	Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio	46
5	SOSIAALISESTA RAPORTISTA TULEE TOSI	49
5.1	Itse todettuun vetoavaa faktuaalistamista	49
5.2	Vaihtoehdottomuuteen nojaavaa faktuaalistamista	52
5.3	Kvantifioivaa faktuaalistamista	53
5.4	Sosiaalisiin normeihin tukeutuvaa faktuaalistamista	55
5.5	Asiantuntijuuteen tukeutuvaa strategiaa	58
5.6	Kaikki peliin – faktuaalistamisstrategioiden yhtäaikainen olemassaolo ...	60
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	65
6.1	Tutkimuksen luotettavuus	65
6.2	Yhteenvedo	68
6.3	Pohdinta	73
	LÄHTEET	78

LIITTEET

LIITE 1 Varsinais-Suomen sosiaalisen raportoinnin lomake

1 JOHDANTO

Sosiaalityön tehtävä on vähentää eriarvoisuutta ja tukea kansalaisten hyvinvointia hyödyntämällä sosiaalityön ja muiden toimijoiden asiantuntijuutta ja tietoa. Sosiaalityön laajana tehtävänä voidaan pitää yhteiskunnallisen sosiaalisen kestävyuden edistämistä, jossa rakenteellisella sosiaalityöllä on oma tärkeä roolinsa. Sen tavoitteena on vaikuttaa yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja ilmiöihin sekä uudistaa prosesseja. Kyse on yhteiskuntaa kehittävästä muutostyöstä, jossa huomio kiinnitetään yksilön sijaan yhteiskunnallisiin sosiaalisia ongelmia aiheuttaviin ongelmiin ja niiden ratkaisemiseen. Tavoitteena on kansalaisten hyvinvointi ja oikeudenmukaisuuden lisääntyminen, joten tätä kautta rakenteellinen sosiaalityö palautuu yksilöön. (Närhi, Rantamäki, Kannasoja, Kokkonen & Ruonakangas 2023a, 6–7.)

Käsitteellisesti rakenteellinen sosiaalityö voidaan sitoa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen (Sirkka 2015, 119). Tästä jäsennyksestä käsin koen oman kiinnostukseni rakenteellista sosiaalityötä kohtaan heränneen jo pienenä koululaisena. Äänekäs epäoikeudenmukaisuuden vastustaminen ja epäkohtiin puuttuminen ei kuitenkaan ollut itseltään selvää ainakaan institutionaalisessa peruskoulurakenteessa. Nurkassa seisomisten, jälki-istuntojen ja kotiin toimitettavien lappujenkin jälkeen, minun oli vaikea hyväksyä auktoriteettien asettamia epäoikeudenmukaisuuksia tai silmien sulkemista asioilta, jotka ovat väärin. Onneksi useammatkin suotuisat tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että kiinnostus yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kulkee edelleen mukani. Jossain vaiheessa myös tajusin, että äänekyyden lisäksi tarvitaan joukkovoimaa, oikeita ihmisiä ja oikeita keskusteluareenoita, jotta oikeudenmukaisuutta voidaan edistää.

Rakenteellinen sosiaalityö käsitteellistyi minulle vasta sosiaalityön opintojeni aikana. En muista tarkalleen, milloin törmäsin siihen ensimmäistä kertaa, mutta muistan, kuinka minuun teki vaikutuksen erityisesti Paavo Viirkorven (1990, 29) ajatus siitä, että sosiaalityöntekijöillä on hallussa sellaista rakenteellista asiantuntijuutta, jota voi ja pitää hyödyntää yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Hän näki rakenteellisen

sosiaalityön siten, että sosiaalityöntekijöiden tietämys asioista muodostuu yksilökoh-
taisista tekijöistä, jotka kytetään laajempiin yhteyksiin eli yhteiskunnallisiin raken-
teisiin. Minun oli helppo saada kiinni Viirkorven ajatuksista, koska työni sosiaalialalla
on vuodesta 2010 saakka tapahtunut maaseutumaisissa kunnissa, joissa yksilön ja yh-
teiskunnan välinen etäisyys on tuntunut kapeammalta, kuin sektoroidummissa ja
useita hallinnon kerroksia käsittävissä kaupunkikeskuksissa. Koen, että olin saanut
nähdä ja kokea Viirkorven mallinnuksen käytännössä ja se antoi lisämotivaatio tutkia
aihetta lisää.

Rakenteellisen sosiaalityön keskeisenä menetelmänä pidetään sosiaalista rapor-
tointia, jonka avulla sosiaalityöstä syntyvää tietoa tuotetaan ja välitetään. Tehtävä pe-
rustuu siihen, että palvelujen kehittämisen tueksi tarvitaan laadullista tietoa, joka
nousee asiakastyöstä. Sosiaalinen raportointi tekee näkyväksi sosiaalihuollon asiak-
kaiden ongelmia, tarpeita ja vahvuuksia sekä niiden suhteita yhteisöön ja yhteiskun-
taan. Sosiaalisen raportoinnin tuottaman tiedon avulla on mahdollista kehittää niin
sosiaalihuollon omaa toimintaa, kuin käyttää laajemmin sitä palvelujen uudistami-
sessa. (Lyly 2016, 9–10.)

Sosiaalisen raportoinnin tavoitteena on tuottaa laadullista tietoa. Tässä tutki-
muksessa olen kiinnostunut selvittämään, miten tietoa tuotetaan suhteessa rakenteel-
liselle sosiaalityölle ja sosiaaliselle raportoinnille asetettuun tehtävään ja tavoitteisiin.
Tutkimuksen tavoitteena ei ole tarkastella sitä, millaisia asioita, ilmiöitä tai ongelmia
raporteissa esiintyy, vaan keskittyä selvittämään, miten ja millä tavalla sosiaalisissa
raporteissa tietoa tuotetaan. Tutkimusaineisto koostuu vuoden 2023 aikana laadituista
sosiaalisista raporteista Varsinais-Suomen hyvinvointialueelta. Raportteja on kerätty
alueen sosiaalityöntekijöiltä ja sosiaalihojajilta sosiaalialan osaamiskeskus Vasson
toimesta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten sosiaalialan ammattilaiset ku-
vaavat asioita ja ilmiöitä, joita he työssään kohtaavat. Sosiaalinen raportointi on väline
tuon tiedon tuottamisessa ja siten se kiinnittyy myös erottamattomasti rakenteelliseen
sosiaalityöhön. Osana tuota tiedon tuottamisen ja välittymisen prosessia, on luoda
kuva todellisuudesta kielen avulla ja samalla vakuuttaa tiedon vastaanottaja. Hyö-
dynnän tutkimuksessani diskurssianalyttistä tulkintakehystä, jonka avulla tarkaste-
len niitä vakuuttamisen keinoja, joihin sosiaalialan ammattilaiset ovat raportoides-
saan nojanneet. Diskurssianalyysi on rakentunut sosiaalisen konstruktionismin perin-
nölle (Jokinen 2016a, 251). Bergerin ja Luckmannin (1980, 11) mukaan sosiaalisessa
konstruktionismissa ollaan kiinnostuneita todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta.

Tälle tutkimukselle sosiaalinen konstruktioismi on antanut toimivan teoreettis-metodologisen viitekehyksen, sillä kieli jos mikä on keskeisessä asemassa juuri sosiaalisen raportoinnin kontekstissa.

Tutkimusraporttini toisessa ja kolmannessa pääluvussa esittelen rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin teoreettista taustaa, sen kansainvälisiä vaikuttimia sekä perinteen kehittymistä kotimaassa. Teoreettisen jäsentymisen lisäksi kuvailen käytännönläheisemmin joitakin sosiaalisen raportoinnin malleja ja kerron Varsinais-Suomessa kehitystä Sosiaalisen raportoinnin työkalusta. Luvussa neljä käyn läpi tutkimukselleni asettamia tavoitteita, tutkimuksen metodologisia lähtökohtia, tarkempaa kuvausta tutkimuksen jäsentymisestä tässä tutkimuksessa sekä analyysin tulokintakehyksen. Lisäksi käsittelen tässä luvussa tutkimuksen eettisiä kysymyksiä ja omaa tutkijan positiotani tässä tutkimuksessa. Luvun tarkoituksena on kuvata tutkimusteoreettisen viitekehyksen muotoutumista laajemmista kokonaisuuksista kohti niitä valjastuksia, joiden avulla tässä tutkimuksessa saadut tulokset ovat syntyneet. Luvussa viisi esittelen tutkimustulokset. Tutkielman päättää kuudes luku, jonne olen koonnut johtopäätöksiä. Tässä luvussa esittelen tutkimuksen luotettavuutta, yhteenvedon sekä pohdinnan.

2 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ

Rakenteellinen sosiaalityö on kirjattu sosiaalihuoltolakiin (1301/2014), jossa se määritellään toiminnaksi, jonka tehtävä on huolehtia sosiaalisesta hyvinvoinnista. Tämä tarkoittaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sosiaalityössä havaittavan sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittämisen sekä asiantuntemuksen hyödyntämisen avulla. Tieto voi koostua esimerkiksi asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteyksistä yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Lisäksi rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotuksien antaminen sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi, sekä asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. Sosiaalihuollon asiantuntemukselle annetaan laissa iso merkitys ja sen tuominen osaksi hyvinvointialueiden ja kuntien kokonaissuunnittelua on osa lakiin kirjattua velvoitetta. Tiedon tuottamisen ohella sosiaalihuoltoa velvoitetaan tekemään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, jotta paikallista sosiaalityötä ja muuta palvelu- ja tukivalikoimaa voitaisiin kehittää.

Sosiaalihuoltolain soveltamisohjeessa (2017, 34) lakitekstin määritelmää täsmennetään ehkäisevän sosiaalityön tehtävän merkityksellä. Ehkäisevällä sosiaalityöllä nähdään olevan oma merkittävä osansa yhteiskuntapoliittisten ratkaisujen aiheuttamiin sosiaalisiin vaikutuksiin sekä kustannuksiin. Sosiaalityön tiedontuotannon lisäksi, sen tulee olla mukana tutkimuksellisen tiedon tuottamisessa sekä vastaamassa sosiaalisten vaikutusten arvioinnista sekä sosiaalitaloudellisesta arvioinnista.

2.1 Katsaus rakenteellisen sosiaalityön kotimaiseen perinteeseen

Rakenteellisen sosiaalityön historia kulkee käsikädessä sosiaalityöksi tunnistettavan toiminnan alkuvaiheisiin saakka. Sosiaalityön klassikkojen, Mary Richmondin ja Jane Addamsin painotuksissa asiakastyöstä nouseva tieto nähtiin liittyvän rakenteelliseen

toimintaan jo 1900- luvun alkupuolella. Addams painotti sosiaalisten epäkohtien näkyville nostamista sekä yhteisöllisiä auttamisen rakenteita. Richmond taas edellytti asiakastyöstä nousevan tiedon välittämistä päätöksentekijöille, jotta epäkohdat nousevat osaksi päätöksentekoa. Käsitteenä rakenteellinen sosiaalityö on kuitenkin tuorempi ja paikantuu osaksi radikaalin sosiaalityön liikkeen kehittymistä 1970-luvulle. (Pohjola 2011, 209.)

Rakenteellisesta sosiaalityöstä alettiin puhua Suomessa 1970- luvulla. Tuohon aikaan rakentui ymmärrys suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön ideasta, joka nojasi sekä sosiaalipoliittiseen tavoite- ja tehtäväasetteluun että rakenteellisen sosiaalityön kaksoissidoksen jäsentämiseen. (Närhi 2023, 35.) Tultaessa 1980- luvulle rakenteellinen sosiaalityö koki lyhyeksi jääneen näkyvän jaksonsa hyvinvointivaltion rakentamisen kaudella. Ajanjaksolla oli kuitenkin oma tärkeä merkityksensä, koska tuolloin rakenteellisen sosiaalityön voi katsoa saaneen institutionaalisen aseman ja rakenteelliset näkemykset kirjattiin sosiaalihuoltolakiin. Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitettiin tuolloin toimintaa yhteiskunnallisten epäoikeudenmukaisuuksien ja hyvinvointia estävien tekijöiden poistamiseksi. Laki alkoi siis ohjata kuntien tehtäviä siihen suuntaan, että asukkaiden elinoloihin perehdytään ja niitä seurataan kunnan eri toiminnoissa. (Pohjola 2011, 210–212; Pohjola 2015, 30; Närhi 2023, 36–37.)

1990-luvulla rakenteellisen sosiaalityön käsitettä pyrki avaamaan Paavo Viirkorpi käsiteanalyttisen ja systeemiteoreettisen näkökulman kautta (Närhi 2023, 38; Pohjola 2011, 211–212). Viirkorpi (1990, 20–26) jäsensi rakenteellista sosiaalityötä kuvaavan toimintamallin, jossa hän kuvasi rakenteellisen sosiaalityön etenemistä prosessinomaisesti. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa sosiaalihuollon asiakastyö ja muut tiedonlähteet synnyttävät havaintoja. Toisessa vaiheessa noita havaintoja työstetään sosiaalityöntekijöiden toimesta, analysoimalla, yhdistelemällä ja täydentämällä muulla tiedolla. Tällä tavoin muodostuvan tietämyksen hän ajatteli toimivan pohjana sille asiantuntijuudelle, jota tarvitaan vaikuttamistoiminnassa. Sosiaalityöntekijät hän näki asiantuntijoina, joilla on oikeus ja velvollisuus toimia tässä roolissa. Tärkeänä osatehtävänä hän näki myös asiakkaiden aktivoimisen toimimaan itse omien elinolojen korjaamiseen kansalaistoiminnan kautta.

Viirkorven (1990) käsiteanalyysissä sosiaalityöllä oli merkittävä rooli muutostyössä. Rakenteellisen sosiaalityön hän näki kiinteänä osana sosiaalityön kokonaisuutta ja uskoi siihen, että mikäli rakenteellinen taso karkaisi liian kauaksi arkisesta sosiaalityöstä, jäisi se vaille merkitystä sosiaalityön uudistajana. Sosiaalityön hän näki kokonaisvaltaisena muutostyönä, jossa yksittäisenkin asiakkaan kohdalla vaikutetaan yksilötason lisäksi elämänympäristön muodostamiin toimintaehtoihin. Viirkorpi

myös nosti esille huolen, mikä on mielestäni ajankohtainen myös tänä päivänä. Hän esitti, että vaikka sosiaalityössä toimitaan sosiaalisen asiantuntijana, tuntuu kuitenkin siltä, että sosiaalityöntekijöiltä puuttuu itseluottamusta esiintyä oman alansa asiantuntijoina. Viirkorven havainto oli myös, että sosiaalityöntekijät eivät ole myöskään kovin innokkaita ottamaan tuota asiantuntijaroolia vastaan. (Viirkorpi 1990, 20–25, 76–77.)

1990- luvun loppupuolella rakenteellisen sosiaalityön jäsentyminen jatkui Aulikki Kananojan esille nostamalla kunnallisen sosiaalipolitiikan ja sosiaalisen asianajon käsiteillä. Sosiaalityön selvityshenkilönä toiminut Kananoja (1997) nosti selvityshankkeessa esille muun muassa sosiaalisen raportoinnin asiakastyöstä saadun tiedon välittämisestä poliittiseen päätöksentekoon. Kananoja näki, että sosiaalisesti kestävä kunnallinen sosiaalipolitiikka vaatii aikaa ja keskustelua, sektorit ylittävää yhteistyötä, kuntalaisten osallisuutta sekä sosiaalipolitiikan johtamista. (Kananoja 2011, 200–205; Pohjola 2011, 212–213; STM 2020.)

Rakenteellisen vaikuttamisen välineenä sosiaalinen raportointi vahvistui 2000-luvulla, kun se nostettiin esille Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015- toimenpideohjelmassa. Ohjelmassa todettiin ongelmalliseksi se, että järjestelmällisesti tuotettua tietoa paikallisista ja seudullisista ilmiöistä ei tuoteta, eivätkä heikot signaalit välity päätöksentekoon saakka. Ohjelmassa sosiaalinen raportointi nähtiin yhtenä keinona ratkoa tätä ongelmaa. Sosiaalisen raportoinnin kehittäminen alkoi saada konkreettista muotoa ja ohjauksen sosiaalisen raportoinnin mallin luomiseen työvälineeksi sosiaalityössä. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 70.) Sosiaalisen raportoinnin konkretisoituminen jatkui Taina Hussin (2005) laatimassa raportissa ”Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset”. Raportissa sosiaalinen raportointi määriteltiin toimintana ja kuvattiin konkreettisesti Helsingin kaupungissa toteutetun kehittämistyön tulosten pohjalta. Raportissa muun muassa esiteltiin erilaisia sosiaalisen raportoinnin malleja. (Närhi 2023, 40.)

Pohjola (2011, 213) näki ehkäisevän ja rakenteellisen sosiaalityön jäävän kuitenkin liukuhihnamaisen asiakaskohtaisen työn jalkoihin vuosituhannen alkupuolella. Käytännössä markkinoitumisen, kilpailutuksen ja tuotteistamisen yhteiskunnassa sosiaalityöntekijät ajautuivat kasvavien asiakasmäärien ja työntekijäpulan vuoksi tehdasmaiseen ja kuormittavaan yksilötyöhön. Arjen normalityöstä ei ole ollut mahdollista orientoitua rakenteelliseen ja kehittävään työhön, vaan se oli ulkoistettu projektiluonteisiin hankkeisiin, jota tekevät muut kuin asiakastyötä tekevät sosiaalityöntekijät.

Rakenteellisen sosiaalityön orientaation hiljaisuus vuosituuhannen alussa koki kuitenkin uuden päivänvalon tultaessa 2010- luvulle. Keskustelu rakenteellisen sosiaalityön ympärillä terävöityi ja vuonna 2014 rakenteellinen sosiaalityö huomioitiin sosiaalihuoltolain (1301/2014) seitsemännessä pykälässä, jossa korostettiin rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä asiakastyöhön perustuvaa tiedontuotantoa. Laissa painotettiin rakenteellisen sosiaalityön tavoitteellisten toimien valmistelua sekä toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja korjaamiseksi. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 34–35.) Lainsäädännöllisen vahvistumisen lisäksi 2010- luvulla rakenteellisen sosiaalityön asema edistyi monella tavalla. Vuonna 2014 julkaistiin sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja, jonka keskiössä oli rakenteellinen sosiaalityö. Teos kokosi yhteen ja teki näkyväksi rakenteelliseen sosiaalityöhön kiinnittyvää tutkimusta. Muun muassa Pohjolan kirjoittamassa artikkelissa hän kiteytti suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinnettä ja jäsensi sitä käsitteellisesti. Pohjolan jäsenyyksen voi nähdä uudistaneen rakenteellisen sosiaalityön käsitettä muuttuneeseen ja koko ajan muuttuvaan yhteiskuntaamme sopivaksi. Pohjolan jäsenyys syvensi käsitystä sosiaalisesta kestäväydestä ja sitä on hyödynnetty laajasti suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön kehittämistyössä, tutkimuksessa ja koulutuksessa.

Rakenteellisen sosiaalityön käsitteellinen kehitys sai täydennystä myös Henri Muotkan (2013) pro gradu- tutkielmassa tehdyn käsiteanalyysin kautta. Analyysi paikansi suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön käsitettä yhdyskuntatyön ja yhteisösosiaalityön sekä kansainvälisesti radikaalin sosiaalityön lähikäsitteeksi. (Närhi 2023, 41–43.) Luomansa synteetin pohjalta Muotka (2013, 69–71) totesi rakenteellinen sosiaalityön pohjautuvan työntekijän vahvaan ammatillisuuteen sekä sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen asiantuntijuuteen. Keskeistä on vaikuttamistyö eri tasoilla; kansallisen ja kunnallisen tason lisäksi mesotasolla ja yhteiskunnan rakenteissa.

Kiihtyvää keskustelua rakenteellisen sosiaalityön asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa täydensi Liisa Hokkasen (2014) väitöskirjatutkimus, jossa kotimaiseen keskusteluun haettiin uudenlaista näkökulmaa rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisestä perinteestä. Tutkimus tuotti autetuksi tulemisen auttamisteoreettisen tulkinna ja nimesi sen valtaistavaksi sosiaaliseksi asianajoksi. Tulkinnaassa yhdistyivät sekä valtaistumisen ja sosiaalisen asianajon teoreettinen keskustelu. (Närhi 2023, 43.) Hokkasen toteaa tutkimuksessaan (2014, 76–77, 84), että molemmat näistä teorioista ovat itsenäisestikin laajoja ja on mahdollista, että molemmat teorialtarjoavat riittävän orientaation tilanteeseen itsenäisestikin. Kun autetuksi tulemistä pyritään tarkastelemaan yhteiskunnallisesta perspektiivistä, tarvitaan kuitenkin molempia. Orientaationa sosiaalinen asianajo korostaa rakenteisiin vaikuttamista ja valtaistuminen toiminnan prosessuaalisuutta, tietoisuuden muuttumista ja identiteetin määrittymistä.

Kun valtaistuminen ja sosiaalinen asianajo yhdistyy, ollaan lähellä rakenteellista, syrjinnänvastaista, ehkäisevää ja radikaalia sosiaalityötä. Autetuksi tulemisen mahdollistaminen edellyttää, että kokonaisuutta suuntaa sosiaalisen asianajon ja valtaistumisen yhteinen toimintaorientaatio, jossa autetuksi tuleminen ohjaa auttamista. Tavoitteena on kontekstien muuttaminen ja toimijuuden vahvistaminen siten, että autetuksi tuleminen asetetaan keskiöön asianosaisten asemaa vahvistamalla, olipa sitten kyse puolesta auttamisesta tai toiminnasta yhdessä autettavien kanssa.

Tultaessa 2020- luvulle, on rakenteellisen sosiaalityön perinteen tulkintaa ja kehitystä jatkettu esimerkiksi Minna Kivipellon (2021) Rakenteellisen sosiaalityön katsauksessa sekä Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö- julkaisussa (2022). Kivipellon katsauksessa (2021, 2, 25–26) hän kokoaa yhteen tutkimuksia, selvityksiä ja opinnäytetöitä, joiden aiheena on ollut rakenteellinen sosiaalityö. Katsauksessa todetaan rakenteellisen sosiaalityön olevan aiheena tuttu sosiaalityön ammattilaisille, mutta sen menetelmien ja toteutustapojen olevan vielä varsin jäsentymättömiä. Tiedon tuotanto sosiaalityöstä on kyllä sosiaalisen raportoinnin myötä lisääntynyt, mutta edelleen asiakasrajapinnasta tuotettavan tiedon hyödyntäminen on ollut vähäistä päätöksenteossa ja kehittämisessä. Kivipellon katsauksen johtopäätöksissä todetaan rakenteellisen sosiaalityön kehittämisen edellyttävän toimia niin tutkimuksen, koulutuksen, kuntien ja hyvinvointialueiden käytännöissä, kuin valtiorinnossakin. Esimerkiksi hyvinvointialueilla on rakenteellisen sosiaalityön toteutumista ja seuranta vankistettava nivomalla se kiinteäksi osaksi palvelukokonaisuuksia sekä yhdenmukaistamalla sosiaalisen raportoinnin alustoja, jotta tietoa voidaan yleensä ottaen löytää ja sen vertailu helpottuisi.

Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö- julkaisu (2022) taas pohjautui sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettaman Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskushjelman osana toiminutta, terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen tukemaa sosiaalihuollon kehittämishjelmaa. Ohjelman yhtenä tavoitteena oli tukea rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä. Raportti toimitettiin yhteistyössä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen, Jyväskylän yliopiston ja Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Raportti koostui rakenteellisen sosiaalityön eri näkökulmia valottavista artikkeleista, jotka edustivat laajasti sosiaalityön käytännön työtä, kehittämistä ja tutkimusta. Se myös antoi pohdittavaa rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuuden kehittämiskohteisiin. Yhtenä osa-alueena näissä pohdinnoissa esille nousi rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuudet tuottaa laadukasta ja mitattavaa tietoa, jota voidaan hyödyntää alueellisessa ja kansallisessa johtamisessa, seurannassa, arvioinnissa ja ohjauksessa. Tämä vaatii kuitenkin uudenlaista orientaatiota niin sosiaalityön ammattilaisilta itseltään, kuin koko organisaatiolta. Esimerkiksi Liukko ja Muurinen (2022, 154) toteavat

artikkelissaan, että rakenteellisen sosiaalityön perustuessa asiakastyötä tekevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työhön, on tiedontuotannon näkökulmasta välttämätöntä, että hiljaisuuden ja jopa vaientamisen perinteestä päästään irti ja edetään kohti moniäänistä ja vaikuttavaa sosiaalityön kulttuuria. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten merkitys tiedontuottajina tulee tunnistaa myös johtamisessa.

Tuoreinta rakenteellisen sosiaalityön perinnettä ja nykytilaa jäsentävä teos on tutkijoiden (Närhi, Kannasoja, Kokkonen, Rantamäki & Ruonakangas 2023) kokoama Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus -teos. Teos kokoaa yhteen rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisen ja kotimaisen perinteen teoreettisia ja empiirisiä jäsennyksiä sekä esittelee rakenteellista sosiaalityötä tuoreen kotimaisen tutkimustiedon valossa. Esitetyt tulokset perustuvat sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman ”Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveyspalveluissa” (MoRa) -tutkimushankkeisiin. Tutkimusperusteisuuteen nojaten teoksessa hahmotetaan myös rakenteellisen sosiaalityön toimintamahdollisuuksia hyvinvointialueilla. Oman tutkielman kannalta teos on edustanut uusinta ja tuoreinta näköalaa kotimaiseen rakenteelliseen sosiaalityöhön ja se on vaikuttanut vahvasti esimerkiksi tutkielman teoriaosuuden jäsentymiseen. (Närhi ym. 2023.)

Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus -teoksen merkitys rakenteellisen sosiaalityön kehittämisessä piirtynee vasta sitten, kun sitä voidaan tarkastella historiallisessa perspektiivissä. Nyky-ymmärryksen valossa arvioisin sen keskeisimmän asian liittyvän kahteen pääkohtaan. Ensinnäkin - mielestäni teos nostaa vahvasti esille sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulman tuottamalla tutkimustietoa, joka on kerätty suoraan heiltä. Noiden tutkimustulosten valossa teoksessa esitetään, että rakenteellisen sosiaalityön toimintakäytäntöjen edistämiseksi sosiaalityöntekijät tarvitsevat erilaisten tekijöiden toteutumista yhtäaikaaisesti. Johdon on tuettava rakenteellista sosiaalityötä. Lisäksi rakenteellisen sosiaalityön toimintakulttuurin on oltava osa kokonaisvaltaista työorientaatiota. Jotta rakenteellisen sosiaalityön tekeminen käytännössä onnistuu, tarvitaan siihen työyhteisön tukea ja lupa tehdä sitä kriittisesti, poliittisesti sekä uudistavan ja tutkivan työotteen keinoin. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla tulee myös olla mahdollisuus nostaa julkiseen keskusteluun rakenteellisia epäkohtia ja näkökulmia sekä palvelujärjestelmän, että yleisesti yhteiskunnan kehittämiseen liittyviä ideoita. Viidenneksi rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseksi katsotaan tarvittavan monitoimijuutta. (Närhi, Rantamäki, Kannasoja, Kokkonen, Ruonakangas 2023b, 301–302.)

Teoksen toinen keskeinen anti rakenteellisen sosiaalityön kotimaiselle perinteelle liittyy mielestäni monitoimijuuteen, jolle annetaan uudenlainen ja entistä vahvempi asema. Monitoimijuus nähdään keskustelufoorumeina ja yhteistyönä asiakkaiden, kansalaistoimijoiden, eri hallintojen toimijoiden sekä sosiaalityön eri tehtäväalueiden ja näiden johdon sekä poliittisten päättäjien välillä. Matka rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden mukaiseen muutoksen aikaansaamiseksi on pitkä. Vallitsevat olosuhteet eivät tue suunnitelmallista monitoimijaista työtä, vaan tällä hetkellä työ on pikemminkin satunnaisia ja yksittäisten toimijoiden varassa olevaa. Se myös keskittyy liiaksi palvelujärjestelmän sisälle ja sen ehdoille, eikä pyrikään ottamaan vahvempaa toimijuutta yhteiskunnallisessa kehittämis- ja muutostyössä. (Närhi ym. 2023b, 302–303.)

2.2 Rakenteellisen sosiaalityön teoreettisia jäsennyksiä

Yhteiskunnan taloudellinen ja poliittinen tilanne sekä niihin kytkeytyvät rakenteet vaikuttavat haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten elinolosuhteisiin sekä siihen, miten sosiaalityön ammatilliset käytännöt toimivat. Tästä yhtälöstä muodostuu rakenteellisen sosiaalityön perusajatus ja tavoite tunnistaa ja muuttaa yhteiskunnallisia sekä sosiaalisia rakenteita niin, että ne eivät aiheuta eriarvoisuutta ja heikennä ihmisten hyvinvointia. Rakenteellisen sosiaalityön ideana on yhdistää yksilön henkilökohtaiset kysymykset laajempiin yhteiskunnallisiin elinolosuhteisiin. (Närhi 2023, 27–28.)

Pohjolan (2011, 207–209, 214) mukaan sosiaalityön tavoitteissa ja käytännön toiminnassa on aina yhteiskunnallinen kaksoissidos. Tuohon sidokseen kuuluvat niin asiakkaina olevien yksilöiden, perheiden ja ryhmien auttaminen ja tukeminen, kuin yhteiskunnallinen ajattelu, sekä palveluihin ja päätöksentekoon vaikuttaminen. Nämä sosiaalityön eri puolet ovat sidoksissa toisiinsa vastavuoroisesti. Sosiaalityön laajemman tehtävän toteutumiseksi ja kokonaisuuden rakentumiseksi, kumpikin edellyttää toistaan. Rakenteellinen on aina kiinni yksilössä.

Mullaly ja Dupré (2019, 19, 298–304) näkevät sosiaalityön tarjoavan aitiopaikan yhteiskunnallisten ongelmien vaikutuksista haavoittuvassa asemassa olevien kansalaisten vaikeisiin elämäntilanteisiin. Heidän mukaansa sosiaalialan työntekijöiden ei tule hyväksyä tällaista epätasa-arvoista yhteiskuntajärjestystä. Sosiaalityön rakenteellisuus ei heidänkään mukaansa tarkoita sanoutumista irti sosiaalityön yksilökeskeisestä työstä, vaan ennen yhteiskunnallisiin rakenteisiin vaikuttamista, on sosiaalityön tehtävä auttaa kansalaisia. Sosiaalityöllä pyritään kuitenkin vaikuttamaan kansalai-

siin siten, että työ yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen parissa vahvistaa kansalaisia vastustamaan sortoa aiheuttavia rakenteita ja yhdistää näitä kansalaisia ja yhteisöjä. Yhtenä ajatuksena on, että sortoa kokeneet yksilöt ohjataan sosiaalityön avulla yhteyteen toistensa kanssa, jotta he voisivat yhdessä ryhtyä toimiin sortoa aiheuttavien rakenteiden muuttamiseksi.

Mullaly ja Dupré irtautuvat jyrkästä mikro- ja makrotason jaottelusta kiinnittämällä sosiaalityön käytäntöihin sekä yhteiskunnalliseen, että yksilölliseen muutokseen liittyvät elementit. Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä muodostuu kaksoisdoksesta, joka tarkoittaa työtä sekä yksilöiden että rakenteiden tasolla. Tämän yhteiskunnallisen tehtävän ja rakenteellisen sosiaalityön perimmäisen tavoitteen mukainen muutostyö edellyttää sosiaalityöltä vahvaa työskentelyn kohdistamista yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tulisi sosiaalityöntekijän olla tietoinen niistä yhteiskuntamme esteistä, jotka rajoittavat yhteiskuntajärjestelmämme tyydyttävyyttä. Toisaalta sosiaalityöntekijällä tulisi olla visio siitä, millainen on yhteiskunta, jossa inhimilliset perustarpeet ovat keskeinen arvo. Sosiaalityöntekijän tulee myös tiedostaa sosiaalityön poliittinen luonne, jonka avulla vallalla olevaa yhteiskuntajärjestystä on mahdollista joko vahvistaa tai muuttaa. Sosiaalityössä tulee nähdä sosiaaliset ongelmat rakenteellisena, ei yksilön tai perheen omina ratkaisuin ja rakenteellinen työ paljon enempänä, kuin pelkkänä lähestymistapana käytäntöön. (Mullaly & Dupré 2019, 296, 303–304.)

Mullaly & Dupré (2019, 325–329, 335) ovat nähneet, että sosiaalityöntekijällä on kyllä mahdollisuus tehdä rakenteellista sosiaalityötä viranhaltijana, mutta toimijuus on tällöin rajoittuneempaa ja tapahtuu pitkälti organisaation ehdoilla. Myös Rantanen ja Kokkosen (2023, 275) mukaan julkisen sektorin sosiaalityöntekijöiden suhde rakenteelliseen sosiaalityöhön on ongelmallinen ja ristiriitainen. Sosiaalityölle asetetaan toisaalta roolia, joka on yhteiskunnallisesti kantaa ottava ja arvopohjaan vahvasti nojaava. Vahvan roolin ottamista yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa kuitenkin haastaa pelko siitä, miten se vaikuttaa julkiseen asiantuntija-asemaan. Asetelmassa on ristivetoa, koska sosiaalityöntekijä on osa julkista palvelujärjestelmää ja asettuessaan kritisoimaan ja vaatimaan yhteiskunnallista muutosta, asettaa hän samalla itsensä edustamaansa yhteiskuntaa vastaan. Myös Raunio (2009, 97–98) toteaa epäoikeudenmukaisen politiikan ja toimintatapojen vastustamisen olevan haasteellista sosiaalityössä, sillä silloin kritiikki kohdistuu yhteiskunnalliseen ympäristöön, jonka osana sosiaalityöntekijä itsekin työskentelee. Viranomaisvastuussa olevalle sosiaalityöntekijälle sopii paremmin neutraali asiakkaita koskeva tiedon tuottaminen ja välittäminen päättävälle tahoille.

2.2.1 Tehtäväalueet

Pohjolan (2011, 214–215) mukaan sosiaalityössä toimitaan vahvassa sosiaalisten ongelmien asiantuntijuudessa. Työssään sosiaalityöntekijät saavat ensikäden kokemuksellista tietoa eriarvoisuustekijöistä muun muassa työttömyyden, asunnottomuuden, päihteiden, mielenterveysongelmien, köyhyyden ja väkivallan kipupisteistä sekä muista yhteiskunnallisista ongelmista. Sosiaalityön kaksoissidoksen ajatuksen mukaisesti keskeistä on pohtia, millä keinoin onnistumme vakuuttamaan myös muut yhteiskunnalliset toimijat, jotta myös he näkisivät sen saman sosiaalityöstä avautuvan todellisuuden. Lisäksi olisi mietittävä, kuinka ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin päästään vaikuttamaan konkreettisesti ja miten ongelmia poistetaan, jotta sosiaalinen hyvinvointi toteutuu.

Pohjola (2011, 214–215) jäsentää rakenteellisen sosiaalityön käytäntöfunktioita näistä mietinnöistä käsin jakamalla sen tehtävät neljään ydinalueeseen: *tietotyö, strategiatyö, inkluusiotyö sekä oikeudenmukaisuustyö*. Ydinalueet linkittyvät keskenään, sekä toisiin sosiaalityön alueisiin, kuten sosiaalityön vahvaan eettisyyteen. Pohjolan jäsenystä on pidetty merkityksellisenä ja arvokkaana, sen ottaessa huomioon sekä kansainvälisen keskustelun, että kotimaisen hyvinvointivaltioon ja sosiaalipolitiikkaan kytkeytyvän kontekstin, nivomalla vuosikymmenien kehityskulkuja yhteen. (Närhi, Kokkonen, Rantamäki, Kannasoja & Ruonakangas 2022, 27).

Sosiaalityöntekijät tekevät työtään monipuolisen tietopääoman varassa. Tietopääomaan kuuluu yhteiskunnallisia muutoksia koskevaa tietoa, tietoa paikallisuuteen liittyvistä sosiaalisista ilmiöistä ja ongelmista sekä ymmärrystä niistä kehittämistarpeista, jota palvelujärjestelmässä esiintyy. *Tietotyöllä* Pohjola (2011, 216, 219) tarkoittaa tiedon tuottamista sosiaalisista elinolosuhteista, hyvinvoinnista ja pahoinvoinnista sekä palveluiden toimivuudesta ja kohtaamisesta. Sosiaalityölle asettuu tällöin tiedon tuottajan ja välittäjän rooli, johon yhdistyy niin tutkivaa sosiaalialanalyttikon työtä, kuin yhteiskunnan omatuntona ja epäkohtien osoittajana toimivaa yhteiskuntakriittikon työtäkin. Tiedon tarve vaihtelee pienemmistä käytännönläheisistä tarpeista paikallisiin, laajempiin ja alueellisiin tarpeisiin sekä tieteellisen tutkimuksen tuottamaan tietoon. Sisällöllisesti tietoperusta rakentuu sen moninaisuudelle, jossa tilastollisella, määrällisellä ja laadullisella tiedolla on kaikilla oma tärkeä paikkansa. Tiedon tuottamisen lisäksi tarvitaan julkisuustyötä. Käytännössä julkisuustyöllä tarkoitetaan tiedon välittämistä eri tavoin, esimerkiksi sosiaalisen raportoinnin tai viestinnän keinoin. Julkisuustyöllä on suuri merkitys, koska pääasiassa kansalaisten arkeen vaikuttavista päätöksistä tehdään sosiaalityön arjen ulkopuolella poliittisissa elimissä. (Pohjola 2011, 215–216, 219–220; Pohjola 2015, 31; Pohjola, Laitinen & Seppänen 2015, 288–290.)

Toinen Pohjolan (2011, 216, 219) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueista on *strategiatyö*. Strategiatyöllä tarkoitetaan työtä, jolla pyritään vaikuttamaan sosiaalisiin hyvinvointipalveluihin ja sosiaalityön edistämiseen. Sitä ei kuitenkaan tulisi nähdä vain oman tehtäväalueen palveluiden kehittämisenä ja sosiaalityön edistämisenä, vaan laajempaan yhteiskuntapoliittisena linjaustyönä aina lainsäädäntöön asti. Käytännössä strategiatyöllä voidaan tarkoittaa erilaisiin hyvinvointisuunnitelmiin-, ohjelmiin tai strategiaihin vaikuttavaa visiointityötä. Sosiaalityö osallistuu niiden rakentamiseen yhteistyössä muiden toimijoiden ja kansalaisten kanssa. Strateginen työ on ennen kaikkea olosuhteisiin ja rakenteisiin vaikuttavaa työtä, jossa keskeistä on kehittävä ja uusia toimintatapoja rakentava ja verkostoituva työ. Mullalyn ja Duprén (2019, 340) mukaan rakenteellista sosiaalityötä on mahdollista tehdä, niin järjestelmän sisältä, kuin ulkoapäinkin. Järjestelmän sisältäpäin tehtävän työn he hahmottavat viranhaltijatyöksi, jota tehdään lähinnä osana sosiaalihuollon järjestelmää. Ulkoapäin tehtävään työhön taas sisältyy vaikuttamista, jota työntekijä tekee ennemminkin kansalaisena, kuin viranhaltijana. Tässä kansalaisen roolissa sosiaalityöntekijä voi tehdä rakenteellista sosiaalityötä esimerkiksi ammattiliittojen tai poliittisten liikkeiden kautta.

Inklusiotyön Pohjola (2011, 217, 219) liittyy yhteisöllisyyden ja kansalaisten yhteenliittymien hyödyntämiseen sosiaalisen hyvinvoinnin rakenteellisessa kehittämisessä. Kehittämistyön keskiössä ovat tällöin kansalaisten yhteisyyden ja osallisuuden edistäminen sekä yhteisöjen mahdollisuus luoda sosiaalista tukea. Yhteiskunnan on myös hyväksyttävä kansalaiset osallisiksi yhteiskunnallisten hyvinvointitoimintojen rakentamiseen. Sosiaalityön on pyrittävä edistämään osallisuuden mahdollistumista sekä kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia ja valtaistumista. Käytännössä inklusiotyön tehtäväalueella liikutaan yhteisösosiaalityön osa-alueella ja olennaiseksi nousee yhteistyö eri järjestöjen yhteisöllisen toiminnan kanssa.

Tehtäväalueista sosiaalinen *oikeudenmukaisuustyö* kiinnittyy Pohjolan (2011, 217, 219–220) mukaan arvokeskusteluun ja yhteiskunnallisen moraalin vahvistamiseen hyvinvointityössä ja yleensä yhteiskuntapolitiikassa. Oikeudenmukaisuustyön perustana on vahva sosiaalityön eettisyys ja moraalit, jotka läpileikkaavat kaikki rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet. Etiikka ja moraalit taas koostuvat ihmisten perusoikeuksista ja sosiaalisten oikeuksien huomioimisesta, jotka tulee huomioida kaikessa päätöksenteossa. Ne koskettavat yhtä lailla kaikkea yhteiskunnallista toimintaa ja palveluita. Rakenteellisena sosiaalityönä ja yleensä osana sosiaalityön kokonaisuutta, tällä tarkoitetaan aktiivista keskustelun ylläpitämistä oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista. Keskustelua on käytävä niin sosiaalityön sisällä, kuin yhteistyössä eri toimintasektoreiden ja kansalaisten kanssa.

Esitellyn neljän tehtäväalueen lisäksi Pohjola (2011, 218, 220) on nostanut keskusteluun rakenteellista sosiaalityötä läpäisevän sosiaalipoliittisen työn sekä johtamistyön. Sosiaalipoliittisella työllä tarkoitetaan yhteiskuntarakenteellista näkemystä ja toimintaa, jolla on sosiaalityön tavoitteisiin ja työprosessiin kiinteä yhteys. Sosiaalityön kohdistaessa toimintaansa yksilön ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin, yhdistyy samalla rakenteelliset ja yksilö- tai yhteisökohtaiset tekijät, jotka sosiaalipoliittisena toimintana läpileikkaavat rakenteellisen sosiaalityön. Johtamistyön Pohjola on nähnyt rakenteellisen sosiaalityön toimintamahdollisuuksien turvaajana.

Närhi ym. (2023b, 289, 293–294) ovat niin ikään tunnustaneet rakenteellisen sosiaalityön viidenneksi tehtäväalueeksi poliittisen työn. Sosiaalityöntekijälle poliittinen työ tarkoittaa sosiaalityön sekä asiakkaiden ongelmien poliittisuuden tunnistamista, asettumista marginaaliasemassa olevien puolelle sekä liittoutumista sosiaalityön päämäärien ja sosiaalityöntekijöiden aseman parantamiseksi. Sosiaalijohdon näkökulmasta poliittinen työ on sosiaalisten ongelmien poliittisuuden näkyväksi tekemistä sekä vaikuttamista palvelujärjestelmän sisällä sekä suhteessa kansalaisiin ja palveluiden käyttäjiin. Asiakkaan näkökulmasta poliittinen työ tarkoittaa epäkohtien esille nostamista ja liittoutumista näitä epäkohtia vastaan yhdessä muiden asiakkaiden kanssa. Poliittisen päättäjän kohdalla poliittinen työ on sosiaalisten ongelmien poliittisointi viemällä niitä poliittisen keskusteluun ja päätöksentekoon.

2.2.2 Toiminnallinen orientaatio ja sosiaalityön asiantuntijuus

Pohjola ym. (2015, 281–293) ovat jäsentäneet kokonaiskuvaa rakenteellisen sosiaalityön orientaatiosta suomalaisessa kontekstissa sekä sosiaalityön asiantuntijuuden merkityksestä sen osana. Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan ytimeksi he hahmottavat sosiaalityön toiminnallisena tavoitteena olevan muutoksen sekä siihen vaikuttamisen. Muutoksen yläkategorioiksi he jäsentävät rakenteellisen sosiaalityön toiminnan perustan sekä toiminnan käyttöpääoman. Toiminnan perustaan kuuluvat sosiaalityöntekijöiden ymmärrys rakenteista, millaisia sosiaalityön toiminnallisia lähtökohdita näissä rakenteissa on sekä kolmanneksi sellaiset toimintaperiaatteet, kuten arvot, joita sosiaalityön taustalla on. Rakenteellisen sosiaalityön käyttöpääomaan kuuluvat työn tietoperusta, ajallisuuden ymmärtäminen sekä valtakysymysten jäsentäminen. Näiden kategorioiden yhteisenä tuloksena syntyy rakenteellisen sosiaalityön toiminnan ja asiantuntijuuden piirteet.

Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan perustan yksi alakategoria muodostuu sosiaalityön rakenteiden ymmärryksestä. Se hahmottuu laajaksi ja hajanaiseksi ymmärrykseksi, joka johtuu esimerkiksi siitä, että yksiselitteistä rakenteen käsitteen määrittelyä ei ole. Suomalaiselle rakenteellisen sosiaalityön keskustelulle on myös ominaista, että siihen otetaan mukaan yksilötyön taso. Muutoksen edistäminen niin yksilön, että yksilöön vaikuttavien rakenteellisten elinehtojen osalta on suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön keskeinen ajatus. Samalla yhteen kietoutuminen aiheuttaa vaikeuden erottaa, milloin on kyse yksilötyöstä ja milloin rakenteellisesta työstä. Rakenteiden moninaisuus ulottuu edelleen yksilötason elinehtoja määrittävistä paikallisista rakentekijöistä aina laajoihin yhteiskuntapoliittisiin, valtiollisiin ja globaaleihin rakenteisiin ja ideologioihin. Yksittäisen sosiaalityöntekijän näkökulmasta tämä rakenteiden moninaisuus tarkoittaa entistä moninaisempia muutostyön toiminta-areenoita. (Pohjola ym. 2015, 283–284.)

Toiminnan perustan kaksi muuta alakategoriaa ovat rakenteisiin kiinnittyvät toiminnan lähtökohdat sekä sen toimintaperiaatteet ja arvot. Toiminnalliset lähtökohdat määrittyvät rakenteellisen sosiaalityön kontekstuaalisuuteen, jolla tarkoitetaan sitä, että sosiaalityötä on mahdotonta tehdä ilman kontekstia. Olennaista on paikka-, tila- ja aikasidokset. Kontekstuaalisuuden ohella kulttuurisuus, yhteisöllisyys ja osallisuuden mahdollistaminen ovat niitä keskeisiä lähtökohtia, joihin rakenteellisen sosiaalityön toiminnalliset lähtökohdat perustuvat. Rakenteellisen sosiaalityön keskeiset toimintaperiaatteet pohjautuvat sosiaalityön eettisiin arvoihin. Johtavana periaatteena on edistää ihmisten oikeuksia ja oikeudenmukaisuutta eri tasoilla, pitäen työn lähtökohtana kansalaisten perus- ja sosiaalisia oikeuksia. Toinen merkittävä periaate on kriittisyys, jonka avulla vallitsevien toimintatapojen ja -käytäntöjen uudelleen jäsentäminen onnistuu. Yhdistämällä eettisyyden ja kriittisyyden periaatteet, syntyy rakenteellisen sosiaalityön eettis-kriittinen lukutaito suhteessa yhteiskuntaan ja sosiaalityössä kohdattaviin ilmiöihin. (Pohjola ym. 2015, 285–288.)

Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan käyttöpääoma koostuu toiminnan tietoperustasta, ajallisuudesta ja vallasta. Tietoperusta yhteiskunnallisista muutostekijöistä, paikallisista sosiaalisista ilmiöistä ja ongelmista sekä ymmärrys palvelujärjestelmän kehittämistarpeista ovat sosiaalityön toiminnan käyttöpääomaa. Tiedon tuottamista kansalaisten ja asiakkaiden elinoloista ja hyvinvoinnin vajeista pidetään rakenteellisen sosiaalityön elinehtona. Tämän lisäksi tarvitaan tietoa sosiaalityön omasta toiminnasta, sen asemasta yhteiskunnallisessa järjestyksessä, työn reunaehdoista ja työmenetelmien kehittämisestä sekä sosiaalityössä tunnistettavista ilmiöistä ja niiden ratkaisemisen mahdollisuuksista. Tietoperusteisuus rakentuu vahvasti tut-

kimusperustaisuudelle. Sisällöllisesti tieto rakentuu sen monimuotoisuudelle, jossa tilastollisella, määrällisellä ja laadullisella tiedolla on oma paikkansa. Tiedon lisäksi rakenteellisen sosiaalityön toiminnan käyttöpääoma rakentuu ajallisuudesta ja vallasta. Sosiaalityöltä vaaditaan sekä asiakaskohtaista nopeiden muutosten aikaansaamista, mutta myös yhteiskunnallisesti kestävä kehitystä, joka toimii hitaammalla aikalogiikalla. (Pohjola ym. 2015, 288–291.)

Viimeinen rakenteellisen sosiaalityön käyttöpääoman rakennusaine on valta. Vallasta rakenteellinen sosiaalityö saa käyttövoimansa ja siihen liittyy käsitteenä myös valtaistumisen prosessit ja sen toimintamuotona valtaistava asianajo. Rakenteellisella tasolla valtaistava asianajo voi toteutua muun muassa sosiaalisena raportointina, jonka avulla valtaa käytetään työssä saatujen kokemusten, tutkivan työtteen ja tutkimustiedon tuottaman tietoperustan avulla. Parhaimmillaan valta on kansavaltaa, joka etsii liittoutumia kansalaisista, asiakkaista, toisten alojen työntekijöistä, muiden hallintokuntien toimijoista sekä tutkijoiden ja poliittisten päätöksentekijöiden joukosta. Valtatyö ei ole parhaimmillaan yksin tehtävää työtä, vaan vaikeissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä tarvitaan yhdessä tuotettua kumuloituvaa valtaa. (Pohjola ym. 2015, 291–292.)

Rakenteellisen sosiaalityön toiminnallinen perusta ja työn käyttöpääoma muodostavat yhdessä rakenteellisen sosiaalityön asiantuntijuuden sisällön. Asiantuntijuus koostuu paikallisten toiminnallisten reunaehtojen ja olosuhteiden tuntemuksesta, sekä kyvystä toimia näiden kehittämiseksi. Sosiaalityön keskeiseksi rooliksi asettuu toimia asiantuntijana sosiaalisen kehityksen hyväksi, joka tarkoittaa osallistumista yhteiskunnallisia kysymyksiä koskeviin keskusteluihin. Asiantuntijuudessa korostuu vahva eettinen sitoutuminen sekä sosiaalityön itseymmärrys, jonka pohjalta rakentuu sosiaalityön oman puolen valinta eriarvoisessa, tasa-arvon puutetta kärsivässä, heikompisaisuutta ja oikeudenmukaisuutta koskevassa keskustelussa. (Pohjola 2015, 292–293.)

3 SOSIAALINEN RAPORTOINTI

3.1 Sosiaalisen raportoinnin jäsenyyksiä

Rakenteellista sosiaalityötä on organisoitu kunnissa hyvin eri tavoin ja näin ollen yhteistä sosiaalisen raportoinnin malliakaan ei ole luotu esimerkiksi kansallisesti. Enemminkin rakenteellinen sosiaalityö ja tiedon tuottaminen on perustunut joko yksittäisen työntekijän omaan mielenkiintoon ja vaikuttamistyötä on tehty työajan ulkopuolella. Näin ollen tiedon tuottaminen on kaventunut yksittäisiin raportteihin ja kannanottoihin. (Vesa ym. 2020, 39.) On myös todettu, että vaikka sosiaalityön ammattilaisilla olisikin tietoa välitettäväksi päätöksentekijöille, ei heillä usein ole aikaa ja kanavia saada raportointia tehdyksi, jolloin keskusteluakaan ei synny (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 80).

Sosiaalinen raportointi on yksi rakenteellisen sosiaalityön osa-alue tai menetelmä riippuen hieman siitä, mistä näkökulmasta sitä lähestyy. Teoreettisena jäsenyyksenä sosiaalinen raportointi paikantuu vahvasti rakenteellisen sosiaalityön tietotyön tehtäväalueelle (ks. esim. Pohjola 2011, 216, 219), koska sen yksinkertaisena tavoitteena on nimenomaisesti tuottaa tietoa. Sosiaalisen raportoinnin oikeutusta haetaan tausta-ajatuksesta siitä, että sosiaalityössä työskennellään sellaisella näköalapaikalla, josta käsin on mahdollista havainnoida yhteiskunnallista toimintaa monipuolisesti. Sosiaalityössä työskennellään erilaisia yhteiskunnan palveluja tarvitsevien heikommassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa ja näin heille muodostuu mahdollisuus havainnoida ja nähdä kansalaisten jokapäiväistä elämää, erilaisten yhteisöjen toimintaa sekä kokonaista palvelujärjestelmää. (Kananoja & Karjalainen 2017, 162.) Vesa ym. (2020, 39) kuvaavat sosiaalisesta raportoinnista nousevaa tietoa informaatioksi,

joka ei ole tietoa siitä, miten asiat faktuaalisesti ovat, vaan ihmisten kokemuksia siitä, miten asiat tuntuvat olevan.

Sosiaalinen raportointi on mahdollista nähdä myös ”tietotyötä enempänä”. Toni Rajala (2022, 60–64) on pro gradu tutkielmassaan esittänyt, että sosiaaliseen raportointiin sisältyisi myös rakenteellisen sosiaalityön strategiатыön ulottuvuutta sekä inklusio- ja oikeudenmukaisuustyön elementtejä. Vahvimmin raporteissa edustuu tieto- ja strategiатыön tehtäväalueet, työntekijöiden tuodessa esille esimerkiksi kokemustietoon perustuvaa informaatiota. Samalla he kuitenkin toteuttivat strategiатыötä laatimalla raporteille ratkaisuehdotuksia ja visioimalla uudenlaisia palvelukokonaisuuksia. Rajala kuitenkin toteaa, että kyseessä oli mesotasolla tapahtuvasta strategisesta työstä, eikä raporteista esiintynyt kansallisen tason ohjelmatyötä tai lainsäädäntöön vaikuttamiseen pyrkivää vaikuttamista. Oikeudenmukaisuustyön tehtäväaluetta raportit ilmensivät tuomalla esille sosiaalialan työntekijöiden eettisiä pohdintoja ja näkemyksiä liittyen sosiaalityön asiakastyöhön, mutta inklusioityön tehtäväaluetta ne ilmensivät heikoiten.

Taina Hussin (2005b, 8) mukaan sosiaalisen raportoinnin käsitettä on mahdollista määritellä eri tavoin ja sille on annettu monenlaisia merkityksiä. Käytännössä sosiaalisen raportoinnin kenttä on muodostunut värikkääksi ja malleja on useita. Hussin omassa kehittämistyössä sosiaalisen raportoinnin tavoitteeksi on asetettu asiakkaiden elämäntilanteiden parantaminen. Tavoitteena on ollut kehittää sekä sosiaalihuollon omia palveluita että yhteistyöverkoston palveluita ottamalla käyttöön asiakastyöstä käsin tuotettava laadullinen tieto. Tuota laadullista tietoa on mahdollista ottaa käyttöön myös yhdistämällä sitä esimerkiksi tilastolliseen tietoon ja muihin indikaattoreihin.

Sosiaalista raportointia on yleensä ottaen jäsennetty teoreettisesti vähän. Vuosittuhannen alkuvaiheessa alkanut pääkaupunkiseudun kehittämistyö tuotti sosiaalista raportointia koskevan jäsennyksen, kun Hussi (2005b, 22–24) koosti menetelmän käyttöön liittyvistä kokemuksista kattavan koosteen ja laati sen pohjalta kolme erilaista sosiaalisen raportoinnin muotoa; asiakasraportoinnin, horisontaalisen raportoinnin sekä vertikaaliraportoinnin (KUVIO 1). Kunkin mallin prosessin hän näki etenevän samoin tavoin, mutta eron syntyvän tiedonmuodostuksen tarpeista. Asiakasraportoinnissa ensisijaista on pohtia ja kehittää palveluja ensisijaisesti yhdessä asiakkaan kanssa. Horisontaalisessa raportoinnissa kyse on laajemman kontekstin huomioimisesta, jolloin se keskittyy esimerkiksi alueellisiin kysymyksiin tai asiakasryhmäkohtaiseen asiakastiedon tuottamiseen sekä verkostojen työskentelyyn liittyviin asioihin. Asiakasraportoinnista poiketen, tiedontuottajina ovat pääasiassa viranomaiset ja

muut ammatilliset toimijat, mutta horisontaaliraportointikin mahdollistaa asiakkaiden osallistamisen tiedontuotantoon. Kolmannen raportointimuodon, vertikaaliraportoinnin, Hussi käsitti perinteisimpänä muotona, tarkoittaen sillä raportointitapaa, jossa sosiaalialan ammattilaiset raportoivat kokemistaan ja havaitsemistaan asiakastyön ilmiöistä organisaation johdolle ja kuntaorganisaation päättäjille. Tiedon tuottajina tässä mallissa voivat toimia viranomaisten lisäksi kolmannen sektorin toimijat sekä asiakkaat ja muut kuntalaiset. (Hussi 2005b, 22–24.)

Sosiaalinen raportointi menetelmän eri mallit

Sosiaalinen raportointi -malli	Tavoite	Tiedontuottajat	Kerättävä tieto	Tiedon kohderyhmä
Asiakasraportointi	Työyhteisön palvelujen kehittäminen	Asiakkaat	Asiakaspalautte/asiakkaiden ideat	Työyhteisö
Horisontaalimalli	Palvelujen kehittäminen omassa työyhteisössä tai verkostossa	Oma työyhteisö/asiakkaat/yhteistyökumppanit	Tieto palveluiden kehittämistarpeista alueellisesti, asiakkaiden elinolot	Palveluja tuottaville viranomaisille ja muille toimijoille
Vertikaalimalli	Palvelujen kehittäminen, riittävä resurssointi, palveluiden kohdentaminen	Palvelujen tuottajat/asiakkaat/asukkaat	Tieto palveluiden kehittämistarpeista alueellisesti/asiakkaiden elinolot	Poliittiset päättäjät, johtajat, palveluja tuottavat viranomaiset

KUVIO 1 Sosiaalinen raportointi menetelmän eri mallit (Hussi 2005b, 24)

Usein sosiaalisessa raportoinnissa kyse on hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisestä, joka perustuu sosiaalityön ammattitaitoon ja asiantuntijuuteen. Pelkkä tilastotiedon kerääminen ja tieto esimerkiksi asiakasmääristä, kustannuksista tai suoritteista, kuten palvelupäätöksistä, ei ole riittävää. Määrällinen tieto antaa kyllä kuvan esimerkiksi ilmiöiden yleisyydestä tai asiakasmäärien kasvusta tai laskusta, mutta ne eivät vastaa tiedontarpeeseen monimutkaisista ilmiöistä ja niiden muutoksista. Laadullinen tieto mahdollistaa ilmiöiden tarkastelun moniulotteisemmin ja lisäksi sen etuna on mahdollisuus sitoa tieto kontekstiin, joka tuottaa paremman ymmärryksen ilmiöstä. Laadullinen tieto myös syventää määrällisen tiedon taustoja esimerkiksi kasva-neisiin asiakasmääriin liittyen. (Hussi 2005a, 144–145; Hussi, 2005b, 7–10.)

3.2 Sosiaalisen raportoinnin muodot ja menetelmät

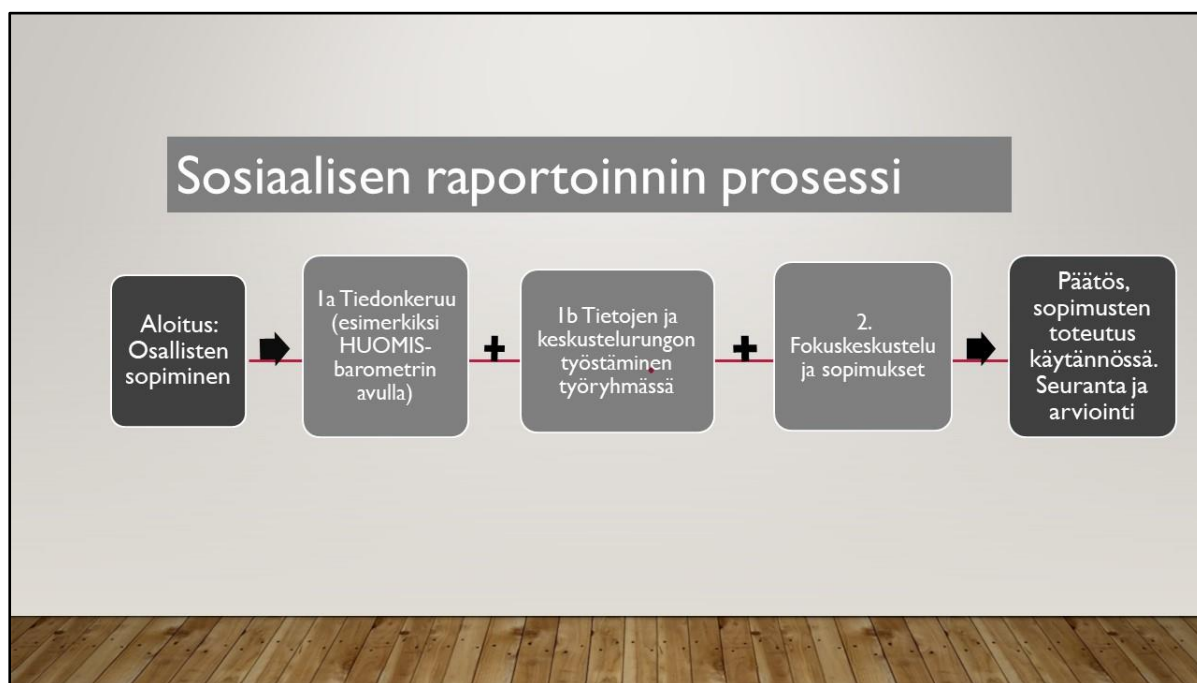
Sosiaalisen raportoinnin muotoihin lukeutuu erilaisia toteutustapoja (Lyly 2016, 9). Kunta- ja aluetasolla sosiaalista raportointia on kehitetty ja arvioitu eri puolella Suomea vaihtelevin painotuksin ja menetelmin eri aikakausina. Puhuttaessa sosiaalisen raportoinnin muodoista ja menetelmistä, onkin tärkeää tuoda esille, mistä menetelmästä kulloinkin on kyse. Yhteistä kaikille sosiaalisen raportoinnin menetelmille kuitenkin on niihin liittyvä sosiaalialan asiakastyöstä nouseva tiedon kerääminen. Tietoa kerätään sosiaalialan ammattilaisilta sekä sosiaalihuollon asiakkailta ja toisinaan myös yhteistyöverkostolta. Lisäksi sosiaalisen raportoinnin menetelmä sisältää aina tiedon eteenpäin välittämisen ja raportoinnin muille toimijoille. Usein nämä toimijat ovat sellaisia tahoja, joilla on päätösvaltaa tai he ovat vastuussa jonkin organisaation, kuten jonkin palvelualueen alueellisesta johtamisesta.

Mallien runsauden takia olen valikoinut esiteltäväksi sellaisia, joiden keskiössä ovat pääasiassa työntekijöiden tiedonmuodostus ja raportointi. Valitsemani mallit eivät edusta täydellisesti koko sosiaalisen raportoinnin skaalaa Suomessa, eikä sen tavoitteena ole esitellä tyhjentävästi kaikkia olemassa olevia malleja. Enemmän sen tarkoituksena on auttaa hahmottamaan sosiaalisen raportoinnin monia mahdollisuuksia ja kuvastaa kehittämistyötä Suomessa. Esittelyyn ovat valikoituneet sellaiset mallit, joista on ollut saatavilla kirjallista materiaalia raporttien, opinnäytetöiden tai koostaiden muodossa. Esittelen seuraavaksi Helsingissä kehitetyn sosiaalisen raportoinnin mallin, ASLI-mallin sekä Helsingin kaupungin sosiaalisen raportoinnin tiedonkeruumallin. Sosiaalisen raportoinnin menetelmästä Varsinais-Suomessa kerron omassa luvussaan selkeyden vuoksi, mutta se olisi yhtä hyvin voinut sijoittua myös muiden esiteltyjen mallien jatkoksi.

Helsingin kaupungissa sosiaalista raportointia on kehitetty useamman vuosikymmenen ajan. Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa sosiaalista raportointia kehitettiin Heikki Waris -instituutin hanketyön avulla vuosina 2002–2003. Hankkeissa sosiaalinen raportointi nähtiin tiedon tuottamiseksi asiakastyöstä käsin niin, että tiedontuottajina toimivat asiakastyötä tekevät sosiaalialan ammattilaiset ja asiakkaat itse. Mallia kutsuttiin tuolloin ”sosiaalisen raportoinnin menetelmäksi” ja ”sosiaalisen raportoinnin prosessiksi”. (Hussi 2005b, 8–11.) Lukijan voikin olla vaikea hahmottaa milloin kirjallisuudessa puhutaan sosiaalisen raportoinnin menetelmästä laajempaan yleiskäsitteenä ja milloin kyseessä on Helsingin kehittämistyön tuloksena mallinnettu sosiaalisen raportoinnin menetelmä yhtenä menetelmänä muiden joukossa. Esimerkiksi Rajala (2022, 29) on ratkaissut ongelman käsitesekaannuksen välttämiseksi kutsumalla tätä Helsingin sosiaalisen raportoinnin menetelmää ”Hussin menetelmäksi”.

Rajalan linjaa mukaillen, käytetään myös tässä tutkielmassa käsitettä "Hussin menetelmä", jotta se on mahdollista erotella muista sosiaalisen raportoinnin menetelmistä.

Hussin menetelmää toteutettiin hankkeissa kaksivaiheisena prosessina. Prosessiin kuuluivat tiedon kerääminen ja muokkaaminen sekä tiedon raportointi (KUVIO 2). Tiedon tuottamisen ja keräämisen vaiheessa tiedonkeruu tehtiin yksilökohtaisesti ja erilaisia tiedonkeruumuotoja hyödyntäen. Hussin menetelmässä hyödynnetty tiedonkeruumenetelmä oli nimeltään HUOMIS-barometri. Yksilökohtaisen tiedon lisäksi barometrin avulla voidaan saada tietoa sosiaalihuoltoon tai muiden asiantuntijoiden käytäntöihin liittyen. Huoli- ja voimavaratiedon kerääminen aloitetaan pohtimalla teemoja omakohtaisesti, ilman muiden mielipidevaikuttamista. Yksilökohtaisen tiedonkeruun jälkeen edetään tiedon kokoamiseen ja muovaamiseen työryhmätyöskentelyssä. Tieto arvioidaan ja työryhmässä pohditaan, onko tieto pätevää siinä mielessä, että sitä on mahdollista edistää seuraavaan vaiheeseen. Valittuja teemoja syvennetään edelleen tuottamalla niihin sopivia asiakas- ja työpäiväkuvauksia. (Hussi 2005b, 12–15.)

KUVIO 2 Sosiaalisen raportoinnin prosessi, ns. "Hussin menetelmä" (Hussi 2005b, 12).

Tiedon raportointivaihetta kutsutaan Hussin menetelmässä fokuskeskusteluksi. Fokuskeskustelun vaiheessa yksilökohtaisesti tuotettua ja työryhmässä edelleen muo-

kattua tietoa käsitellään fokusryhmässä valittujen teemojen pohjalta. Keskusteluryhmää valitessa oleellista on pohtia sitä, millaisia asioita käsiteltävä tieto koskettaa ja keiden näin ollen olisi tarkoituksenmukista olla mukana. Suhteessa käsiteltäviin asioihin, olisi fokusryhmään kutsuttava mukaan sellaisia toimijoita, joilla on juuri niihin asioihin liittyviä vaikuttamismahdollisuuksia. Esimerkiksi työyhteisön sisäisiä asioita käsittelevät teemat vaativat erilaisen keskustelun, kuin asia, joka koskee taas alueellista päätöksentekoa, joka vaatii keskusteluun mukaan myös esimerkiksi poliittisia päättäjiä. (Hussi 2005b, 12, 15–20.)

Hankkeiden arvioinnissa todettiin, niiden tuottaneen monipuolista tietoa menetelmän jatkokehittämistä ajatellen. Menetelmän käyttöä parantaviksi edellytyksiksi nostettiin muun muassa ajankohtaisten teemojen ja niistä nousevien työryhmän omiin tarpeisiin liittyvän tiedon tuottamisen hyödyntäminen. Lisäksi menetelmän käyttöä katsottiin edistävän sen, että osallistujien välillä vallitsee avoin keskustelukulttuuri. Myös työkokemuksella ja tiedontuottamiseen liittyvällä osaamisella oli edistävää vaikutus menetelmän toimivuuteen. Johdon tuella, kannustuksella ja motivoinnilla oli niin ikään iso merkitys, mutta sen lisäksi yhdeksi onnistumisen edellytykseksi nousi ulkopuolisen ohjaajan tuki. Ohjaajan avulla hankkeen rytmitys ja tuki hankkeen etenemiseen edisti sen toteutumista. (Hussi 2005b, 67–69.)

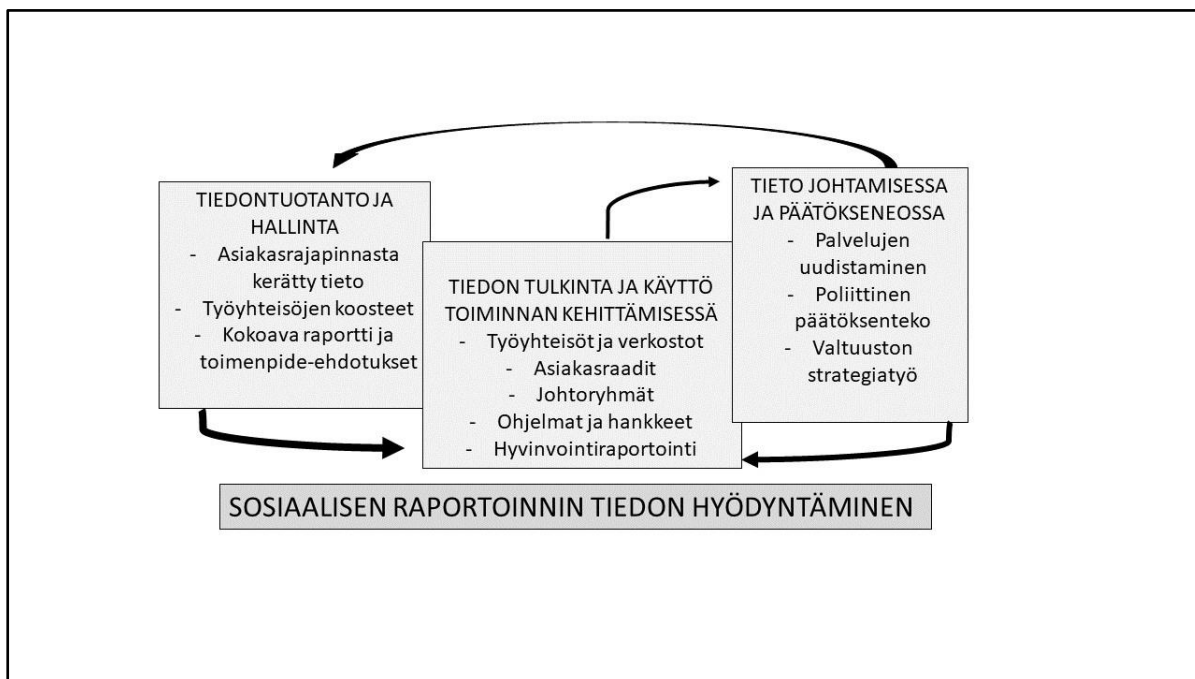
Sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta menetelmä mahdollisti omassa työssä havaittujen ja todettujen epäkohtien ja toimivien toimintatapojen tiedottamisen. Lisäksi työntekijät huomasivat menetelmään liittyvän prosessin tukevan myös arkista työskentelyä, sen jäsentäessä heidän ammatillista tietoaan. Parhaimmillaan se myös syvensi ammattilaisten itsetuntoa ja työssä jaksamista. Päättäjien näkökulmasta hanke taas tuotti tietoa, jonka koettiin avaavan ja syventävän tilastotietoa. Malliin kuuluvan fokuskeskustelun he kokivat mahdollisuudeksi päästä yksilökohtaisen tiedon äärelle syvemmin ja henkilökohtaisemmin. Päättäjille sosiaalinen raportointi merkitsi myös mahdollisuutta saada tietoa esimerkiksi eri ammattien tehtävänkuvista ja asiakasryhmien erilaisista ja erityisistä tilanteista. (Hussi 2005b, 67–69.)

Hussin menetelmää on edelleen kehitetty ja pilotoitu 2000- luvulla Helsingin kaupungin sosiaalivirastoissa. Yksi pilotti toteutettiin Helsingin pohjoisen alueen sosiaalityön tiimissä vuonna 2013. Tiedonmuodostuksessa hyödynnettiin niin sanottua ASLI-mallia. Malli jäsennetään neljän eri vaiheen kautta siten, että ensimmäisessä vaiheessa tapahtuu tiedonkeruu ja analyysi yksilötyönä. Toisessa vaiheessa yksilötyönä tuotettu tieto ja järjestelmistä lähtöisin oleva tieto yhdistetään yhteenvedoksi. Kolmannessa vaiheessa tietoa syvennetään ja tuotetaan yhdessä tiimissä. Neljänneksi tieto raportoidaan edelleen. (Toivanen 2015, 11–12.)

ASLI-mallin ensimmäisessä vaiheessa sosiaalityöntekijät yhdistävät asiakaskoh- taista määrällistä ja laadullista tietoa. He esimerkiksi koostavat järjestelmäpohjaisesti tietoa määrälliseen muotoon asiakkaan päätöksistä, tilanearvioista sekä erilaisista suunnitelmista. Lisäksi sosiaalityöntekijät koostavat tiedot palveluihin ohjauksista tai siitä, kuinka paljon asiakkaista on mielenterveysongelman vuoksi avohoidossa. Mää- rällisen tiedon lisäksi sosiaalityöntekijät pohtivat erillisiä avoimia kysymyksiä, joiden avulla asiakaskunnan analysointia on mahdollista syventää laadullisesti. Teemat avoimissa kysymyksissä vaihtelevat kausittain. (Toivanen 2015, 11–12.)

ASLI-mallin toisessa vaiheessa keskeisessä asemassa on tiimin esimies. Esimie- hen tehtävänä on koostaa mallin ensimmäisessä vaiheessa tuotettu tilastoinnin ja muun tiedon yhteenveto. Kolmannessa vaiheessa pidetään yhteinen foorumi, joka on samalla tiimin kehittämispäivä. Foorumissa hyödynnetään toisessa vaiheessa koostet- tua yhteenvetoa tarkastelemalla esille nousseita teemoja yhdessä pohtien. Näin tieto saa pätevyyttä ja moniäänisyyttä sekä mahdollisuuden tilastolliseen vertailuun. Ryh- mänä tuotettu ja syvennetty tieto dokumentoidaan edelleen mahdollisimman tarkasti mallin neljättä vaihetta varten. Raportointivaiheessa esimiehet laativat raportin, jossa nostetaan esille raportoituja ilmiöitä. Valmis raportti toimitetaan sosiaalijohdolle, josta sitä on mahdollista jakaa edelleen päätöksenteon eri tasoille. (Toivanen 2015, 11– 12.)

Kehittämistyö Helsingissä jatkui ja vuosina 2015–2016 kaupungissa pilotoitiin ja kehitettiin menetelmää edelleen aktiivisesti aikuissosiaalityön ja lastensuojelun palve- lualueilla. Kehittämistyön tuloksena syntyi tiedon keräämisen ja tuottamisen ohje, jonka avulla tiedon systemaattinen ja järjestelmällinen kerääminen oli mahdollista to- teuttaa (KUVIO 3). Pilotoinnin taustalla toimi Hussin (2005) sosiaalisen raportoinnin menetelmä ja siinä pyrittiin yhdistämään sekä asiakastyöstä saatavaa laadullista tietoa, että tilasto- ja indikaattoritietoa, kuten ASLI-mallissa muutama vuosi aiemmin oli tehty. Aineistoa ei kerätty sosiaalialan ammattilaisilta erillisten kyselyin tai raportoin- nin kautta, vaan siinä hyödynnettiin suoraan sosiaalihuoltolain mukaisista palvelu- tarpeenarvioinneista nousevaa tietoa. Käytännössä sosiaalinen raportointi toteutettiin siten, että työntekijät keräsivät tietyn ajanjakson aikana tekemänsä palvelutarpeen ar- vioinnit yhteen ja tarkastelivat niitä sitten etsimällä aineistosta usein toistuvia ongel- mia. Huomioita käsiteltiin tiimeittäin tai toimipisteittäin analysoimalla niitä rakenteel- lisesti ja ilmiötasoisesti. Analyysin pohjalta työntekijät kirjoittivat niistä koosteen, joka toimitettiin kehittämisen ja toiminnan tueksi suunnittelijalle. (Lyly 2016, 9–12; Helsin- gin kaupunki 2016.)

KUVIO 3 Kehittämistyön tuloksena syntynyt sosiaalisen raportoinnin tiedon hyödyntämisen malli Helsingissä (Lyly 2016; Helsingin kaupunki 2016)

Kehittämistyössä tuotettiin uudenlainen tapa sosiaalisen raportoinnin tiedon muodostukseen ja käsittelyyn. Arkityössä tapahtuva tiedonmuodostus ja sen rinnalle nostettu tutkimustieto loivat mahdollisuuden asiakkaiden ongelmien näkyväksi tekemiseen sekä palveluiden kehittämistarpeisiin. Sosiaalisen raportoinnin perustana ja palveluiden uudistamisen lähtökohtana toimi asiakkaiden palvelutarve, joka edelleen määritteli tarvittavaa palveluprosessia. Lähtökohtana oli arvioida asiakaskohtaisen palvelutarvearvioprosessin pohjalta palveluiden oikea-aikaisuutta, laajuutta ja kestoja. Palvelutarpeen arvioinneista esille nouseva tieto nähtiin tässä yhteydessä sosiaalisena raportointina ja osana lakisääteistä rakenteellisen sosiaalityön tehtävää palveluiden kehittämisessä. (Lyly 2016, 11–12, 44; Helsingin kaupunki 2016.)

3.3 Sosiaalisen raportoinnin työkalu Varsinais-Suomessa

Tämän tutkielman kannalta keskeisin sosiaalisen raportoinnin menetelmä on nimeltään Sosiaalisen raportoinnin työkalu. Sosiaalisen raportoinnin työkalu on Varsinais-Suomen osaamiskeskuksen (Vasso) kehittämä sosiaalisen raportoinnin menetelmä, jonka avulla on vuodesta 2019 alkaen koottu tietoa alueen käytännön sosiaalityössä nousevista ilmiöistä. Työkalun on nähty toteuttavan sosiaalihuoltolain henkeä raken-

teellisestä sosiaalityöstä ja sen on nähty mahdollistavan rakenteellisen sosiaalityön tasojen toteutumisen. Sosiaalisen raportoinnin työkalu on tällä hetkellä suunnattu hyvinvointialueen sosiaalityöntekijöille ja -ohjaajille. (Santalahti, Hiltunen, Lindroos, Aro & Varjoranta 2022.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalua kehitettiin Varsinais-Suomessa yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa PRO SOS- hankkeessa vuosina 2017–2019. Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli kehittää erityisesti aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön roolia uudistamalla ja vahvistamalla sitä toimintaympäristö huomioiden. Hankkeessa tavoiteltiin muun muassa sosiaalityön orientaation muutosta niin, että suorite- ja järjestelmäkeskeisyyden sijaan sitä edistettiin kohti asiakkaita osallistavaa työskentelyä. Tavoitteessa nähtiin vahvana rakenteellisen sosiaalityön osuus ja hankkeen aikana Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen alueella pilotoitiin oma sosiaalisen raportoinnin malli. (Volanto 2019.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalu sopii alueelliseen käyttöön, esimerkiksi hyvinvointialueiden tiedon keräämisen välineeksi noin 10–30 kunnan kokoisella alueella. Työkalu on osa laajempaa sosiaalisen raportoinnin mallia, jossa kerättyä tietoa hyödynnetään esimerkiksi hyvinvointikertomuksessa ja strategioissa, niin kunnallisessa, kuin hyvinvointialueidenkin päätöksenteossa määrällisen tiedon ohella. Lisäksi sosiaalisen raportoinnin avulla tuotettu tieto toimii pohjana erilaisissa kannanotoissa, mediatiedotteissa ja blogikirjoitusten taustamateriaalina. Sosiaalisen raportoinnin työkalua kehitetään edelleen koko ajan. (Santalahti 2023.)

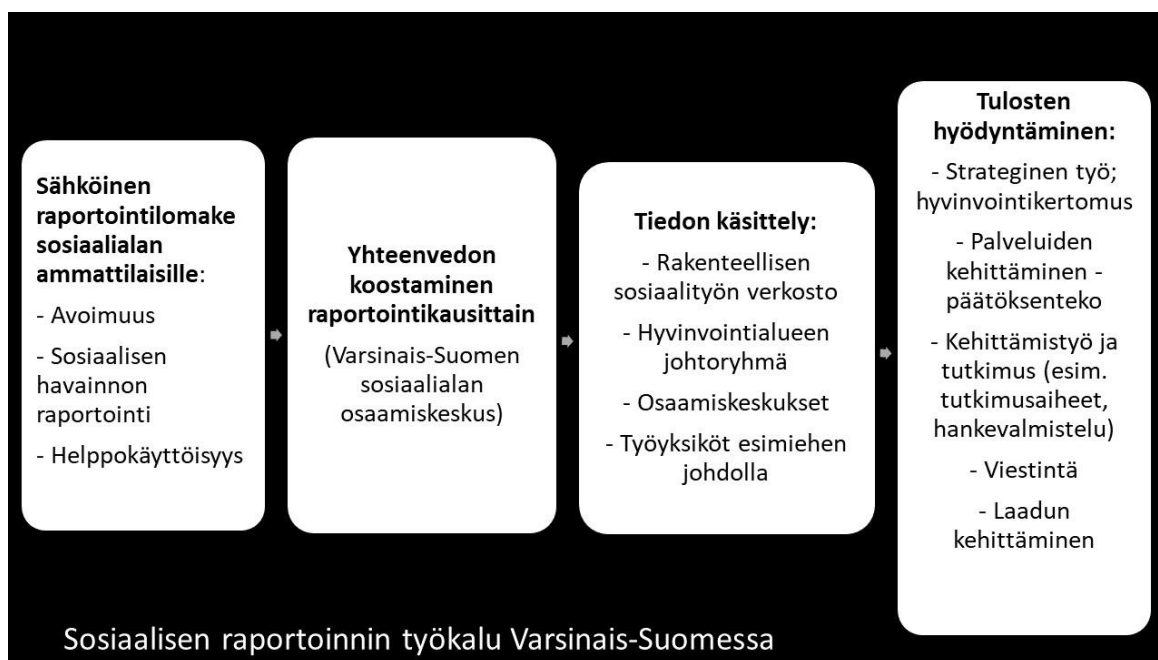
Sosiaalisissa raporteissa on mahdollista välittää sosiaalityön kentällä kertyvää tietoa sosiaalisesta hyvinvoinnista ja sosiaalisista ongelmista. Lisäksi raporteissa voidaan välittää sosiaalityön arjessa tehtyjä havaintoja tai heikkoja signaaleja, joihin olisi tarpeen reagoida. Niiden avulla voidaan tuoda myös esille tietoa asiakkaiden tarpeista ja niiden mahdollisista yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä välittää tietoa vaikuttavista sosiaalipalveluista ja hyvistä käytännöistä. Sosiaalisen raportoinnin kautta ei kerätä salassa pidettävää tietoa yksittäisten asiakkaiden tilanteista. Varsinais-Suomeen sosiaalialan osaamiskeskuksen verkkosivuilla tiedotetaan lisäksi, että Vasso ja hankkeet hyödyntävät tuloksia kehittämistyössä laajasti, esimerkiksi oppilaitosyhteistyössä ja käytäntötutkimusten aiheiden valinnassa, edunvalvonnassa, viestinnässä ja hyvinvointikertomuksessa. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Sosiaalisen raportoinnin lomake (LIITE 1) koostuu viidestä eri kohdasta. Aluksi raportoijan on annettava taustatiedot; etu- ja sukunimi, sekä sähköpostiosoite, se palvelutehtävä, jota raportoija edustaa, palveluyksikkö, jossa raportoija työskentelee

sekä sote-alue, millä hän toimii. Taustatietojen antamisen jälkeen tehdään varsinainen sosiaalinen raportointi. Ensin annetaan asiaa tai ilmiötä koskeva otsikko, jonka jälkeen se kuvataan omin sanoin. Otsikosta toivotaan lyhyttä, mutta varsinaisen asian kuvaamiseen on mahdollista tuottaa tekstiä paljonkin. Kuvailukohdassa on esitetty ohjauksiksi kysymykseksi ”Miksi ja mitä asiasta tiedät”. Kun lomakkeella on edetty asian tai ilmiön kuvaamiseen, voidaan seuraavaksi antaa kuvatulle asialle toimenpide-ehdotus. Toimenpide-ehdotuksen antamista on ohjattu seuraavalla alatekstillä: ”Mikäli sinulla on nostamaasi teemaan liittyen toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien korjaamiseksi tai ehkäisemiseksi, tai hyvinvointialueemme asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi, kerrothan meille lisää.” Lopuksi lomakkeella kysytään, haluaako raportoiija tehdä raportin vielä uudesta temasta ja annetaan ohjeet sen tekemiseen.

Sosiaalisen raportoinnin työkalusta on pyritty kehittämään helppokäyttöinen ja lomakkeelle tulevien kysymysasettelujen laadinnassa sosiaalityöntekijöillä on ollut keskeinen rooli. Työkalu toimii sähköisellä raportointialustalla, joita voivat olla esimerkiksi Surveypalin tai Webropolin kaltaiset alustat. Työntekijän kannalta työkalusta on tehty helposti ja nopeasti käytettävä. Sosiaalihuoltolain mukaisesta rakenteellisesta sosiaalityöstä, sosiaalisesta raportoinnista ja työkalun käytöstä tarvitaan kuitenkin tiedottamistyötä. Käyttönoton edellytyksenä voidaan pitää myös esimiesten antamaa tukea ja ohjeistusta. (Santalahti 2023; Santalahti & Korkeamäki 2022, 85–88.) Varsinais-Suomessa sosiaalista raportointia onkin edistetty pääasiassa johtavien sosiaalityöntekijöiden kautta. (Santalahti ym. 2022.)

Sosiaalisen raportoinnin verkkolomake on avoinna ympäri vuoden ja raportit koostetaan säännöllisesti. Aluksi raportointikausi kesti puoli vuotta, mutta siirtyminen hyvinvointialueorganisaatioon vuoden 2023 alusta muutti jonkin verran alkuperäistä suunnitelmaa. Tuloksista tehdään muun muassa yhteenveto palvelualueille ja raporttien sisällöt käsitellään rakenteellisen sosiaalityön verkostossa sekä hyvinvointialueen johtoryhmissä. Lisäksi osaamiskeskus ja erilaiset hankkeet hyödyntävät tuloksia kehittämistyössä ja muutostyössä paikallisesti ja valtakunnallisesti. Saatua informaatiota hyödynnetään sekä alueen omissa prosesseissa, että maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteissa, muun muassa hyvinvointikertomusten osana (KUVIO 4) (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024; Vesa ym. 2020, 43.)

KUVIO 4 Sosiaalisen raportoinnin työkalu Varsinais-Suomessa (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024; Vesa ym. 2020, 43.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalua on otettu käyttöön Varsinais-Suomen lisäksi myös muualla Suomessa. Varsinais-Suomessa on todettu, että malli ei juuru käytännöksi ilman pitkäjänteistä keskustelua, tiedottamista ja kehittämistä. Mallin juurtuminen ja käyttöönotto vaatii myös lisäresursseja rakenteellisen sosiaalityön kouluttamiseen kentällä. Tällä hetkellä sosiaalisen raportoinnin valtakunnallista mallia kuitenkin rakennetaan sosiaalialan osaamiskeskusverkostossa, joka aloitti työskentelynsä keväällä 2020. (Santalahti & Korkeamäki 2022, 80–88.; Vesa ym. 2020, 43–44.)

Sosiaalisen raportoinnin työkalun käyttöönottoa ja juurtumista haastavat useat tekijät. Ensinnäkin tiedottamista ja yleensä viestintää siitä, mitä sosiaalinen raportointi on, missä sitä tehdään ja miten sitä tehdään. Viestintää haastaa erityisesti esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuus. Toiseksi haasteeksi on noussut osaamisen ja ymmärryksen lisääminen siitä, että kyse ei ole vain byrokraattisesta ja hallinnollisesta tekemisestä. Kolmas haaste liittyy sosiaalisen raportoinnin työkalun käyttöönottoon, joka vaatii johtamisen tukea sekä yhteistä käsitystä siitä, minkälaisista aiheista tietoa halutaan ja pidetäänkö sosiaalista raportointia yleensä ottaenkaan tärkeänä. Neljäs haaste liittyy resursseihin eli siihen, kuinka paljon työaika on mahdollista käyttää sosiaaliseen raportointiin. Resurssikysymys liittyy myös aineiston analysointiin ja koodaukseen, joka sekin vie aikaa. Viimeinen haaste koskee lopulta sitä, mitä tiedolla tehdään ja miten selvitetään, mitä vaikutuksia tiedolla on. (Santalahti & Korkeamäki 2022, 87.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotannolle osoitetaan iso vaade. Huolimatta vahvasta lainsäädännöllisestä velvoitteesta, suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön ja käytäntöjen akateemista ja empiiristä tutkimusta on edelleen niukasti. Tutkimusta, jossa perhedytään sosiaalityöstä tuotettavan tiedon analyyttiseen tarkasteluun, en ole löytänyt juuri ollenkaan.

Tässä tutkimuksessa rakenteellista sosiaalityötä ja tarkemmin sosiaalista raportointia tutkitaan siitä näkökulmasta, miten arkisesta sosiaalihuollon työstä tuotettava tieto rakennetaan sosiaalisille raporteille. Lähestymistapa pohjautuu sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksiin, joiden mukaan tieto on aina tietyllä tapaa sosiaalisesti neuvoteltua. Kenneth Gerden näkee tiedon sosiaalisena konstruktiona, joka on kulttuurisesti avautuva. Tieto on kiinni ajassa ja paikassa, jolloin tapamme kuvata ilmiöitä ja asioita, kiinnittyy aina osaksi sosiaalisia prosesseja ja vuorovaikutusta. Kielen itsensä rakentamat ymmärtämisen tavat kertovat siitä, mitä pidämme keskeisenä suhteissamme. (Nikander 2001, 282–283.)

Tutkimuskysymykseni ovat:

Miten sosiaalialan ammattilaiset tuottavat tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteydestä yhteiskuntaan kirjoittamissaan sosiaalisissa raporteissa?

Tarkennan päätutkimuskysymystäni lisäksi kysymyksellä:

Millaisia vakuuttamisen keinoja sosiaalisissa raporteissa käytetään?

4.2 Tutkimusaineiston kuvaus

Diskurssitutkimuksen aineistot voivat olla hyvin monenkirjavia. Aineistoja on mahdollista määritellä esimerkiksi sen mukaan, mikä merkitysjärjestelmiä siinä on käytössä ja millaiseen kontekstiin ne liittyvät. Aineistotyyppisiä voi määritellä myös sen hankintatavan mukaan. Useimmiten aineiston valintaa ohjaa se, millaista tietoa etsitään, mutta mahdollista on sekin, että itse aineisto onkin se, joka toimii tutkimuksen alullepanevana voimana, jolloin se osaltaan muokkaa tutkimuskysymyksiä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.) Diskurssianalyysissä suositaan usein pieniä aineistoja, mutta aineiston koolla ei kuitenkaan ole merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Etusijalla toimivat usein valmiit aineistot, sillä näin voidaan estää tutkijan vaikutus aineiston sisältöön. (Eskola & Suoranta 1998.) Juhila ja Suoninen (2016, 448–449) puhuvat niin sanotuista luonnollisista aineistoista, joiden vahvuutena on nimenomaan se, että ne ovat syntyneet ja ovat olemassa tutkijasta riippumatta.

Tutkimukseni aineisto koostuu vuoden 2023 aikana laadituista sosiaalisista raporteista Varsinais-Suomen hyvinvointialueelta. Luvussa 3.3 olen kuvannut tarkemmin Sosiaalisen raportoinnin työkalua. Raportoinnin sähköisen alustan ylläpidosta ja raporttien keräämisestä on vastannut Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Tutkimusaineistossa on mukana yhteensä 79 raporttia. Aineisto on Word -tiedostona, rivivälillä 1,15, Times New Roman 12 fonttikoolla, yhteensä 20 sivua pitkä. Raporttien pituudet vaihtelevat seitsemästä sanasta aina 760: en sanan pituisiin raportteihin.

Aineisto on vastannut tarkoitustaan tutkimuksen tavoitteeseen ja tutkimuskysymyksiin nähden hyvin. Valmis aineisto sopii diskurssianalyysin periaatteelle, jonka mukaan suosittavia aineistoja ovat niin sanotut luonnolliset aineistot. Näin aineiston analyysissä voidaan varmistua siitä, että tämän tutkimuksen tavoitteen osalta, raportointi on tapahtunut luonnollisesti. Tutkimusaineiston koko ja laatu ovat niin ikään sopineet hyvin diskurssianalyyttiseen tutkimukseen. Aineisto ei ole liian laaja, joten se sopii diskurssianalyyttiseen tutkimukseen hyvin. Toisaalta se ei myöskään ole ollut liian kapea, jotta laadullinen analysointi on ollut mahdollista. Hyvin lyhyet, alle kymmenen sanan raportit, ovat toki aiheuttaneet analyysin tekijälle enemmän tulkinnallista vastuuta, mutta niillekin on oma paikka aineistokokonaisuuden analyysissä löytynyt.

Raporteissa sosiaalisia ilmiöitä kuvataan monipuolisesti. Raportit tuottavat tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden arkeen liittyvistä asioista ja heidän tarpeistaan sekä kuvaavat sosiaalityön työnkuvaan liittyviä ilmiöitä. Sosiaalisista raporteista on laadittu yhteenveto Varsinais-Suomen hyvinvointialueen ja sosiaalialan osaamiskeskus

Vasson toimesta. Yhteenvedossa tulokset on tiivistetty aihepiireittäin, sekä kuvattu niiden jatkohyödyntämisen prosessia. Yhteenvedossa todetaan, että sillä ei ole tähdätty tieteelliseen jäsenyykseen. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.) Yhteenvedon avulla saa kuitenkin luotua kuvan niistä konkreettisista asioista, joita sosiaalialan ammattilaiset ovat kokeneet tarpeelliseksi tuoda esille.

Yleisenä havaintona yhteenvedossa todetaan, että raportointitulokset olivat aiempia vuosia hajanaisempia, jonka on arveltu johtuvan siitä, että raportteja on tehty kattavammin hyvinvointialueen eri maantieteellisiltä alueilta, mutta myös sosiaalityön eri osa-alueilta. Sisällölliset teemat vastaavat kuitenkin edellisten vuosien tuloksia, joskin raporteista suurin osa kuvasi tänä raportointivuonna negatiivisia ilmiöitä. Keskeisiä teemoja raporteissa olivat haasteet palveluiden saatavuudessa, jatkuvuudessa sekä integraatiossa. Ratkaisuehdotuksissa korostuivat monialainen yhteistyö, viestintä sekä ennaltaehkäisevän työn tarve. Ajankohtaisina yhteiskunnallisina teemoina raporteissa korostuivat mielenterveyden ongelmat ja neuropsykiatriset haasteet, toimeentulon, asumisen ja asuntopolitiikan haasteet, varhaisen ja ennaltaehkäisevän tuen puute, henkilöstön kuormittuneisuus ja vaihtuvuus sekä asukkaiden yksinäisyys ja verkostojen puute. Eniten, lähes puolet, raporteista on tehty työikäisten palveluissa. Seuraavaksi eniten raportteja on tehty lapsiperheiden, lastensuojelun sekä vammaispalveluiden tehtäväalueilta. Vähiten ikäihmisten palveluista. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Organisaation toiminnan haasteita kuvaavissa raporteissa esille nousivat resurssipula, jonka lisäksi ongelmiksi koettiin ajantasaisen tiedon puute ja tiedonkulun haasteet. Hyvinvointialueuudistus oli tuonut epäselvyyksiä ja monet eri tietojärjestelmät hankaloittavat työtä tai ne eivät tue systemaattista kehittämistä. Organisaation toimintaa koskevissa ratkaisuehdotuksissa esille nousivat ajantasaisen tiedonsaannin parantaminen, työnkuvien selkiyttäminen sekä työn sijaintiin ja työntekijän liikkuvuuteen liittyvä selkiyttäminen. Myös yhteiset tietojärjestelmät ja tilastointi koettiin ongelmia helpottavaksi ratkaisuksi. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Raporteissa nousi esille myös erilaiset eriarvoisuuteen liittyvät teemat. Sitä todettiin tapahtuvan esimerkiksi iän perusteella, kun tietyt palvelut on rajattu ikään katsoen. Toiseksi eriarvoisuudesta raportoitiin toimintakyvyn perusteella. Esimerkiksi palvelujen hakeminen ja digitaalisten palveluiden käyttö nähtiin vaikeana, huomioiden asiakkaiden toimintakyky. Kolmanneksi eriarvoisuuden teemaksi nousi eriarvoisuus asuinpaikan perusteella. Haja-asutusalueilla yhdenvertainen palveluiden saatavuus ei toteudu ja liikkuminen on haastavaa. Neljänneksi esille nousivat liian tiukasti

linjatut palveluiden myöntämisen kriteerit, jotka voivat asettaa asukkaita eriarvoiseen asemaan. Ratkaisuehdotuksiksi eriarvoisuutta vastaan oli esitetty muun muassa sitä, että palvelujen suunnitteleminen tapahtuisi asiakkaiden todellisista tarpeista lähtien. Työssä olisi selkeä työnjako ja yhteistyö eri toimijoiden välille. Lisäksi tarvittaisiin riittävää ohjausta ja neuvontaa sekä jalkautuvia palveluita digitaalisten palveluiden rinnalle. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Raporteissa arvioitiin perheiden kohtaavan yksinäisyyttä ja tukiverkostojen vähäisyyttä tai etäisyyttä, joka aiheuttaa vanhemmille voimattomuutta. Ennaltaehkäiseviin palveluihin ei panosteta riittävästi, mikä näkyy ennen pitkää raskaampien palveluiden tarpeena. Perheille annettavat palvelut eivät myöskään jousta ja niiden suunnittamisen taustalla on oletus, että perheiden kaksi vanhempaa käy päivätöissä. Isien osallisuutta ei myöskään tueta tarpeeksi. Ratkaisuehdotuksena ongelmiin esille nousi aito panostaminen ennaltaehkäiseviin ja kevyempiin palveluihin. Tukea esimerkiksi arjen apuun tulisi olla saatavilla helposti. Tärkeäksi myös koettiin, että erilaiset perhemallit tunnustetaan ja työtä tehdään molempien vanhempien kanssa tasapuolisesti. Myös moniammatillinen yhteistyö nähtiin tärkeänä väliinputoamistilanteiden ehkäisemiseksi. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Nuorten kohdalla esille nousivat koulupoissaolot ja niihin puuttumisen vaikeus, yksinäisyys ja mielenterveyden haasteet, sekä psykiatristen palveluiden saatavuuden haasteet. Lisäksi raportoitiin väkivallasta ja jengiytymisestä sekä negatiivista some-todellisuuden ilmiöistä. Ratkaisuna nähtiin mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuuteen panostamisessa sekä panostamisessa neuropsykiatristen haasteiden parempaan huomioimiseen palvelujärjestelmässä. Jengiytymisen ehkäisyn yhdeksi ratkaisuksi esitettiin monikulttuurisen harrastustoiminnan kehittämistä sekä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille oikeutta kuntoutumiseen ja oppimiseen. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Työikäisten ilmiöissä esille nousivat toimeentulon haasteet, asuntopolitiikka, sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan ongelmat, palveluiden turvaaminen nuorille aikuisille, palvelujen oikea-aikaisuus, verkostojen puute ja yksinäisyys, rahapeliriippuvuudet sekä mielenterveyden ongelmat ja neuropsykiatriset haasteet. Ratkaisuehdotuksina ongelmiin esitettiin ennaltaehkäisevän sosiaalityön lisäämistä, matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoimintaa sekä yli sektorirajojen tehtävää yhteiskehittämistä ja yhteistyötä. Esille myös nostettiin, että kalliiden ostopalvelujen sijaan panostusta olisi siirrettävä siihen, mitä voitaisiin toteuttaa omana työnä. Lisäksi ehdotettiin erilaisten ohjeiden ja normien uudelleen tarkistamista ja kohtuullistamista.

Esimerkiksi Kelan etuudet ovat jääneet jälkeen yleisestä elintasosta, joka aiheuttaa tilanteen, jossa yhä useampi joutuu turvautumaan perustoimeentulotukeen, joka sekkin jää myös riittämättömäksi. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Vammaisten osalta esille nousi ongelma henkilökohtaisen avun saatavuudesta, erityisesti oman avustajan äkillisissä poissaolotilanteissa. Myös liikkuminen kaukana oleviin palveluihin koettiin hankalaksi, kuten myös digitaalisten palvelujen käyttö. Ratkaisuehdotuksina esille nousivat tilapäishoitopaikkojen lisääminen ja henkilökohtaisen avun sijaispankki. Lisäksi tarvitaan selkeitä yhteystietoja ja mahdollisuus päästä tapaamaan työntekijää. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Ikäihmisten palveluiden osalta esille nousivat taloudelliset ongelmat, jotka yhdistyvät toimintakyvyn laskuun ja siihen, että sosiaalityön keinoin apu asioiden hoitoon ei ole riittävää. Edunvalvontaprosessi on liian raskas ja hidas tarpeeseen nähden. Terveysosiaalityön saatavuus aiheuttaa myös ongelmia, joka vaikuttaa esimerkiksi asiakkaiden kotiutumiseen sekä palveluiden ja etuuksien hakemiseen. Kriisiytyneissä asumisen tilanteissa, ikäihmisille ei myöskään ole saatavilla tilapäisasumista. Myös ikäihmisillä raportoitiin olevan haasteita saavuttaa palveluita puuttuvien liikkumismahdollisuuksien ja digitaalisuuden vuoksi. Ratkaisuehdotuksina esille nousivat ylipäätään tarpeisiin vastaavat palvelut, joissa huomioidaan koko yksilö. Terveysosiaalityöllä nähtiin olevan oma tärkeä paikkansa palvelukokonaisuudessa ja sen turvaaminen koko alueella on tärkeää. Edunvalvontaprosessin nopeuttaminen ja/tai sosiaaliohjauksen lisääminen iäkkäiden talouden hallinnan tueksi nähtiin myös tärkeänä ratkaisuna. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024.)

Esille nousseet ilmiöt ovat varmasti tuttuja sosiaalialan ammattilaisille yleisesti. Ne pyrkivät kuvaamaan ihmisten arkitodellisuutta ja ilmiöitä, niin kuin raportoijat sen ovat kokeneet. Keskenään raportit poikkeavat kuitenkin toisistaan. Osa raporteista on pidempiä, osa kuvailevampia ja osassa retoriikka on hyvin pelkistettyä. Tutkielma etenee seuraavaksi tutkimusmetodologiselle tasolle, jossa huomio kiinnitetään kuvaillusta todellisuudesta käytettyyn kieleen ja niihin tapoihin, joilla sosiaalista todellisuutta luodaan.

4.3 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

4.3.1 Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, miten sosiaalialan ammattilaiset kuvaavat kohtaamiaan ilmiöitä sosiaalisissa raporteissa. Näkökulma pureutuu kielen avulla luotavaan sosiaaliseen todellisuuteen. Jokisen (2016a, 251–252) mukaan sosiaalisen konstruktionismin perustava lähtökohta on siinä, että emme voi kohdata maailmaa sellaisenaan ja puhtaana, vaan siihen liittyy aina jokin näkökulma, joka todellisuuttamme merkityksellistää. Sosiaalisen konstruktionismin ajatus liittyy siihen, että kielenkäyttömme takaa ei pyritä etsimään oikeaa todellisuutta, vaan sosiaalisen todellisuuden ajatellaan rakentuvan kielenkäytössä. Sosiaalisen konstruktionismin teoriaa on kuitenkin mahdollisuus jäsentää eri tavoin ja painotuksin koulukunnan mukaan.

Konstruktivistisen maailmankuvan perustuessa todellisuuden sosiaaliseen rakentumiseen, edustaa se näin ollen vastakkaisenakin pidettyä realistista tiedekäsitystä. Realistinen tiedekäsitys lähtee oletuksesta, että tutkimuksen kohteita pidetään objektiivisina ja todellisina ilmiöinä, joiden olemassaolo ei ole tutkijasta riippuvainen. Tiedon luonne realistisessa tiedekäsityksessä on luonteeltaan objektiivista ja sillä on pyrkimys vastata suoraan tutkimuskohteeseensa. Suuri osa luonnontieteellisestä ajattelusta nojaa realistiseen maailmankäsitykseen. (Kekäle & Puusa 2020.)

Yksi tulokulma sosiaaliseen konstruktionismiin on tiedonsosiologia. Sosiologisen konstruktionismin teoriaa edustavat Peter Berger ja Thomas Luckmann (1980, 1–3, 172–173), jotka näkevät inhimillisen todellisuuden rakentumisen yhteiskunnallisesti rakennettuna todellisuutena. He kuvaavat todellisuuden ja tiedon käsitteiden olevan luonnontieteiden näkemystä monimutkaisempia. Sosiaalisen konstruktionismin näkemyksen mukaan todellisuutta ei voida pitää itsestään selvänä, vaan todellisuus rakentuu osana yhteiskuntaa. Tällöin tietynlaiset tiedon ja todellisuuden kerrostumat kytkeytyvät aina tietynlaisiin yhteiskunnallisiin asemiin. Konstruktivistisen todellisuuskäsityksen mukaan käyttämällä kieltä ja puhetta, tuotetaan samalla sosiaalista todellisuutta ja tieto ei voi olla täysin riippumatonta tulkitsijastaan (Kekäle & Puusa 2020).

Payne (2005) näkee sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapana, jossa ei ole yhtä ja oikeaa tapa hahmottaa asioita. Teoriat liikkuvat ja muotoutuvat epävarmuuden, erilaisten näkökulmien sekä toimintayhteyteen kiinnittymisen ja kulttuurisen määrittymisen myötä. (Karvinen-Niinikoski 2009, 144.) Nikander (2001, 282–285) taas liittää konstruktionistiseen käsitykseen ajatuksen tiedon neuvoteltavuudesta. Näin kielenkäyttö ymmärretään sosiaalisesti toiminnaksi. Sosiaalisen toiminnan avulla puheessa olevat ilmiöt muotoutuvat sellaiseksi, kuin ne kerrotaan. Kuvaamme maailmaa kielen avulla aina sosiaalisissa prosesseissa ja vuorovaikutuksessa. Tiedon sosiaalinen määrittäminen ja neuvottelu eli sosiaalinen epistemologia konstruktionismin

lähtökohtana tarkoittaa sitä, ettei mikään tieteellinen teoria heijasta todellisuutta. Sosiaalinen todellisuus saa muotonsa tutkijoiden muotoillessa ja teoretisoidessa ne.

Sosiaalisen konstruktionismin tutkimuksellinen kiinnostus suuntautuu kulttuurin ja yhteiskunnan tarjoamiin kielellisiin tulkintaresursseihin. Näillä tulkintaresursseilla tarkoitetaan tapoja, joilla ihmiset tuottavat yhteisöissä jaettuun merkityksiä kohtaamilleen ilmiöille, kuten köyhyydelle ja asunnottomuudelle. Lisäksi sosiaalinen konstruktionismi tavoittelee tietoa siitä, miten kielellisesti rakennetaan merkityksiä eri asemassa olevien ihmisten keskinäisessä toiminnassa ja millä tavalla nämä merkityksannot rakentavat sosiaalista todellisuutta. (Jokinen, Raitakari & Suoninen 2022, 22, 27–28, Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 34.)

Tutkimuksellisena viitekehyksenä sosiaalinen konstruktionismi avaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalisen todellisuutemme rakentumista sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi sosiaalityön tutkimusalalle sosiaalisesta konstruktionismista on tullut keskeinen metodologinen suuntaus ja usein se on liitetty myös diskurssianalyysiin. (Mäntysaari & Lassila 2018, 189.) Sosiaalisen konstruktionismin ajattelumallia on hyödynnetty diskursiivisissa ja narratiivisissa lähestymistavoissa, koska sen ajattelumallissa näkyy esimerkiksi laadulliset, paikalliset kielenkäytön käytäntöihin keskittyvät tutkimus- ja kirjoittamiskäytännöt (Nikander 2001, 296).

Konstruktionistisessa suuntauksessa kieli ja kielenkäyttö tulee nähdä osana yhteisöjä, joissa kieltä käytetään. Näin ollen kyse ei ole vain esimerkiksi kahdenkeskisestä vuorovaikutustilanteesta. Keskeistä on kiinnittää huomiota kielen käyttöön erilaisissa tilanteissa tai yhteisöissä. Riippuen esimerkiksi erilaisista kulttuureista, voi kielen avulla muodostaa erilaista viestintää ja merkityksiä. Kirjoitetussa kielessä tutkitaan tekstien rakentumista ja sitä, miten sen avulla luodaan sosiaalista todellisuutta ja miten se luo erilaisia merkityksiä. Konstruktionistisen käsityksen mukaan kieltä ei ole olemassa ilman sen käyttöä tietynlaisessa kontekstissa. (Luukka 2000, 151–154.)

Kieli on keskeisessä asemassa kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa ja ilman sitä sosiaalisen todellisuuden monimutkainen jäsentyminen olisi mahdotonta. Puhumamme ja kirjoittamamme kieli ei ole vain käsitteiden järjestelyä, vaan se toimii toimintamme työvälisenä. Se toimii mielipiteiden välittäjänä, jota diskurssianalyytin lähestymistapa pyrkii analysoimaan (Billig 2003, 214–215; Potter & Wetherell 1999, 9.) Sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin välinen sidoks on vahva. Jokisen (2016a, 253) mukaan sosiaalisen konstruktionismin perusajatus näkyy jo tutkimuskohteen valinnassa ja tutkimuskysymysten muotoilussa. Tutkimuskohteiksi valikoituvat sellaiset kielellisyyteen perustuvat prosessit ja sen myötä syntyneet tuotokset,

joissa ympäröimämme sosiaalinen todellisuus rakentuu. Edelleen se on vahvana diskurssianalyttisten työkalujen valinnassa ja kehittämisessä sekä tutkimuskohteen ja tutkijan välisen erityisen suhteen käsittämiseksi.

Potter ja Wetherell (1999, 175) ovat kuvanneet diskurssianalyysiä väljänä teoreettisena viitekehystenä, jolla ei ole selkeitä rajoja. Diskurssianalyysin sisällä ei ole olemassa esimerkiksi perinteisesti tunnistettavia menetelmällisiä lainalaisuuksia. Diskurssianalyysiin kuitenkin kuuluu sen tietynlainen kehittyminen koko analyysivaiheen läpi. Aineistoa läpi käyväälle tämä voi tarkoittaa sitä, että analyysin alkuvaiheessa johtopäätösten tekeminen tuntuu helpolta ja yksinkertaiselta, mutta analyysin edetessä, myös ymmärrys sen olemuksesta muokkautuu. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2016, 25) mukaan diskurssianalyysin avulla voi soveltaa erilaisia menetelmiä ja se sallii myös monenlaiset tutkimukselliset painopisteet. Diskurssianalyysi ei kuitenkaan ole teorialatonta.

Analyysin tavoitteena on keskittyä diskurssin rakentamiseen eri tilanteissa sen sijaan, että sen avulla pyrittäisiin pääsemään toimijoiden mielentilaan itsessään (Potter & Weherell 1999, 177–178). Toisin sanoen keskeistä on tarkastella asioiden ymmärrettäväksi tekemisen kielellistä prosessia. Asioista ja ilmiöistä voidaan tehdä ymmärrettäviä erilaisin tavoin. Diskurssianalyysissä keskeistä onkin tarkastella millaisia kuvauksia ja selityksiä erilaisissa tilanteissa käytetään. Ensisijaista ei ole etsiä ja nimetä syytä ilmiölle, vaan keskittyä tapoihin, joilla sitä kuvataan ja nimetään. Kun tämä näkökulma on toteutunut, voidaan jatkaa sosiaalisen todellisuuden rakentumisen selittämiseen. (Suoninen 2016, 231–232.)

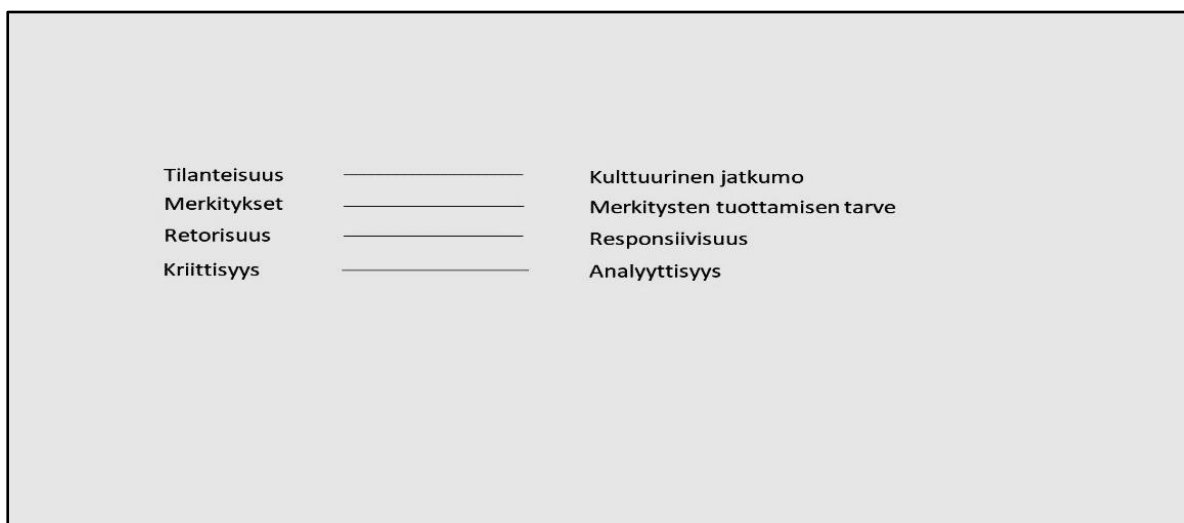
4.4 Analyysin tulkintakehys tässä tutkimuksessa

Jokisen (2016b, 213–214) mukaan diskurssianalyysin kannalta on merkityksellistä tunnistaa sen sisäiset painotuserot. Jokinen ja Juhila (2016, 267–268) ovat täsmenneet diskurssianalyttisen tutkimuksen ytimen jäsenyyttä merkityksien, kommunikatiivisuuden ja kulttuurisuuden kolmiona (KUVIO 5). Nämä kolmion kärjet muodostavat toisiinsa kietoutuneen kokonaisuuden, jonka johdolla diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita näistä asioista erottamattomana kokonaisuutena. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tutkimuksellisesti voida painottaa toista ulottuvuutta, toista enemmän. Diskurssianalyysille on tyypillistä, että tutkimusorientaatiot ja ratkaisut ovat hyvin erilaisia.

KUVIO 5 Diskurssianalyysin kolmio (Jokinen & Juhila 2016, 267)

Diskurssianalyysin kolmion mukaiset metodiset painotukset voi jakaa neljään ulottuvuusparijanaan (KUVIO 6). Näitä ulottuvuuspareja ovat 1. tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon välinen suhde, 2. merkitysten ja merkitysten rakentamisen tapojen välinen suhde, 3. retorisen ja responsiivisen analyysin suhde sekä 4. kriittisen ja analyyttisen diskurssianalyysin suhde. Ulottuvuusparien avulla diskurssianalyttisen tutkimuksen kolmiota ja sen kärkien välisiä suhteita on mahdollisuus täsmentää ja hienovaraisistaa. Ulottuvuusparien janamainen hahmottaminen tarjoaa tutkimuksellisesti erilaisia vaihtoehtoja, sillä näin tutkijan on mahdollista painottaa tutkimustaan eri päihin tai seisahtua hetkeksi valitsemaansa kohtaan. (Jokinen & Juhila 2016, 268–269.)

Tässä tutkimuksessa analyysin kohde painottuu tutkimuskysymyksen ohjaamana retorisen ja responsiivisen analyysin ulottuvuusparille. Analyysi kuitenkin sivuaa muitakin ulottuvuuspareja, tai kuten Jokinen ja Juhila (2016, 268) toteavat, ainakin seisahtuu hetkeksi tarkastelemaan ulottuvuuksien eri painotuksia.

Tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon ulottuvuudella voidaan kysyä, onko aineistoa mahdollista analysoida puhtaan aineistolähtöisesti vai onko aineisto aina osa kulttuurista tilannetta? Alvessonin ja Kärremanin (2000, 1125–1135) mukaan diskurssianalyysissä on mahdollista kiinnittää huomiota makrotason piirteisiin, sen sijaan, että tutkimus kohdistuisi pelkästään kielen yksityiskohtaiseen analyysiin. Tällöin tutkimuksessa on mahdollista tunnistaa ja tulkita laajempia kulttuurisia konteksteja. Jokinen ja Juhila (2016, 269) taas nostavat esille merkitykset, jotka rakentuvat käyttöyhteyksissään, jossa niiden tarkastelu on sidottu kunkin aikakauden diskursiiviseen ilmastoon. Kyse on paikallisista prosesseista, joilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kasvokkaista vuorovaikutusta tai yleensä toimintaa, joka tapahtuu tässä ja nyt. Mikään vuorovaikutus- tai muu hetkessä elävä tilanne ei kuitenkaan ala tai lopu tyhjästä. Tutkimuksessa tilanteisuuden ja kulttuurisuuden jatkumo ovat siis läsnä yhtä aikaa.

Tässä tutkimuksessa tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon välinen suhde on ratkennut osittain jo tutkielman alkuosassa. Tutkimuksen analyysivaiheessa on turha enää väittää aineiston olevan oma kokonaisuutensa, ilman sen syntymiseen liittyvää taustateoriaa. Aineisto on auttamatta tunnistettu osaksi sosiaalista raportointia, rakenteellista sosiaalityötä ja yleensä sosiaalityötä, joita tutkielman alussa on esitelty. Sisällöllisesti sosiaaliset raportit edustavat sosiaalityön arjesta tuotettua tietoa, jonka oletus ja oikeutus perustuu sosiaalityön asiantuntijuuteen. Tätä tutkimuksen kannalta merkityksellistä taustaa en kuitenkaan ole avannut perusteellisemmin, kuten en siitä ilmiötasosta kulttuuritaustaa, jota raporteista esille nousee.

Jokisen ja Juhilan (2016, 269, 273, 276) mukaan on mahdollista, että tämän tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon välinen suhde ratkaistaan vasta tutkimuksen johtopäätöksissä. Tällöin aineistosidonnaisuus analyysivaiheessa voidaan säilyttää ja palata aineiston kulttuurisidonnaiseen kontekstointiin tutkielman johtopäätöksissä. Yhtenä vaihtoehtona tai kompromissina he myös ehdottavat, että tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon välinen suhde on ratkaistavissa kontekstuoimalla analysoitava aineisto osaksi jotakin laajempaa kokonaisuutta. Omassa tutkimuksessani aineisto kon-

tekstoituu luonnollisesti osaksi sosiaalityötä ja sen rakenteellisen sosiaalityön tehtävää. Kontekstualisoinnista huolimatta analyysin avoin aineistolähtöinen analyysi onnistuu näiden kehyksien sisällä.

Merkitykset ja merkitysten tuottamisen tavat- ulottuvuusparissa on niin ikään kyse painotusvalinnoista. Niiden alle voi ryhmitellä monenlaisia diskurssianalyttisiä sekä sille muutoin läheisiä käsitteitä. Tällaisia käsitteitä ovat muun muassa merkityksysteemi, diskurssi, tulkintarepertuaari, identiteetti, subjektipositio, narratiivi tai kehys. Pääjako ulottuvuusparissa määrittyy siten, että painottuessaan merkityksiin, tutkija on kiinnostunut sisällöllisistä asioista eli siitä, miten ja millaisia merkityksiä esimerkiksi kirjoituksissa tuotetaan. Merkitysten tuottamisen tapoihin huomiota kiinnittävä tutkija taas on kiinnostunut miten -kysymyksistä ja siitä, millaisia keinoja käyttämällä ihmiset merkityksiä tuottavat. (Jokinen & Juhila 2016, 280–283.)

Retorisuuden ja responsiivisuuden analyysi painottuu puhtaasti miten-kysymyksiin. Responsiivisuuden tarkastelu diskurssianalyysissä painottuu siihen, miten ihmiset yhdessä rakentavat merkityksiä. Retorisuutta tarkasteltaessa taas olennaisempaa on keskittyä niihin tapoihin, joiden avulla tietynlaisia merkityksiä tai versioita sosiaalisesta todellisuudesta puolustetaan ja perustellaan. Responsiivinen vuorovaikutus tapahtuu tässä ja nyt, kun taas retorisuus on kielenkäytön avulla tehtävää suostuttelua ja vakuuttelua, jonka avulla omaa versiota pyritään tekemään vakavasti otettavaksi ja saataisiin yleisö asettumaan sen taakse. Osa tutkimusaineistoista sopii paremmin retoriseen, kuin responsiiviseen analyysiin ja toisin päin. On kuitenkin mahdollista, että samaan aineistoon voi soveltaa molempia. Retorisuus on usein hallitseva piirre tekstimuotoisessa aineistossa. (Jokinen & Juhila 2016, 291–292.)

Retorisesti painottuneessa diskurssianalyysissä voidaan tarkastella esimerkiksi vakuuttelua eli jonkun sosiaalisen todellisuuden version luomista vakavasti otettavaksi. Kyse on faktan konstruoinnin tutkimisesta, jonka perusidea on sama, kuin yleensäkin diskurssianalyysissä. Keskeistä on kysyä, miten tietyt versiot asiantiloista argumentoidaan faktuaalisiksi erilaisten faktuaalistamisstrategioiden avulla ja millaisia strategioita aineistosta on paikannettavissa. Faktuaalistamisen tutkimukseen on haettu pohjaa aiemmista empiirisistä tutkimuksista, uudesta retoriikasta, sosiologisesta tieteentutkimuksesta ja brittiläisen diskurssianalyysin etnometodologiasta tai episteemisestä suuntauksesta. (Jokinen & Juhila 2016, 292–294.)

Retorisesti painottuneessa diskurssianalyysissä on mahdollista tarkastella sellaisia vakuuttelujen tapoja, joita esimerkiksi viranomaiset tuottavat puheessaan. Tällöin

huomio kiinnittyy kielenkäyttöön. Diskurssianalyysin avulla on mahdollista tarkastella tiedon totuudellisuuden määräytymisen prosessia sosiaalisena käytäntönä ja ottaa lähtökohdaksi asiantilojen ja tapahtumien argumentoinnin, jolla todellisuutta pyritään kuvaamaan mahdollisimman paikkansapitävästi. Analysoitava kielenkäyttö voi vaihdella janamaisesti sen mukaan, onko käytetty kieli hyvin spekulatiivista tai toisaalta siinä voidaan pyrkiä janan toiseen ääripäähän – vakuuttavaan ja faktuaalisen vaikutelman antamaan kieleen. (Juhila 2016a, 146.)

4.4.1 Kontekstit

Kontekstia pidetään diskursiivisen maailman ominaisuutena, joka rikastuttaa aineiston analyysiä. Kontekstin avulla voidaan ymmärtää ilmaisun retorinen merkitys (Billig 2003, 214). Yksinkertaisimmillaan kyse voi olla lause- tai episodikontekstista, jolla tarkoitetaan sanan tai lauseen merkityksen muuttumista sen mukaan, missä kontekstissa sitä käytetään. Vuorovaikutuskontekstiksi taas nimitetään sellaista kontekstia, jossa keskeistä merkityksen muodostumisessa on vuorovaikutuksen kululla. Laajemmin konteksti voidaan nähdä myös kulttuurisena kontekstina, joka tarkoittaa analyysin kannalta tarkastelun ulottamista myös ympäröivään yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Lisäksi huomioon on otettava aineiston tuottamiseen liittyvät reunaehdot. Tutkittaessa sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä, on tilanteen ymmärtämisen kannalta tunnettava esimerkiksi lainsäädäntöä tai työpaikan soveltamisohjeita. Usein tällaiset reunaehdot otetaan huomioon jo tutkimuksen lähtöasetelmissä -asetelmassa ja kysymyksen asettelussa. Reunaehtokontekstin pohtiminen ei kuitenkaan ole mustavalkoista. On varottava liiallista kausaalista selittämistä toiminnan syistä. (Jokinen ym. 2016, 36–43.)

Juhila (2016a, 149) nostaa olennaiseksi osaksi faktuaalistamisen analyysiä erilaiset kontekstit. *Reunaehtokontekstilla* tarkoitetaan sitä, että analysoitava aineisto on tuotettu tiettyssä kontekstissa ja tällöin voidaan etukäteen tehdä siitä tiettyjä ennako-oleuksia. Analyysin kohteena ei siis ole mikä tahansa puhe, vaan sillä on oma reunaehtoja luova kontekstinsa. Oman aineistoni reunaehtokontekstina toimii sosiaalityöhön kuuluva rakenteellisen sosiaalityön konteksti ja tarkemmin tiedon tuottaminen sosiaalityöstä sosiaalisen raportoinnin keinoin. Sosiaalialan ammattilaisten tuottamien raporttien voi olettaa edustavan tätä sosiaalisen raportoinnin reunaehtokontekstia, jossa tietoa sosiaalialan arjesta tuotetaan kirjoittamalla tuotettujen raporttien avulla.

Toiseksi kontekstiksi Juhila (2016a, 149–150) nostaa *lausekontekstin*. Lausekontekstin voi nähdä konkreettisempänä kontekstina osana varsinaista analyysityötä. Sen avulla on mahdollista päästä käsiksi faktuaalistamisstrategioihin, toisin kuin irrottamalla aineistosta vain sanoja tai lauseita. Olennaisempaa on tulkita ilmaisumuotojen

kontekstia kokonaisuudessaan. Lausekontekstin hahmottaminen analyysissä on tarkoittanut väljyyttä ja tulkinnan mahdollisuuksia. Analyysissä on huomioitu yksittäisiäkin sanoja ja lauseita, mutta ne on kiinnitetty lausekontekstin avulla kokonaiseen raportteihin ja joustavimmillaan osaksi aiemmin esiteltyä reunaehtokontekstia. Tuloksissa olen pyrkinyt kuvaamaan kontekstisidonnaisuuksia, helpottaakseni analyytisten valintojen tekemisen seuraamista ja perustelujen löytymistä.

Kolmanneksi kontekstiksi Juhila (2016a, 150) nostaa *vuorovaikutuskontekstin*, joka nimensä mukaisesti liittyy esimerkiksi haastatteluiden – haastattelijan ja haastateltavan tai useamman haastateltavan vuorovaikutukseen. Oman aineistoni kohdalla vuorovaikutuskontekstia ei ole olemassa ainakaan siinä mielessä, että raporttien kirjoittajat eivät ole ainakaan sovitussa vuorovaikutuksessa toisiinsa nähden tai suhteessa taan, joka raportteja kerää. Vuorovaikutuskonteksti on kuitenkin jatkuvasti läsnä siinä mielessä, että raporttien kirjoittajat tietävät tuottavansa materiaalia, jonka joku lukee ja jota työstetään. Kirjoittaessaan sosiaalialan ammattilaiset tietävät sen reunaehtokontekstin, johon raporttien laatiminen liittyy ja sen, että raporteista tehdään yhteenvetoja, niitä viedään strategiselle tasolle ja käytetään esimerkiksi tutkimuksien ja opinnäytetöiden aineistoina. Mahdollisesti niistä keskustellaan myös oman esimiehen kanssa tai työyhteisössä. Näin ollen raporteilla on kyllä yleisö, mutta sitä ei näe, eikä siltä saa konkreettista palautetta hetkessä, jolloin raportti laaditaan.

Neljäs huomioitava konteksti, on kulttuurinen konteksti. Kulttuurisella kontekstilla tarkoitetaan kiinnostuksen kohdistamista sellaiseen puheeseen (tai kirjoitettuun tekstiin), jota ei ole mahdollista ymmärtää pelkästään tässä ja nyt tilanteessa, vaan tutkijan on ymmärrettävä se osana kulttuurista kontekstiaan. (Juhila 2016a, 150.) Analyysin kannalta tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aineistosta pyritään tunnistamaan sellaisiakin seikkoja, joiden tulkinnassa on hyödynnettävä tutkijan omia kulttuuristen tapojen, stereotyyppien tai yleisen yhteiskunnallisen tietämyksen tietoista käyttöä (Jokinen ym. 2016, 39). Omassa analyysissäni kulttuurinen konteksti käsittää esimerkiksi yleistä yhteiskunnallista asenneilmapiiriä suhteessa sosiaalityön käytäntöihin, palveluihin tai marginaaliasemassa oleviin asiakkaisiin. Kulttuurista kontekstia on myös kaikki yhteiskunnan toimintaan liittyvä toiminta, jota ohjaavat esimerkiksi lainsäädäntö, yleisesti hyväksytyt sosiaaliset normit, digitalisaatio tai peruskoulun Pisa-tulokset. Osana kulttuurista kontekstia ovat myös lähemmin sosiaalityötä koskettavat ilmiöt, kuten vastikään koettu valtava organisaatiouudistus ja palveluiden eriyttäminen, aluepolitiikka, asuntopolitiikka tai rakenteellinen kirjaaminen. Aineisto nojaa aina näihin ja moniin muihin kulttuurisiin käytäntöihin tai perinteisiin, joiden jäljille pääsemiseksi, on tutkijan hyödynnettävä omaa tietämystään.

4.4.2 Faktuaalistamisstrategiat

Juhilan (2016a, 146–148) mukaan faktuaalistamisstrategiat ovat vakuuttelun muotoja, joiden avulla jokin tietty versio asiantilan totuusarvosta saadaan niin suureksi, että se vaikuttaa ainoalta ja oikealta itsestäänselvyydeltä. Juhilan mukaan faktuaalistavaa kielenkäyttöä on mahdollista analysoida keskittymällä sellaisiin aineiston kohtiin, jossa puhe (tai kirjoitettu kieli) on mahdollisimman toteavaa. Selviä asioita ei analysoitaessa mutkisteta ja asiat ovat poimittavissa ”helposti” kerran lukemalla, sillä mikäli ne olisivat edes jonkin verran tulkinnanvaraisia, voitaisiin ajatella, että ilmaisussa on todennäköisesti mukana jokin kyseenalaistava näkökulma mukana. Poiminnan jälkeen faktuaalistavat tekstikohdat analysoidaan vielä yksityiskohtaisemmin. Juhilan (2016a, 151) mukaan faktuaalistamisstrategiat ovat rakennettavissa faktuaalisarvoltaan voimakkaiden tekstikohtien yksityiskohtaisemman analyysin avulla. Analyysissä on keskityttävä tekstikohtien välisiin yhtäläisyyksiin olettamalla, että jokainen kohta on erityislaatuinen.

Arkiajattelussamme lähdemme ajatuksesta, että voimme olla asioista eri mieltä, mutta niiden alta on kuitenkin löydettävissä essentiaalinen totuus. Juhila (2016a, 146, 149, 151, 178) on omassa tutkimuksessaan kääntänyt asetelman siten, että kiinnostus kohdistuu tämän totuutena pidetyn tiedon sijaan siihen, miten tiedon totuudellisuus määräytyy sosiaalisena käytäntönä. Juhila lähtee oletuksesta, että asiantilojen ja tapahtumien essentiaalisen olemuksen tarkastelun sijaan painotus onkin siinä, kuinka ne argumentoidaan essentiaalisiksi. Mikäli argumentaatio on varmaa ja faktapuheen vaikutelman antavaa, on sitä mahdollista arvioida faktuaalistamisstrategioiden muotojen kautta. Juhilan mukaan analyysin reunaehtokontekstiksi on mahdollista asettaa faktuaalistamisstrategiat silloin, kun argumentaatio perustuu asiantuntijapuheeseen. Analyysin kohteena ei siis ole mikä tahansa puhe, vaan oletus on, että asiantuntijapuheessa ”tiedetään mistä puhutaan”. Erityisen hyvin johtavasta asemasta tuotettu viranomaispuhe sopii faktuaalistamisen tutkimiseen. Juhila on omaan tutkimukseensa nojautuen muodostanut viisi faktuaalistamisstrategiaa, joita ovat; 1. *Itse todettuun vetoava strategia*, 2. *Vaihtoehdottomuusstrategia*, 3. *Kvantifioiva strategia*, 4. *Sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia* sekä 5. *Asiantuntijuusstrategia*. Seuraavaksi esittelen nämä faktuaalistamisstrategiat yksityiskohtaisemmin.

Kun vedotaan omaan läsnäoloon tietyssä ajassa ja paikassa tapahtuneista asioista, jotka on myös itse nähnyt ja kuullut, ollaan *Itse todettuun vetoavan strategian* ytimessä. Strategian vakuuttavuus piilee siinä, ettei ulkopuolisen, joka ei ole ollut itse paikan päällä todistamassa, ole mahdollista epäillä esitetyn tiedon totuusarvoa. Elävöittävät yksityiskohdat asiantiloista vahvistavat vaikutelmaa ja niiden avulla on

mahdollista faktualisoida voimakkaatkin kannanotot. Tässä strategiassa kertoja on tilanteessa läsnäolija, ei aktiivinen osallistuja, joka itse sekaantuu asiaan, sillä se vesittäisi faktuaalistamisstrategiaa. Tämän eron vuoksi vakuuttamista ei myöskään kutsuta itse koetuksi strategiaksi, vaan nimenomaan todetuksi. (Juhila 2016a, 151–154.)

Vaihtoehdottomuuteen vetoavassa strategiassa vakuutetaan antamalla vain yksi vaihtoehto. Yleensä vaihtoehdoksi annetaan ainoa rationaalinen vaihtoehto, jonka avulla tietty asiantila tai tapahtuma, josta seuraa ehdottomasti määrättyjä asioita, on ratkaistavissa. Vaihtoehdottomuusstrategiaa käytetään erityisesti tilanteissa, joissa käsitellään ongelmaksi määriteltyjä asioita ja joihin halutaan saada aikaan jonkinlainen ratkaisu. Yksinkertaistaen faktuaalistamisstrategiaa turhien keskustelujen olevan ainoastaan haitaksi, koska järkeviä vaihtoehtoja on ainoastaan yksi. Myös asiaa eri näkökulmista lähestyvää ”voisihan asia olla näinkin” -tapaa voisi pitää vaihtoehdottomuusstrategian vastakohtana, mutta tämä eronteko ei kuitenkaan ole pätevä kaikissa tilanteissa. On myös mahdollista, että toisetkin vaihtoehdot kyllä tunnustetaan, mutta silti vain yksi vaihtoehto määrittyy järkeväksi ja oikeaksi. (Juhila 2016a, 157, 160–161.)

Kvantifioivassa strategiassa asiantiloja ja tapahtumia kvantifioidaan eli tietoa määrällistetään, jotta voidaan antaa lisäarvoa argumentoinnin vakuuttavuudelle. Kyse ei välttämättä ole numeerisesta esittämisestä, vaan erilaiset määrään liittyvät ilmaisu, kuten ”paljon”, ”melko”, ”kaikki” on merkityksellisiä tässä strategiassa. Kvantifioinnin vahvuus vaihtelee ja vahvimmillaan se on ”kaikki tai ei mitään” perusteluissa. Kvantifioivan strategian alastrategiana voidaan erottaa lisäksi niin sanottu edistystarina, jonka avulla voidaan vakuuttaa toteamalla asioiden laidan olleen aiemmin (määrällisesti) huonosti, verrattuna nykyiseen tilaan, jossa asioiden laita ei ole enää yhdelläkään niin huonosti, kuin aiemmin. (Juhila 2016a, 161.)

Sosiaalisiin normeihin tukeutuovassa strategiassa asiantilojen ja tapahtumien faktuaalistaminen tapahtuu tukeutumalla sosiaalisiin normeihin, jotka ovat yhteisesti jaettuina. Näillä normeilla tarkoitetaan vaikeasti kumottavia vakiintuneita käsityksiä ja tapoja. Itsestään selviä asioita ja ilmiöitä perustellaan esimerkiksi useimpien ihmisten käsitysten tai kuvausten yhteneväisyydellä tai ihmisten yhdenmukaisella tavalla toimia tietyissä tilanteissa. Strategia siis nojautuu jonkinlaiseen enemmistön etuun ja sen ensisijaisuuteen. Sekin on mahdollista, että sosiaaliset normit ovat keskenään ristiriidassa, mutta toisen ollessa sementoituneempi, voi se oikeuttaa tietyt toimenpiteet ajatuksella ”valintoja on pakko tehdä”. Yksi sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia on käyttää taloudellista tilannetta tai resursseja perusteluna. Perustelu on tyhjentävä ja se nähdään omaa elämäänsä elävänä niin, ettei sitä tarvitse edes avata paremmin. (Juhila 2016a, 165–170.)

Asiantuntijuusstrategiassa on kyse asiantilojen faktuaalistamisesta perustuen johonkin erityistietämykseen perustuen. Tietämys voi vaihdella esimerkiksi hallinnollisesta, tieteellisestä tai ammatillisesta tai kertojan ulkopuolisesta asiantuntijuudesta. *Asiantuntijuusstrategiassa* voidaan tulla myös hyvin lähelle itse todettua strategiaa, mutta nyt faktuaalistaminen tapahtuu selkeästi sisäpiiriläisenä – ei ulkopäin todeten. (Juhila 2016a, 170–171.)

4.5 Analyysin jäsentyminen tässä tutkimuksessa

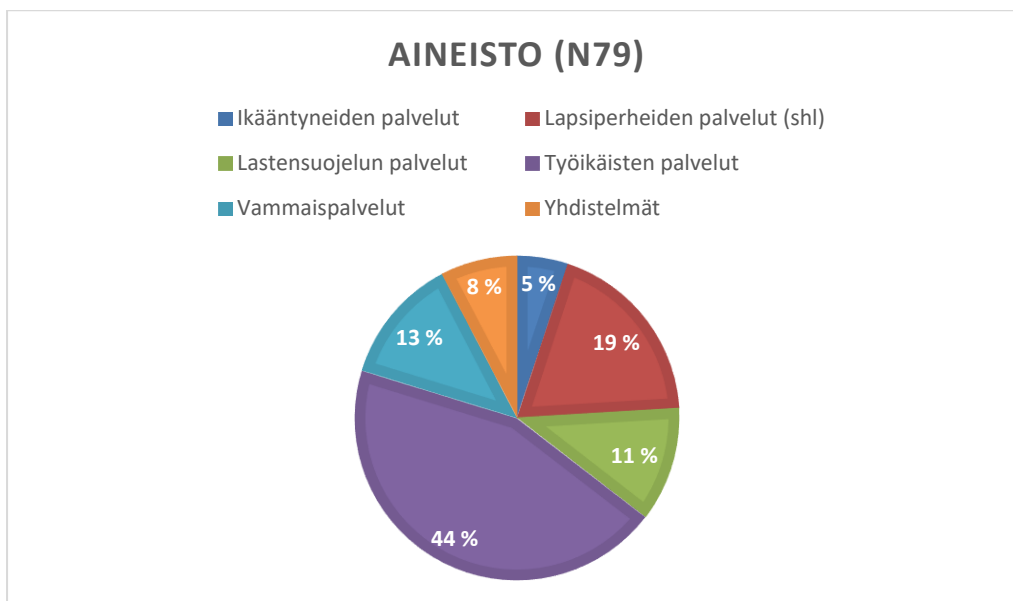
Diskursiivisessa analyysissä aineistosta tuloksiin etenemiseen ei ole olemassa mitään tiettyä mekaanista tapaa. Diskurssianalyysille on kuitenkin ominaista, että raportissa kerrotaan paljon muutakin, kuin pelkät tulokset. Tarkoituksena on, että lukijan on mahdollista seurata prosessia, jota tekstiä tulkitessa on kuljettu ja mahdollisesti muodostaa omat tulkintansa sen perusteella. Tutkijalle kirjoittamisprosessi on mutkikas, sillä tutkiessaan kieltä, joutuu tutkija pohtimaan paljon myös sitä, miten itse kuvaa ja ilmaisee omaa ajatteluaan. (Eskola & Suoranta 1998.) Tässä tutkielmassa analyysi on edennyt neljän päävaiheen kautta, joskaan se ei ole tapahtunut lineaarisesti ja tasaisesti vaiheesta toiseen edeten. Karkeasti eteneminen kuitenkin tapahtui seuraavasti:

1. Aineiston alkukartoitus
 - Aineistoon tutustuminen
 - Alustavat muistiinpanot
 - Aineiston tekninen järjestäminen
 - o Aineiston koodaus
 - Analyysin painotuserojen pohdinta
2. Analyysivaihe
 - a) Analyysin painotuksen valinta – keskittyminen retorisuuden ja responsiivisuuden ulottuvuudelle
 - b) Faktuaalistamisstrategia-analyysi
 - c) Faktuaalistamisstrategia-analyysin auki kirjoittaminen ja aineistoesimerkkien valinta raporttiin
3. Tulokset ja johtopäätökset
 - Yhteenveto
 - Pohdinta

Aloitin analyysin lukemalla aineiston useampaan kertaan läpi. Ensimmäisillä lukukerroilla keskityin aineistoon tutustumiseen, enkä tehnyt esimerkiksi muistinpanoja. Lukukertojen lisääntyessä alkoi aineiston laajuus ja rytmi tulla tutuksi ja siirryin lukemistapaan, johon liitin mukaan päiväkirjamaisten muistiinpanojen kirjoittamista. Kokonaisuutena tämä alkuvaihe tuntui eräänlaiselta ”alkukartoitukselta”, jonka puolisena lankana pidin tutkimuskysymystäni. Muistiinpanoja syntyi paljon ja hajanaisesti, eri merkityksiä hakien. Tässä analyysin vaiheessa tein myös valinnan säilyttää aineistossa kaikki mukana olevat raportit. Päädyin myös käsittelemään aineistoa yhtenä kokonaisuutena, enkä erittelemään sitä esimerkiksi palvelutehtäväedustuksen mukaisesti.

Alkukartoituksen jälkeen aloitin aineiston teknisen järjestelyn tavoitteenani kontekstoida varsinaista tutkimuskysymystäni. Tekninen järjestely noudatteli Tuomen ja Sarajärven (2002, 118–119) sisällön erittelyn määritelmää, jolla he ovat tarkoittaneet dokumenttien järjestelemistä kvantifioivalla otteella, ilman että analyysi syvenee sisällönanalyysin alueelle tai määrälliseksi tutkimukseksi. Tavoitteena oli saada näkemys esimerkiksi siitä, millä palvelutehtäväalueilla raportointi on ollut aktiivisinta. Tässä vaiheessa myös koodasin aineiston helpottaakseni sen käsittelyä. Koodaaminen tapahtui yksinkertaisesti niin, että käytin aineiston palvelutehtäviä kuvaavina koodina numeroita (ikäntyneiden palvelut = 1, lapsiperheiden palvelut = 2 ...) ja näiden alle lukeutuvia raportteja kirjaimilla (1A = ikäntyneiden palvelut, ensimmäinen raportti, 1B = ikäntyneiden palvelut, toinen raportti ... 2A = lapsiperheiden palvelut, ensimmäinen raportti ...). Koodauksessa ei luonnollisesti kestänyt pitkään aineiston koko huomioiden.

Laskin raporttien palvelutehtäväkohtaiset edustukset ja muunsin ne prosentuaaliseksi kuvioksi (KUVIO 7), josta voi helposti nähdä raportoinnin palvelutehtäväkohtaisen aktiivisuuden. Aineiston palvelutehtäväkohtainen edustus painottui selkeästi työikäisten palveluiden tehtäväalueelle (44 %). Painottuneisuus liittyy alueella tehdyn sosiaalisen raportoinnin kehittämistyön historiaan, jossa aikuissosiaalityö on ollut osallistujana muita tehtäväalueita tiiviimmin. Varsinais-Suomen hyvinvointialueella sosiaalista raportointia on kuitenkin pyritty laajentamaan myös muiden palvelutehtäväalueiden työhön. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024; Vesa ym. 2020, 42–45). Työikäisten palveluiden jälkeen seuraavaksi eniten raportteja oli tehty lapsiperheiden palveluiden (19 %) ja vammaispalveluiden (13 %) tehtäväalueilla. Vähiten raportteja oli tehty ikäntyneiden palveluista (5 %). Näiden väliin jäivät lastensuojelun palvelut (11 %) sekä yhteiset palvelualueet (8 %). Yhdistelemässä raportitiin esimerkiksi terveystieteitä, joka koskettaa useampia aiemmin mainittuja tehtäväalueita.

KUVIO 7 Sosiaalisten raporttien prosentuaalinen palvelutehtäväjakauma

Jakauma kertoo vain tämän aineiston palvelutehtäväkohtaisesta edustuksesta, eikä sitä ole suhteutettu esimerkiksi asiakas- tai työntekijämääriin. Jakaumaa saattaa tämän kokoisessa aineistossa selittää esimerkiksi yksittäisten työntekijöiden aktiivisuus tai johtamisen tapa. Työikäisten palveluissa sosiaalinen raportointi on myös kuulunut osaksi työkulttuuria jo pidempään, joten jakaumaa selittänee myös se, kuinka aktiivisesti kullakin tehtäväalueella on menetelmän käyttöön koulutettu ja ohjeistettu henkilökuntaa. Vaikka työikäisten palveluiden edustus on edelleen prosentuaalisesti suurin, muutosta on kuitenkin tapahtunut, sillä vielä vuoden 2022 aikana raporteista 70 % tehtiin työikäisten palveluista (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024).

Tutkimukseen mukaan otettavan aineiston valinnan jälkeen aloitin faktuaalistamisstrategioiden etsimisen Juhilan muodostamien strategioiden pohjalta. Tein aineistoon muistiinpanoja ja merkintöjä faktuaalistamisstrategioiden erilaisista esiintymistavoista ja siitä, kuinka usein niitä aineistossa esiintyi (KUVIO 8). Lisäksi avasin jokaisella strategialle oman Word-tiedoston, jonne tein tarkempia muistiinpanoja ja kirjoitin ajatuksiani auki strategiakohtaisesti. Tämä keino auttoi myös tulosten auki kirjoittamisen vaiheessa.

Faktuaalistamisstrategia	Esiintymismäärä aineistossa
Itse todettuun nojaava strategia	18

Vaihtoehdottomuuteen nojaava strategia	37
Kvantifiointiin nojautuva strategia	33
Sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia	12
Asiantuntijuusstrategia	33

KUVIO 8 Faktuaalistamisstrategioiden esiintymismäärät

Faktuaalistamisstrategioita käytettiin monipuolisesti ja usein myös päällekkäin. Tutkimusanalyysi eteni kunkin faktuaalistamisstrategian yksityiskohtaisella tulkinnalla sekä pohdinnalla siitä, miten erilaisia vakuuttamisen keinoja myös yhdistetään esimerkiksi samassa raportissa. Hyödynsin tulkinnassa eri tasoisten kontekstin suoma mahdollisuutta huomioida kokonaisuuksia, joita aineisto ei puhtaasti tulkittuna kerro. Tietyn kontekstin avulla faktuaalistamisstrategiasta avautui kuitenkin selkeä totuusarvoa sisältävä kokonaisuus. Yksinkertaisimmillaan kyse oli lausetasoisista konteksteista, joiden avulla yksittäiset sanat ja lauseet oli mahdollista kiinnittää laajempiin kokonaisuuksiin. Laajimmillaan kyse oli taas kulttuurisen kontekstin huomioimisesta, jolloin analyysi ei rajoittunut pelkästään aineistoon, vaan hyödynsin siinä omaa kulttuurista kontekstiani.

Faktuaalistamisstrategioiden tulkintavaiheessa tein muistiinpanot kustakin strategiasta, jonka lisäksi kirjoitin erikseen päiväkirjaa siitä, mitä teen ja mitä aion seuraavaksi tehdä. Tästä oli hyötyä erityisesti tulosten puhtaaksi kirjoittamisen vaiheessa. Aloin myös valikoida tuloksissa hyödynnettäviä aineistoesimerkkejä ja päädyin käyttämään niitä suoraan ja ilman kirjoitusvirheiden korjausta. Tehdessäni valintaa otteista, päätin jättää pois myös kaikki sellaiset aineistoesimerkit, joiden avulla olisi mahdollista tunnistaa raportin kirjoittaja.

4.6 Tutkimuksen eettisyys ja tutkijan positio

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) mukaan hyvän tieteellisen käytännön noudattamisessa päävastuu on ensisijaisesti tutkijalla itsellään. Tutkijan tulee huolehtia esimerkiksi tarvittavista luvista, suostumuksista ja eettisestä ennakoarvioinnista ennen tutkimusaineiston keruuta sekä noudattaa oman tieteenalan sääntöjä ja ohjeistuksia. Tutkimus ei saa vaarantaa tutkijan omaan tai tutkittavien terveyttä ja turvallisuutta. Lisäksi on ilmoitettava mahdollisista rahoituslähteistä ja muista sidonnaisuuksista. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkijan etiikka joutuu koetukselle lukemattomia kertoja tutkimusprosessin aikana.

Erilaisia tutkimuseettisiä ongelmakohtia on listattu eri lähteissä eri tavoin. Eskola ja Suoranta viittaavat Suojasen (1982, 70-72) esittämään taulukkoon, jossa hän nostaa esille tutkimuslupaan liittyvät kysymykset, tutkimusaineiston keruuseen liittyvät ongelmat, tutkimuskohteen hyväksikäyttö, osallistumiseen liittyvät ongelmat sekä tutkimuksesta tiedottamisen.

Olen koko tutkimusprosessin ajan kiinnittänyt huomiota tutkimusta ohjaaviin eettisiin ohjeisiin. Tutkimussuunnitelmavaiheessa selvitin, vaatiiko tutkimus eettistä ennakoarviointia ja todennut tuolloin, ettei sille ole tarvetta. En esimerkiksi katsonut tutkimuksen aiheuttavan itsessään tai tutkittaville haittaa. Tutkimusluvasta sovin Varsinais-Suomen osaamiskeskuksen kehittämispäällikkö Ville Santalahden kanssa tutkimussuunnitelman valmistumisen yhteydessä. Tässä yhteydessä sain myös valmiiksi anonymisoidun tutkimusaineiston, jota käsitellessä ja edelleen tuloksia auki kirjoittaessa olen huolehtinut tiedonantajien tunnistamattomuudesta. Tutkijana olen yleisesti ottaen sitoutunut noudattamaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen eri vaiheissa. Olen pyrkinyt pitämään tutkimuksen ammattitaitoisesti toteutettuna, laadukkaana, luotettavana ja avoimena. Tästä olen pyrkinyt huolehtimaan esimerkiksi kirjaamalla eettisiä ongelmakohtia auki tutkimusraportin eri vaiheissa.

Näen, että osa tutkimuseettistä keskustelua liittyy myös tutkijan positioon eli tietynlaiseen tutkijan omaan näkökulmaan tutkimuksessa. Eskola ja Suoranta (1998) toteavat, että laadullisia menetelmiä soveltavassa tutkimuksessa tutkijan täydellinen objektiivisuus eli asemoituminen tutkimuskohteen ulkopuolelle on mahdotonta. Yleisesti ottaen laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on keskeisempi, kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Laadullisella tutkimuksella on enemmän vapautta ja häneltä vaaditaan tutkimuksellista mielikuvitusta. Laadullisen tutkimuksen tekijöitä on toisaalta usein kritisoitu siitä, että heidän väitteensä ovat tieteellisessä mielessä perustelemattomia. Toisinaan laadullista tutkimusta pidetään myös subjektiivisena tapana tuottaa tietoa. Tutkijan on avoimesti myönnettävä, että on itse tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline.

Juhilan (2016b, 411-412) mukaan tutkijalla voi olla useita positioita diskurssi-analyttisessä tutkimuksessa. Tutkijapositio määrittyy tutkimuksen aineistovetoisuuden ja spekulatiivisuuden ulottuvuudelle. Tutkijan oman position häivyttäminen tutkimuksesta on ongelmallista. Analysoidessaan tutkija keskustelee aineiston kanssa, käy dialogia muiden tutkijoiden kanssa vähintään tekstien kautta, suuntaa oman tekstinsä jollekin tietylle yleisölle ja on itse kulttuurinen toimija, jolla on käytössään tietyt tulkintaresurssit. Tätä tulkintaa vasten, on selvää, että analyysini aineistovetoisuutta

on heikentänyt tutkijan positioni. Olen osa suomalaista yhteiskuntaa niin kansalaisena, kuin osana järjestelmää, minulla on omia elämänkokemuksia ja oma elämänhistoriani. Tässä tutkimuksessa olen rakentanut käsillä olevaan tutkielmaani teoreettista viitekehystä, opiskellut aikanaan sosionomiksi ja myöhemmin sosiaalityötä yliopistossa. Tutkielmaa varten olen myös lukenut paljon kirjallisuutta liittyen rakenteelliseen sosiaalityöhön ja sosiaaliseen raportointiin. Kaikki kokemani ovat vaikuttaneet minuun ja tapaan olla ja tulkita ympäröivää sosiaalista todellisuutta.

Tutkijana positioidun erilaisiin rooleihin sen perusteella, mikä suhteeni on tutkimuskohteeseen eli suhteeseen analysoitavaan kielelliseen toimintaan ja tapaan, jonka avulla lähestyn ja analysoin tutkimusaineistoa. Juhila (2016b, 412) on jakanut diskurssianalyttikon positiot analyttikon, asianajajan ja tulkitsijan kategorioihin. Lisäksi Juhila erottaa keskustelijan position, joka eroaa edellisistä siinä, että aineiston sijaan keskustelijan positiossa vuoropuhelua käydäänkin tutkimustulosten kanssa.

Analyttikon positiossa korostuu tutkijan positio, jossa pyritään pitämään mahdollisimman pienenä ja kontrolloituna suhteena analysoitavaan aineistoon. Tutkijalla ei esimerkiksi ole etukäteistietoa tutkittavasta ilmiöstä. Asianajajan positiossa tutkija pyrkii ajamaan tai edistämään jotakin asiaa. Hän ei siis pelkää tutki sitä, miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan kielenkäytössä, vaan pohtii lisäksi sitä, onko todellisuutta mahdollisuus rakentaa toisin. Tulkitsijan positiolle tulkittavat aineistot näyttävät mahdollisuuksien maailmana, joita voi lukea ja tulkita lukuisilla eri tavoilla. Tulkitsijan positioon liitetään myös tutkijan kulttuurinen toimijuus ja siihen liittyvät tulkintaresurssit, joista hänen ei ole mahdollista päästä eroon. Keskustelijan positiossa tutkija on tilanteessa, jossa hän asettuu osaksi julkista mielipiteenvaihtoa. Areenat voivat olla erilaisia tieteellisistä julkaisuista kansalaisryhmien kokoontumisiin. Yksi mahdollinen areena voi olla esimerkiksi tutkimuksen johtopäätösosio, jossa tutkija positioituu keskustelijaksi tutkimustulostensa kanssa. (Juhila 2016b, 413, 418, 423–424.)

Tässä tutkimuksessa asemoidun vahvimmin asianajajan ja tulkitsijan positioon. Asianajajana näen asemani rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin tutkijana ja haluna edistää niiden asemaa yhteiskunnassa. Tulkitsijan positio taas on osa kulttuurista asemoitumistani ja palautuu tutkimuksen spekulatiivisuuden ulottuvuuteen sen suhteen, että minun ei ole mahdollistakaan väittää tulkitsevani aineistoa puhtaasti aineistolähtöisesti. Keskustelijan positiossa taas käyn keskustelua oman tutkimusraporttini ja erityisesti tutkimustulosten kanssa.

5 SOSIAALISESTA RAPORTISTA TULEE TOSI

5.1 Itse todettuun vetoavaa faktuaalistamista

Itse todettuun vetoavassa strategiassa keskeistä on vakuuttaa lukija vetoamalla kertojan omaan läsnäoloon ja kokemukseen pohjautuen asioista niin, että on mahdotonta epäillä tiedon totuusarvoa (Juhila 2016a, 151, 154). Aloitin analysoimisen tästä lähtökohdasta tukeutuen ainoastaan sana- ja lausetasoiisiin konteksteihin. Hain aineistosta selkeitä viittauksia sellaiseen itse todettuun vakuuttamiseen, jonka avulla lukija voi suoraan aineistolähtöisesti todeta vakuuttamisen tapahtuvan juuri kyseisen strategian avulla. Kiinnittämällä huomiota puhtaasti analysoitavaan tekstiin ja keskittymällä itse todettuun vakuutteluun, oli aineostosta löydettävissä 18 kohtaa, joiden voi selkeästi katsoa kuuluvan strategian mukaiseen vakuutteluun.

Itse todettu ei tarkoita itse koettua. Päinvastoin - vakuuttelussa pyritään ulkoistamaan tapahtumat ja antamaan vaikutelma sivustaseuraajan roolista. Ilmiötä kuvataan, kuin kirjoittaja olisi osana tapahtumia, mutta ei kuitenkaan sillä tavalla osallinen, että olisi itse tekemässä asioita. Sanomaa myös voidaan elävöittää joillakin tietyillä yksityiskohdilla tai yleisesti kuvaamalla asiaa elävästi.

”Perheiden kanssa työskentellessä käy usein siten, että esim. tapaamisista sovitaan lapsen äidin kanssa. Naisten kanssa on helpompi toimia, koska he hallinnoivat usein perheen kalenteria. Eron jälkeen jatkuu samanlainen tapa toimia: työntekijä ottaa yleensä yhteyttä äitiin ensin, kun on kyse lapsen asiasta. Tämä johtuu tietenkin myös siitä, että äiti on yleensä lapsen lähivanhempi. Työntekijät vahvistavat näin (tahtomattaan) mallia, jossa nainen on ensisijaisesti tietoinen lapsen asioista, ja mies saa tiedot naiselta.

Ratkaisuehdotus:

Suositaan perheasioissa sukupuolineutraalia yhteydenottotapaa lapsen asioissa. Aktivoidaan muutosta vanhaan perhemalliin, jossa äiti hoitaa lapsiin liittyvät asiat. Ollaan aloitteellisia haastamaan isiä ottamaan vastuuta esim. tapaamisista sopimisista. Tämänkaltaisen työtapojen muutos lisäisi vanhempien tasavertaisuutta sosiaalipalvelujen rakenteissa.”

(Raportti lapsiperheiden palveluista)

Aineistoesimerkki on katkelma raportista, joka oli laadittu lapsiperheiden palveluista. Raportin ratkaisuehdotuksesta voi päätellä kirjoittajan toivovan sosiaalityön käytäntöjen uudistuvan siten, että vanhemmat kohdattaisiin palveluissa sukupuolineutraalimmin. Itse todettua strategiaa esimerkissä edustaa muun muassa se, että kirjoittaja ulkoistaa itsensä toiminnasta ja kertoo omiin kokemuksiinsa nojautuen tilanteista, joissa on huomannut työntekijöiden kohtaavan vanhempia eri tavoin, riippuen vanhempien sukupuolesta. Raporttija vahvistaa sanomaansa elävöittävällä esimerkillä, jossa hän kuvaa, kuinka työntekijät useimmiten ottavat yhteyttä ensin äitiin, sen sijaan, että he soittaisivat isälle. Kirjoittaja ei selvästikään halua syyllistää tai varsinaisesti kritisoida toimintatapaa, koska näkee sen järkiperäisenä (äiti usein lähivanhempi, äidit usein vastaavat kalenteroinnista) ja tahattomana ratkaisuna toimia tilanteessa.

Itse todettua vakuuttelua on myös monikossa kirjoittaminen. Me- muotoa käytetään konkreettisesti käyttämällä sanaa *”me”* tai *”olemme”*, mutta se oli myös luettavissa kokonaisuudesta esimerkiksi *”sosiaalityössä havaitsemme...”* tai kolmannessa persoonassa *”kansalaiset ovat huolissaan... Pienemmissä kunnissa ei...”*. Itse todettu ikään kuin vahvistetaan monistamalla toteamuksia, joissa toteajina on useampia, kuin kirjoittaja. Vakuuttelun muotona tyyli on aika läheinen kvantifioivalle strategialle, mutta eroaa kuitenkin siinä mielessä siitä, että kvantifioivassa vakuuttamisessa vakuutetaan asiasisällön määrällisillä ilmaisuilla. Itse todetussa monistuksessa taas kyse on yhden todetun asian vahvistamisesta *”useammalla suulla”*. Itse todetussa puheessa myös kuvataan usein tiettyyn aikaan ja paikkaan liittyviä tapahtumia, jotka kertoja on niissä todennut.

”Palveluita supistetaan ja siirretään sähköisille alustoille ja väestöpohja ei ole siihen valmis. Me törmäämme lähes päivittäin perhetyön arjessa tilanteisiin, joissa esim. aikuissosiaalityön tai vammaispalveluiden asiakas ei saa edistettyä oman asiansa hoitoa, koska hänellä ei ole tarvittavaa digiosaamista tai välineistöä. Aikuisten palveluista puuttuu ainakin tällä alueella lähes täysin asiakkaan kokonaistilanteesta vastuunotto ja myös ihan konkreettinen ohjaaminen ja auttaminen, esim. tiliotteiden hankkimiseksi. Tällä hetkellä puhe pyörii siinä, että asiakkaita on palveltu liian hyvin ja että aikuisia ihmisiä ei saa auttaa liikaa. Rajaus on kuitenkin vaikea, joku aikuinenkin voi tarvita hetkellisesti ihan konkreettista apua.

Aikuissosiaalityöhön enemmän resurssia, ohjaukseen ja asiakkaan ohjaamiseen panostettava. Annettava arvo ihmisten kohtaamisella ja palvelemiselle.”

(Raportti lapsiperheiden palveluista)

Aineistoesimerkissä kirjoittaja oli huolissaan tilanteista, joissa asiakas ei saa edistettyä asiaansa aikuissosiaalityössä ja vammaispalveluissa. Kirjoittaja kuvaa tilannetta me -muodossa, jolloin se vahvistaa sanomaa. Vahvaa kannanottoa kirjoituksessa kuvastaa se, että ongelmaan törmätään lähes päivittäin. Näin vakuuttelussa otetaan samalla kantaa ajankohtaan, jolloin tapahtuma on havaittu. Vakuuttelu on näin suoraan tulkittavissa olevaa ja luettavissa puhtaasti aineistolähtöisesti. Analyysin tulkinnan apuna voi kuitenkin hyödyntää myös reunaehtokontekstia. Kyseisille tapahtumille annetaan aineistoissa oma paikka ”perhetyön arjessa” kuvauksessa. ”Perhetyön arki” ei luonnollisesti ole konkreettinen paikka tai tila, mutta perhetyön arkea tuntevan on mahdollista sitoa raportissa kuvattu toiminta niihin tapahtumapaikkoihin, joissa sitä toteutetaan. Perhetyötä tehdään usein kodeissa ja muissa perheiden arkiympäristöissä. Näin itse todettu vakuuttelu saa ajallisuuden ja tarkkailevan roolin lisäksi tapahtumapaikan, jolloin se täyttää itse todetulle strategialle asetetut ominaiset piirteet.

Esimerkissä itse todettuun strategiaan liittyvän paikan löytyminen vaati raportin reunaehtokontekstin hyödyntämistä ja on mahdollista, että perhetyötä tuntemattomalle tämä paikka olisi jäänyt avautumatta. Analyysin tekemiselle se aiheutti haasteita, sillä mikäli aineistoa tulkitsi laajasti sosiaalityön työkäytäntöjen reunaehtokontekstista, oli sitä löydettävissä lähes jokaisessa sosiaalialan ammattilaisen tuottamassa raportissa. Lähtökohtaisesti jo sosiaalisen raportoinnin viitekehys antaa valtuutuksen sosiaalialan ammattilaisille raportoida asioista ja ilmiöistä, joita työssä kohdataan. Mikäli aineistoa analysoi tätä taustaa ja tavoitteita vasten, oli luonnollisesti tulkittavissa, että kaikki aineiston raportit oli tuotettu sosiaalialan arjen työstä käsin ja lukijan vakuuttaminen tapahtuu aina itse todettuun strategiaan vedoten. Tässä tutkimuksessa pidättäydyin kuitenkin tiukemmassa analyysitavassa ja vaadin aineistolta selkeiden itse todettujen vakuuttelumutojen toteutumista.

Tässä aineistossa itse todettua vakuuttelua oli siis puhtaasti aineistolähtöisesti tulkittuna vähän. Silloin, kun raportoiija nojautui tähän strategiaan, hän hyödynsi selkeimmin ulkopuolisuuttaan suhteessa raportoituun ilmiöön. Raportoiija kuvasi tilanteita elävästi siten, että lukijalle piirtyi niiden avulla selkeä kuva siitä, että raportoiija tietää mistä puhuu, koska on itse todennut asian olevan näin. Hyödyntäessään vakuuttelussa ”monistamista” eli käyttämällä me-muotoilua, antoi se lukijalle entistä vakuuttuneemman olon tiedon totuusarvosta. Itse todettua vakuuttelua vahvistettiin usein myös muilla vakuuttamisen keinoilla, kuten kvantifioimalla (määrällistämällä) tai vetoamalla sosiaalisiin normeihin.

5.2 Vaihtoehdottomuuteen nojaavaa faktuaalistamista

Vaihtoehdottomuusstrategiaa käytetään yleensä tilanteissa, joissa käsitellään ongelmaksi määriteltyä asiantilaa (Juhila 2016a, 157). Tässä sosiaalisista raporteista koostuvassa aineistossa kahta raporttia lukuun ottamatta kaikki raportoidut ilmiöt olivat luonteeltaan negatiivisia eli sellaisia, jotka ovat ongelmallisia ja vaativat muutosta. Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että noin puolessa (37) raporteista hyödynnetään vaihtoehdottomuusstrategiaa, joka sopii juuri negatiivisten ilmiöiden ratkaisemiseen.

Aloitin vaihtoehdottomuuteen nojaavien vakuuttamistapojen etsimisen aineistosta poimimalla kohtia, joissa raporttija yksiselitteisesti antoi ainoana mahdollisena pidettävän järkevän ratkaisun tai toimenpide-ehdotuksen ilman selittelyjä. Usein vaihtoehdottomuusstrategian paikka oli raporttien loppuosassa, jossa raporttijalta pyydetään ratkaisuehdotusta kuvailtuun asiaan tai ilmiöön. Raportin rakenne ohjasi näin myös kirjoittajaa laatimaan ratkaisuehdotuksen, joka sekin vaikuttanee strategian käyttämisen runsauteen.

Nojatessaan puhtaasti vaihtoehdottomuuteen, raporttija kuvasi yleensä ongelmalliseksi koetun tilanteen hyvin lyhyesti ja antoi myös ratkaisuehdotuksensa lyhyesti. Vakuuttelussa ei näissä kohdissa juuri selitelty tai annettu toisenlaisia vaihtoehtoja, vaan yksinkertaistettu vastaus ongelmaan. Vakuuttelussa saattoi kyllä olla mukana lyhyt perustelu, mutta vakuuttelua tapahtui myös ilman perustelua. Puhtaasti vaihtoehdottomuusstrategiaa kuvaavassa aineistoesimerkissä raporttija antoi toimenpide-ehdotuksen tilanteessa, jossa sosiaalihuoltoon liittyviä asiakirjoja ei ole tarjolla, kuin yhdellä kielellä. Raporttija oli huolissaan yhdenvertaisesta kansalaisten kohtelusta ja siitä, että he saavat palvelua (tässä tapauksessa kirjallisessa muodossa) myös ruotsiksi, joka on toinen virallinen kieli Suomessa. Aineistoesimerkissä oli lyhyt perustelu vakuuttelulle ”ettei tule eriarvoisuutta”, mutta pääpaino pidättäytyy kuitenkin puhtaassa vaihtoehdottomuudessa.

” Esimerkiksi 0-64 vuotiaille tarkoitettuja sopimuspohjia omaishoitajille ei ollut saatavilla. Asiakkaan oikeusturva vaarantui kuin ei ymmärretty mitä allekirjoitti.

Ratkaisuehdotus:

Kaikki asiakkaille tarkoitettu materiaali tulisi olla saatavilla samanaikaisesti molemmilla kansankielillä ettei tule eriarvoisuutta.”

(Raportti vammaispalveluista)

Aineistoesimerkissä on selkeästi kyse ongelmatilanteesta, sillä asiakkailta on oikeus asioida omalla äidinkielellään tai saada siihen tulkkausapua. Koska kyse on vieläpä Suomen toisesta virallisesta kielestä, on selkeää, että tilanteessa on aito ongelma. Kertoja antaa selkeän toimenpideohjeen ratkaisuehdotuksessaan eli vaatii asiakkaille tarkoitettua materiaalia kahdella kielellä.

Tässä aineistossa vaihtoehdottomuusstrategiaan nojaututtiin usein. Faktuaalisuus saattoi olla rakentunut esimerkiksi itse todettuun vetoamisen kautta, jolloin kertoja kuvaili omia havaintojaan ongelmallisista tilanteista. Kyseessä saattoi olla toistuneet tilanteet, useamman työntekijän havainnot tai yksittäinen tapaus. Sillä, miten yleiseksi, vakavaksi tai mahdottomaksi tilanne oli kuvattu, ei näyttänyt olevan kausaalista vaikutusta vaihtoehdottomuusstrategiaan nojautumiselle. Jollakin tavalla tilanteita kuitenkin yhdisti se, että vakuuttamisella haluttiin erityisen kovasti tuoda esille oikean ja väärän eroa. Jos kuvattu tilanne oli koettu erityisen vääräksi ja esimerkiksi asiakasnäkökulmasta haitalliseksi, vaikutti se lisäävän raportoitijan vakuutteluun ehdottomuutta.

5.3 Kvantifioivaa faktuaalistamista

Tiedon totuusarvoa lisää numeerinen esitystapa, määrällisyys, sekä osuuksien ja suhteiden kuvaaminen. Kvantifioivassa strategiassa merkitystä on muun muassa sillä, ilmaistaanko jotakin ilmiötä tai asiaa ”paljon”, ”melko”, ”kaikki” tai ”marginaalinen” ilmaisuilla. Vahvimmillaan kvantifiointi on ”kaikki tai ei mitään” retoriikassa, mutta erityisen merkityksellistä on huomioida, mitä kvantifioidaan ja miten se missäkin tilanteessa tapahtuu. (Juhila 2016a, 161.)

Aineistosta löytyy kvantifioivaa vakuuttelua noin puolesta raporteista (35). Tyypillistä kvantifioivalle strategialle näyttää olevan, että sitä ei esiinny juurikaan ainoana vakuuttelun keinona. Ominaislaatuinen paikka kvantifioivalle vakuuttelulle näyttääkin olevan muiden vakuuttamisstrategioiden tukijoukoissa. Sen tehtävänä näyttäisi olevan asioiden ”buustaaminen” ja lukijan vakuuttaminen jonkin asian merkityksellisyydestä määrällisessä mielessä. Kvantifioinnin kielellisiä keinoja on löydettävissä useampia. Selvästi kvantifioinnin keinoina korostuvat erilaiset asioiden määrällisyyttä korostavat sanat, kuten liian, enemmän, paljon, melkein jne., kun taas suoraan numeerisia perusteita ei aineistosta ole löydettävissä. Raporteista vain yhdessä kuvataan haastetta taloudellisilla tunnusluvuilla. Lisäksi joissakin raporteissa kerrotaan kustannusten noususta. Kvantifioiva vakuuttaminen ei kuitenkaan ole pelkästään numeerista, vaan määrällistämistä voi tapahtua myös muiden retoristen keinojen avulla.

”Negatiiviset asiat tapahtuvat enenevässä määrin somessa (kiusaaminen, väkivalta ym.)

Ratkaisuehdotus:

Työntekijöiden kouluttaminen.”

(Raportti lapsiperheiden palveluista)

Aineistoesimerkissä kirjoittaja kuvaa netissä tapahtuvaa kiusaamista ja väkivaltaa. Kvantifioimalla negatiivisten ilmiöiden lisääntymisen käsitteellä ”enenevässä määrin”, saa kertoja aikaan lukijalle negatiivisia asioita kuvaavan käyrän, joka nousee koko ajan ylöspäin. Vaikka kirjoittaja ei tarjoa kertomansa vakuudeksi tilastoja ja numeerisia faktoja, antaa kuvaus kuitenkin selkeästi määrällisen vakuuttelun negatiivisten tapahtumien lisääntymisestä somessa. Tässä esimerkissä kertoja vakuuttaa lukijaa vain yhdellä kvantifioivalla käsitteellä, mutta joissakin raporteissa määrällistä viä sanoja suositaan huomattavasti enemmän.

”Velkajärjestelyyn hakeutuminen on monelle velkaantuneelle liian vaativa ja monimutkainen prosessi. Tarvitaan paljon paperia ja kykyä ja pitkäjänteisyyttä, mitä harvalla velkaantuneella löytyy. Koska velkajärjestelyyn ei hakeuduta, heikko taloudellinen tilanne pitkittyy.

Ratkaisuehdotus:

Jonkinlainen non-stop -kurssi, joka opastaa kädestäpitäen ja tukee ja kannustaa viemään prosessin loppuun saakka.”

(Raportti lapsiperheiden palveluista)

Tässä aineistoesimerkissä voi nähdä, kuinka kirjoittaja käyttää kvantifioivaa strategiaa useammassa kohdissa. Otteessa muun muassa todetaan, että ”velkajärjestelyyn hakeutuminen on *monelle* velkaantuneelle *liian* vaativa ... Tarvitaan *paljon* paperia ... mitä *harvalla* velkaantuneella ... heikko taloudellinen tilanne *pitkittyy*.” Näin olen kirjoittaja kvantifioi sanomaansa ainakin viidellä eri tehostesanaalla; monelle, liian, paljon, harvalla ja pitkittyy. Kaikki mainitut sanat kuvaavat asioita janoilla suuruus – pienuus ja paljous - vähyys tai asioiden suhteellisuutta. Aineistoesimerkki ei kuitenkaan ole äärimmäisyyteen menevä, vaikka painottaakin asioita kvantifioivilla sanoilla. Sosiaalialan ammattilaiset kuitenkin vakuuttavat lukijaa useasti ehdottomuusakselilla ”Kaikki tai ei mitään” retoriikalla. Toisissa raporteissa ehdottomuus on selkeämpää, kuin toisissa.

”... Moni on jo uupunut ja vaihtanut työpaikkaa, koska asiakaslähtöinen työskentely ei ole enää mahdollista, tietoa ei löydy, vastauksia ei saada eikä vastuuta kannu kukaan. ...”

(Raportti useampia palvelualueita yhdistävistä raporteista)

Aineistoesimerkki on katkelma pidemmästä raporttikokonaisuudesta, jossa esille nostetaan useita ongelmia. Tässä kohdassa kirjoittaja kuvastaa ehdottomasti sitä, mihin nykyinen toimintakulttuuri työpaikalla johtaa. Kvantifioivaa vakuuttelu alkaa jo sanasta ”moni”, jolla kirjoittaja viittaa kokonaisuuden loppuun saakka. Varsinainen ”kaikki tai ei mitään” ehdottomuus löytyy kuitenkin vasta katkelman loppupäästä, jossa kirjoittaja faktuaalistaa sitä ”kukaan” (ei kannu vastuuta) ilmaisulla. Näin kirjoittaja vakuuttaa lukijalle ehdottomana sen tosiasian, että ei ole olemassa yhtäkään ihmistä, joka vastuun (kaikesta kirjoittajan kuvaamasta) kantaisi.

5.4 Sosiaalisiin normeihin tukeutuvaa faktuaalistamista

Sosiaalisilla normeilla tarkoitetaan jotakin sellaista asiantilaa tai tapahtumaa, joka nojautuu suhteelliseen vakiintuneisiin periaatteisiin. Yleistä strategialle on, että se nojaa enemmistöperiaatteeseen, mutta se voi olla myös esimerkiksi yhteisesti jaettu käsitys jostakin ilmiöstä. Juhilan (2016) omassa tutkimuksessa korostui esimerkiksi asunnottomuuskysymyksen kohdalla sosiaalisena normina se, että normaalia elämää viettävien asukkaiden enemmistö etu kulkee ennen häiriötä aiheuttavien etua. (Juhila 2016a, 165–166, Jokinen & Juhila, 295.)

Aineistosta löytyy sosiaalisiin normeihin tukeutuvan strategian mukaista vakuuttelua, mutta se on kokonaisuutena vähemmistössä. Ensi silmäyksellä aineisto ei kerro sosiaalisista normeista juurikaan. Vaikka aineistosta on lopulta löydettävissäkin strategiaan sopivaa retoriikkaa yhteensä noin kymmenestä raportista, niin silti vakuuttelu on varsin laihaa. Asetelma on mielenkiintoinen, sillä valtaosa raporteista käsittelee jollakin tasolla sosiaalisia normeja – sitä mitä yleisesti pidetään hyväksyttävänä tai mitä taas ei. Analyttisesti tilanne on mutkikas, sillä itsekin sosiaalialalla työskentelevänä tunnistan ja tiedän asiakokonaisuudet, joista raporteja laaditaan. Sosiaalialan asiantuntijat kohtaavat työssään runsaasti erilaisia sosiaalisia ongelmia, jotka eivät täytä sosiaalisen normin periaatteita. Raporteissa esiintyvät ilmiöt, kuten jengiytyminen, väkivalta, lasten päihteidenkäyttö, turvaverkkojen puute, syrjäytyminen tai koulunkäynnin ongelmat ovat kaikki sellaisia sosiaalisten normien vastaisia ilmiöitä, että niiden torjumiseksi olisi voinut kuvitella asetettavan juuri kyseisen sosiaalisen

normin laajemmalla kuvauksella. Sitä kuitenkin esitetään vähän, joka johtaa väistämättä tilanteeseen, jossa tutkijana ”tiedän” niiden olevan olemassa, mutta en voi sitä pätevästi osoittaa aineiston perusteella.

Jotta sosiaaliin normeihin tukeutuvaan vakuuttamiseen oli mahdollista päästä kiinni, oli analyysissä nojaututtava vahvasti erilaisiin konteksteihin. Reunaehtokonteksti muodostui vakuuttelulle siitä, että oletin lähtökohtaisesti sosiaaliin normeihin perustuvan vakuuttamisen olevan läsnä raporttoijien kirjoituksissa viranomaisaseman takia. Tämä siitä syystä, että sosiaalityö on työtä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja tuolloin normeina pidettävät asiat liittyvät erottomasti myös raportoitaviin ilmiöihin. Oletan siis jo ennakkoon sosiaalialan ammattilaisten hyödyntävän teksteissään sitä asemaa, joka heillä on yhteiskunnallisessa palvelujärjestelmässä. Samanlaista reunaehtokontekstia sosiaaliin normeihin ei ehkä ole esimerkiksi jollakin toisella ammattiryhmällä, kuten keittiöalalla tai hitsareilla.

Toiseksi huomioin vuorovaikutuskontekstin läsnäolon siinä mielessä, että vaikka kirjoitetut tekstit eivät olekaan tässä ja nyt tilanteessa vuorovaikutuksessa keskenään tai muiden kanssa, on kirjoittajilla luultavasti kuitenkin mielessään yleisö niille. Luultavasti raportoidessaan ammattilaiset olettavat raporttien päätyvän sellaiselle yleisölle, jolle sosiaalisten normien pitäisi jollakin tavoin jo olla tiedossa. Tilanne olisi taas toisenlainen, jos sosiaalialan ammattilaiset kirjoittaisivat yleisölle, joka on vähemmän tekemisissä sosiaalisten normien kanssa. Kolmanneksi hyödynsin analyysissä kulttuurista kontekstia, jossa omalla kulttuurisella tietämyksellä on iso merkitys, sillä näin analyysi laajentuu myös analysoitavan aineiston ulkopuolelle.

Tilanteessa, jossa tunnistin sosiaalisen normin läsnäolon omaan kulttuuriseen kontekstiin nojaten, mutta törmäsin ilmaisun kapeuteen, päädyn ”tulemaan vastaan” kirjoittajaa. Tällä tavalla onnistuin analysoimaan myös sosiaalisten normien läsnäoloa, vaikka se tapahtuikin osaksi kulttuuriseen, mutta myös reunaehto- ja vuorovaikutuksen konteksteihin pohjautuen. Faktuaalistaminen tapahtui ikään kuin sanomatta sitä ääneen – toteavasti, mutta selkeästi osoittaen, että jokin ilmiö on sosiaalisten normien vastainen. Raportoidessaan sosiaalialan ammattilaiset jo olettivat lukijan ymmärtävän, mistä puhutaan, kun puhutaan vaikka syrjäytyneestä nuoresta. Ymmärrän kuitenkin, että retorisesti kapeassa ilmaisussa ei ehkä täyty täysin ne vakuuttelun muodot, joita esimerkiksi Juhila (2016, 165–170) on strategioita muodostaessaan tarkoittanut. Joka tapauksessa sosiaaliset normit kuitenkin kulkevat mukana aineistossa ja ne ovat löydettävissä, jos hieman auttaa analysointia muilla ainesosilla (konteksti).

”Syrjäytyminen, yksinäisyys.

Nuoria ihmisiä ilman koulutusta ja muita verkostoja.

Ratkaisuehdotus:

Päiväkeskuksia (ohjaamo), jossa asukkaat voisivat matalalla kynnyksellä tavata sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, hoitaa asioita, viettää aikaa. Ryhmätoimintaa.”

(Raportti työikäisten palveluista)

Aineistoesimerkissä raportin kirjoittaja nosti esille syrjäytymisen ja yksinäisyyden ilmiön. Raportoija oli huolissaan erityisesti nuorista ihmisistä, joilla ei ole koulutusta tai verkostoja tukenaan. Kirjoittaja myös antoi oman ratkaisuehdotuksensa tilanteen korjaamiseksi ja ehdotti päiväkeskustoiminnan järjestämistä, jotta asukkaat voisivat siellä tavata matalalla kynnyksellä eri viranomaisia ja ammattilaisia, hoitaa asioitaan sekä viettää aikaa ryhmässä. Sosiaalisiin normeihin raportissa viitataan yksinkertaistaen sillä, että yleisesti sosiaalisena normina nähdään hyvinvoiva opiskelijanuori, joka viettää aikaansa kavereiden kanssa ja harrastaen. Raportissa kuvattu nuori taas ei edusta tätä normia, jonka vuoksi palvelujärjestelmää tai kokonaan uutta palvelua olisi kehitettävä, jotta nuori pääsisi osaksi tuota sosiaalisen normin mukaista kuvaa nuoresta. Raportissa ei tätä sanota ääneen, mutta se on luettavissa (ainakin sosiaalityötä opiskelevan ja sosiaalialalla vuosia töitä tehneen) tutkijana rivien välistä. Puuttuvasta ”sosiaalisen normin mukainen nuori – sosiaalisen normin vastainen nuori” vastakkainasettelusta huolimatta, oli kirjoittaja vahvistanut sanomaansa esimerkiksi kvantifioimalla (nuoria monikossa) sitä sekä etenemällä ”syrjäytyminen ja yksinäisyys” tilasta kohti ratkaisuehdotusta. Mikäli raportti edustaisi malliopillisesti sosiaalisten normien vakuuttelua, olisi kirjoittaja vielä kuvannut sitä, millaiseksi nuoren elämä voisi muotoutua, mikäli tarjolla olisi esimerkiksi päiväkeskustoimintaa.

Lyhyesti sosiaalisiin normeihin vedottiin myös seuraavassa aineistoesimerkissä:

”Väkivalta.

Lisääntyminen näkyy.

Ratkaisuehdotus:

Tuen painopisteen/ resurssin lisääminen varhaiseen vaiheeseen”

(Raportti lapsiperheiden palveluista)

Aiempaan esimerkkiin verraten, oli tässäkin kuvaus sosiaalisista normeista hyvin lyhyt. Kukaan ei kuitenkaan kiistäne, että sinänsä väkivallan lisääntyminen olisi

sosiaalisena normina toivottavaa. Ei siis tarvitse olla edes sosiaalialalla töissä, jotta voi yhtyä ajatukseen, että sosiaalisena normina väkivallattomuus on oikeana pidettävä sosiaalinen normi, kun sitä vastoin sen lisääntyminen ei. Sosiaalinen normi on siis jälleen luettavissa ennemmin rivien välistä, kuin että se olisi löydettävissä retorisesta vakuuttelusta.

5.5 Asiantuntijuuteen tukeutuvaa strategiaa

Asiantuntijuusstrategiassa faktuaalistaminen perustuu johonkin erityistietämykseen pohjautuvaan vakuuttamiseen. Vakuuttaminen saattaa perustua esimerkiksi jonkin ulkopuolisen asiantuntijan lausuntoon tai olla jo hyvin lähellä itse todettua strategiaa, jolloin vakuuttamisen perusteena saattaa olla esimerkiksi oman kokemuksen ja koulutuksen myötä syntynyt asiantuntijuus. (Juhila 2016a, 170–171.) Aineiston perusteella voidaan todeta, että asiantuntijuusstrategia on paljon käytetty faktuaalistamisen strategia. Puolet aineiston raporteista sisälsivät asiantuntijuutta hyödyntävää vakuuttelua ja asiantuntijuuden muotoja oli useampia. Pääasiassa vakuutettiin kuitenkin käyttämällä joko suoraan tai epäsuorasti oman työkokemuksen tai asiakasryhmää koskevan asiantuntemuksen mukana tullut asiantuntemusta. Hieman yllättäen, ei aineistosta löytynyt yhtään suoraa viittausta esimerkiksi tutkittuun tietoon, alueen tilastoihin, lausuntoihin tai ammattijärjestöjen tuottamiin materiaaleihin liittyen, vaan asiantuntemus pohjautui selkeämmin niin kutsuttuun maalaisjärkeen, työkokemukseen tai yhtä aikaa näihin molempiin. Joissakin kohdissa ulkopuoliseen asiantuntijuuteen kuitenkin viitattiin välillisesti niin, että lukijalle jää kyllä käsitys siitä, että vakuuttaminen perustuu asiantuntemukseen, mutta sitä, mihin asiantuntemukseen, ei kerrota.

”Jos asiakkaalla on mielenterveys- ja päihdeongelmia samanaikaisesti, on hänen usein haastavaa saada asianmukaista hoitoa molempiin. Kuitenkin suuri osa päihdeidenkäytöstä johtuu juuri mielenterveysongelmista.

Ratkaisuehdotus:

Tulisi enemmän vahvistaa mielenterveys- ja päihdehoidon samanaikaisuutta. Moni hoitotaho toki tätä jo toteuttaakin.”

(Raportti lapsiperheiden palveluista)

Aineistoesimerkissä asiantuntijuuteen vedottiin toteamalla, että jos asiakkaalla on mielenterveys- ja päihdeongelmia samanaikaisesti, on hänen usein haastava saada asianmukaista hoitoa molempiin. Asiantuntemuksesta otteessa kertoi se, että kirjoit-

tajalle on syntynyt ymmärrys siitä, että molempia hoitoa vaativia sairauksia on mahdollista hoitaa yhä aikaa ja että toinen sairaus (päihde) johtuu useimmiten toisesta (mielenterveys) sairaudesta. Kirjoittaja jatkoi vakuuttamista antamalla ratkaisuehdotukseksi sen, että tämän ongelman ratkaisemiseksi tulisi vahvistaa molempien hoitomuotojen antamista samanaikaisesti. Kirjoittajan asiantuntemus oli siis luettavissa otteesta, joskin sen muodostumiseen vaikuttaneet tekijät jäivät auki. Mahdollisesti raportin kirjoittaja perusteli ajatuksiaan koulutuksen myötä tulleella asiantuntemuksella, johon liittyy myös sosiaalihuollon eettisten ohjeiden huomioiminen ja kokonaisvaltainen käsitys ihmisestä haasteineen ja tarpeineen. Kirjoittajalla saattoi myös olla työkokemuksen myötä tullutta asiantuntemusta, johon peilaten hän on havainnut raportoitavan ongelman olemassaolon ja vakuutti lukijaa siihen nojaten. Luultavasti kyse oli molemmista asiantuntijuuden muodoista, eikä kirjoittaja edes itse pysty erittelemään, mistä kaikesta asiantuntijuus koostuu. Joka tapauksessa aineistoesimerkki ei anna vastausta siihen, miten asiantuntijuus oli siinä muodostettu, mutta antoi kyllä selvän asiantuntijuuteen pohjautuvan vakuuttelun, sen sijaan että kyse olisi ollut "vain" itse todetusta strategiasta.

Analyysin haasteena oli useimmiten erottaa, vakuutetaanko lukijaa itse todettuun vetoavan strategian keinoin vai asiantuntijuusstrategiaan nojaten, niiden ollessa hyvin lähekkäiset monilta osin. Edellisen aineistoesimerkin viittaukset asiakkaaseen erottavat kuitenkin vakuuttelumudon itse todetusta strategiasta esimerkiksi yksinkertaisella "hän" muotoisella puhuttelulla, joka kertoo asiakkaan olevan "ei kuka tahansa" asiakas, vaan sellainen asiakas, jonka kanssa työskennellessä on syntynyt asiantuntijuutta, jota ei synny, mikäli asioita vain todetaan. Toinen eron tekevä kohta liittyy otteen kohtaan, jossa kerrotaan, että "kuitenkin suuri osa päihteidenkäytöstä johtuu juuri mielenterveysongelmista". Kirjaus sisälsi asiantuntijuutta, jota voi syntyä vain alan tutkimukseen tai työssä saadun kokemuksen kautta, vaikka sen alkuperää ei kerrotakaan avoimesti. Lukijalle kuitenkin jää vakuuttelun perustella tunne siitä, että "tässä tiedetään, mistä kirjoitetaan", jolloin asiantuntijuuden välittymisessä on onnistuttu.

Selkeimmin asiantuntijuusstrategia näkyy aineistossa viittauksina työkokemukseen tai työskentelyyn parhaillaan. Oman kokemuksen kautta muodostuneeseen asiantuntijuuteen viitattiin joko suoraan tai epäsuorasti. Joissakin raporteissa asiantuntijuutta vakuutettiin lisäksi kvantifioimalla sitä tuomalla esille esimerkiksi työkokemuksen pituus.

"Olen tehnyt lähes 20 vuotta ... sosiaalityötä ..."

(katkelma raportista, joka on laadittu työikäisten palveluissa)

”Itse olen jalkautunut ...”

(katkelma raportista, joka on laadittu työikäisten palveluissa)

” Terveisin 45 asiakkaan vastuusosiaalityöntekijä ...”

(Katkelma raportista, jossa useampia palvelualueita yhdistetty)

” Toimin ... -tiimissä ja olen työssäni törmännyt mm. seuraaviin epäkohtiin ...”

(Katkelma raportista, joka on laadittu lastensuojelun palveluissa)

Aineistoesimerkeissä kuvautuu erilaisia tapoja tuoda omaa kokemuksen kautta syntynyttä asiantuntemusta esille. Esimerkiksi yksittäinen ”Terveisin 45 asiakkaan vastuusosiaalityöntekijä ...” kertoo kirjoittajalla olevan kokemusta nimenomaan sosiaalityöstä ja vieläpä lastensuojelun lakisääteisen asiakasmitoituksen (Lastensuojelulaki 417/2007) ylittävästä tilanteesta. Vaikka vakuuttelussa ei muuten olisi viitattu kokemukseen, koulutukseen tai muuhun asiantuntijuuteen, saattoi kuitenkin tällainen yksittäinen lausahdus tai sivumaininta antaa vakuuttelulle asiantuntijuusarvon.

Kauttaaltaan aineistosta näkyi läpi asiantuntijuuteen perustuva vakuuttelu, vaikka asiantuntijuutta ei mainita suoraan. Liitin strategiaan samanlaista kontekstuaalisuutta, kuin aiemmin sosiaalisiin normeihin tukeutuvassa strategiassa. Sosiaalityön ammattilaisten asiantuntijuus oli ikään kuin jo osa reunaehtokontekstia ja kulttuurista kontekstia, jonka asettamista lähtökohdista raportteja laaditaan. Ei ole yhden tekevää, että niitä tuottavat nimenomaan sosiaalialan ammattilaiset, eikä kuka tahansa kansalainen tai edes muut viranomaiset, kuten poliisit, terveydenhuolto tai koulun edustajat. On tavallaan jo lähtökohtainen ajatus, että sosiaalialan ammattilaisilla on asiantuntijuutta, joka raporttien kautta nostetaan osaksi rakenteellista sosiaalityötä.

5.6 Kaikki peliin – faktuaalistamisstrategioiden yhtäaikainen olemassaolo

Jokisen ja Juhilan (2016, 293–294) mukaan faktuaalinen kielenkäyttö määritellään retorisuusasteeltaan erittäin vahvaksi. Tämän tulosluvun aiemmissa strategiakohtaisissa luvuissa on esitelty ja eritelty aineistosta paikannettua faktuaalista kielenkäyttöä erilaisten aineistoesimerkkien kautta. Tässä alaluvussa hahmotan vielä faktuaalista-

misstrategioiden yhtäaikaista olemassaoloa ja toinen toisiinsa vaikuttamista sekä kontekstien kietoutumista osaksi tuota vakuuttamista. Kuten aiemmista tulosluvuista voijo päätellä, on harvinaista, että raporttikohtainen vakuuttelu tapahtuisi vain yhteen strategiaan nojautuen, vaan useimmiten strategioita on useampia ja lisäksi tulkintaan liittyy eri tasoisia konteksteja. Useimmiten myös näytti siltä, että mitä useampia faktuaalistamisstrategioita yksittäisessä raportissa käytettiin, sitä retorisesti vakuuttavampaa kielenkäyttö oli. Seuraavassa esimerkissä näkyy kaikki vakuuttamisen strategiat ovat edustettuna yhtä aikaa.

”Yksinäisyys, ongelmien eskaloituminen, palvelujen byrokraattisuus, rakenteelliset ongelmat osana sote puolen ruuhkautuneissa asiakasjonoissa.

Ratkaisuehdotus:

Ennaltaehkäisevän sosiaalityön kehittäminen, matalan kynnyksen kohtaamispaikat ja niiden systemaattinen kehittäminen, yhteisöllisyyden ja systeemisyiden ymmärtäminen näissä paikoissa ja osaksi työtettä. Systemisen työtteen ja suhdeperustaisuuden käyttöönotto ennaltaehkäisevissä työikäisten palveluissa. Yli sektorirajojen tehtävä yhteiskehittäminen ja -yhteistyö. Viranomaisten ja kolmannen sektorin muodostama verkosto/turvaverkko. Edelleen stigman liudentaminen liittyen esim sosiaalihuoltoon ja mt-palveluihin.”

(Raportti työikäisten palveluista)

Otteessa todentuivat yhtäaikaisesti kaikki faktuaalistamisstrategiat, joko selkeästi ilmaistuina tai erilaisten kontekstin avulla tulkittavissa olevina. Itse todettuun vetoava strategia paikantui kirjoittajan esille tuomiin ilmiöihin, jotka johtavat sosiaali- ja terveyspalveluiden ruuhkautumisiin. Faktuaalistaminen tapahtui toteavaan tapaan, ilman selittelyjä tai laajempia perusteluja, mutta kuitenkin niin, että on selkeästi tunnistettavissa kirjoittajan olevan sosiaalialan ammattilainen, joka on itse todennut esille nostamiensa ilmiöiden aiheuttavan ruuhkautumista. Yksittäisenä otteena itse todettu strategia jäisi aika pintapuoliseksi, mutta kirjoittajan itse todettua näkemystä vahvistaa otteen loppuosa, jossa hän kuvaa ratkaisuehdotustaan. Itse todettua faktuaalistamista olisi mahdotonta tunnistaa, mikäli raportilla ei olisi omaa reunaehtokontekstiin tai raporttia tulkittaisiin ilman lausekontekstin antamaa väljyyttä. Kokonaisuuden hahmottamisen kannalta raportin itse todettua strategiaa tukee jopa kulttuurisen kontekstin hahmottaminen ilmiön taustalla.

Raportti on retoriselta luonteeltaan ”riisuttu” ja ohjaava, mutta ei kuiteinkaan luettelomainen. Vaihtoehdottomuuteen nojaava strategia on luettavissa puuttuvien sanojen kautta, ei niinkään joko tai asetteluna. Faktuaalistaminen tapahtuu jättämällä neuvottelevat sanat pois koko kokonaisuudesta. Kokonaisuus on jäsennetty karkeasti

niin, että raportin alkuosassa kuvataan ongelma ja ratkaisuehdotuksessa ratkaisu. Vähemmän vaihtoehdottomassa kirjoitusasussa mukana voisi olla erilaisia pehmentäviä sanoja, kuten "voisi auttaa", "ratkaisuna voisi olla" jne. Kirjoittaja ei kuitenkaan kiertele mahdollisesti auttavien ehdotusten ympärillä, vaan toteaa yksiselitteisesti ongelman ja ratkaisun ongelmaan. Itse todettuun nojaavan strategian tavoin, vaihtoehdotomuuteen nojaava strategia vaatii ymmärrystä eritasoisista konteksteista. Vaihtoehdotomuuteen nojaava vakuuttaminen myös tarvitsee usein tuekseen muita strategioita, joiden avulla kirjoittaja pystyy pohjustamaan vaihtoehdotonta ratkaisuehdotusta.

Kvantifioivaa strategiaa hyödynnettiin tässä otteessa niukasti. Yleisesti ottaenkin kvantifioiva strategia näkyi raporteissa tukevana strategiana, mutta tässä otteessa sillä on selkeästi vähäisin rooli. Raportissa kuitenkin faktuaalistetaan sanomaa kvantifioivalla otteella valitsemalla käsitteiksi sanoja "eskaloituminen", "ruuhkautuneisuus" ja "systemaattisuus", jotka kaikki vahvistavat viestin merkitystä ja painavuutta ja olisivat mahdollisia myös jättää pois, mikäli tätä painotusta ei haluttaisi tehdä. Kvantifiointi onkin itselleen tyypillisesti mukana selittämässä "mitä ja miten" kysymyksiä, kertomalla, että palveluiden *ruuhkautuneisuus* voidaan kyllä ratkaista *systemaattisella* kehittämisellä.

Sosiaalisiin normeihin tukeutuvaa strategiaa esiintyi läpi otteen. Konkreettisimmillaan sosiaaliset normit nousivat esille otteen loppupäässä, jossa raportoitiin stigman liudentamisesta. Sosiaali- tai mielenterveyspalveluita käyttäviin asiakkaisiin liitettävä stigma on sosiaalista leimaamista, jonka voi katsoa vahvasti kuuluvan myös sosiaalisena normina pidettäviin asioihin. Jo raportin alussa esille nostettu yksinäisyys, oli sekin vahvasti sosiaalisten normien maailmaan kuuluva ilmiö. Sosiaalisiin normeihin tukeutuvaa strategiaa auttoi paikantamaan lausekontekstien huomiointi. Faktuaalistaminen ei tapahdu nimittäin yhden lauseen tai sanojen kautta, vaan olennaisempaa on huomioida koko raportin sisältö.

Asiantuntijuusstrategiasta kertoi raportin viittaukset tiettyihin sosiaalityön sisäisiin työmenetelmiin tai käytettyihin käsitteisiin, jotka kertoivat erityisasiantuntijuudesta. Tällaisia nimityksiä ja niiden merkityksiä olisi mahdotonta tunnistaa ilman, että tuntee aihealueen reunaehtokontekstia eli sitä kokonaisuutta, mistä sosiaalityössä on kyse. Reunaehtokontekstiin liittyviä sanoja ovat muun muassa *systeminen työote*, *suhdeperustaisuus* tai *yhteisöllisyys*, joiden ymmärtämiseen vaaditaan sekä erityistä sosiaalityön tutkimuksen, että käytännössä syntyneen kokemuksen myötä tulevaa ymmärrystä. Asiantuntijuutta ei nosteta esille tässäkään tapauksessa erillisenä lausemuotoisena vakuutteluna, vaan se on piilotettu sellaisiin sosiaalityön kontekstiin liittyviin

käsitteisiin, joiden kautta sosiaalialan ammattilainen voi tunnistaa asiantuntijuuden, mutta ulkopuolinen mahdollisesti ei.

Kun raportoiija tukeutui vaihtoehdottomuuden lisäksi joko itse todettuun tai asiantuntijuuden strategiaan, asiantilojen kuvaukset olivat pidempiä ja kuvailevampia, itse ratkaisuehdotuksen ollessa kuitenkin edelleen lyhyt ja ytimekäs. Rajan veto siihen, milloin raporteissa on kyse puhtaasta vaihtoehdottomuuteen nojautuvasta vakuuttelusta, oli joissakin tapauksissa haastavaa. Kaikkien raporttien pyrkiessä kuvaamaan asiakastyössä todettuja ilmiöitä, perustuu raportointi väkisininkin sosiaalialan ammattilaisten työarjessa tehtyihin havaintoihin, jolloin niihin vaikuttaa sekä alan asiantuntijuus, että itse todetut havainnot.

Vaihtoehdottomuusvakuuttelun ohella raporteissa hyödynnetään usein asiantuntijuuteen ja itse todettuun vakuutteluun liittyviä strategioita. Yhdistelevissä raporteissa vaihtoehdottomuutta perustellaan usein esimerkiksi kuvauksella tilanteesta, jossa asiakas tai työntekijä joutuu kohtuuttomaan tilanteeseen, joka vaatii ratkaisemista. Kun vakuuttelu pohjustetaan esimerkiksi itse todettuna (joka ei taas anna paljon vasta-argumentointimahdollisuuksia) vakuutteluna, on vaihtoehdottomuus jo saanut aika vankan taustan strategialleen. Suhteessa puhtaaseen vaihtoehdottomuusvakuutteluun, asiantuntijuuden ja vaihtoehdottomuuden sekä itse todetun ja vaihtoehdottomuuden strategioita on noin puolet 37stä raportista. Raporteissa käytetään myös kaikkia kolmea strategiaa yhtäaikaisesti, jonka lisäksi joissakin raporteissa on erotettavissa kaikkia vakuuttamisen strategioita tai vähintään piirteitä niistä.

”Kansalaisia huolestuttaa, miten saavat palveluja asuinalueelleen. Haasteena liikkuminen, kun välimatkat pidentyneet: ei ole joukkoliikennettä, takseja vaikea saada ja kustannukset nousevat kohtuuttomiksi. Asiakkaille turvattava yhdenvertaiset palvelut.

Ratkaisuehdotus:

Vuoropuhelua ja ymmärrystä tarvitaan eri toimijoiden välillä ikääntyneiden arjen haasteista ja miten turvataan yhdenvertaisesti palveluihin pääsemistä. Vaatii eri toimijoiden yhteistyötä ja monimuotoista palvelujen sekä infran uudelleen suunnittelua. Koko yhteiskuntaa koskeva asia”

(Raportti ikääntyneiden palveluista)

Aineistoesimerkissä on yksi raportti kokonaisuudessaan siten, että alussa kirjoittaja kuvaa asiantilaa itse todettuun strategiaan nojautuen, mutta käyttää jo kuvausvaiheessa vaihtoehdottomuutta sanoman vakuuttamiseksi kirjoittamalla, että ”asiak-

kaille on turvattava yhdenvertaiset palvelut” ja osoittaa näin lukijalle, että ei näe tilanteessa muita vaihtoehtoja. Vaihtoehdottomuusstrategia näyttäytyy selkeimmin raportin loppuosassa, jossa kirjoittajan retoriikka painottuu selkeästi vaihtoehdottomuuteen. Vaihtoehdottomuus tiivistyy eri toimijoiden yhteistyön välttämättömyyteen, jotta tasavertaiset palvelut saadaan turvattua kaikille asuinalueille. Kirjoittaja myös toteaa (vaihtoehdottomuutta noudattaen), että kyseessä on koko yhteiskuntaa koskeva ongelma. Vaihtoehtoisesti kirjoittaja olisi voinut kierrellä toteamusta esimerkiksi kirjoittamalla, että ”uskon tämänkaltaisten ongelmien olevan yleisiä koko yhteiskunnassa” tai muutoin kierrellen, mutta tässä raportissa viesti on selkeä – yhteistyötä ja uudenlaisia toimintatapoja tarvitaan koko yhteiskunnassa, jotta tasavertaiset palvelut eri asuinalueille toteutuvat.

Kirjoittajan vaihtoehdottomuuteen nojaamista vahvistaa ilmiön ulkoistaminen omasta toiminnasta. Kirjoittaja kuvaa ilmiötä puhumalla ”kansalaisista”, eikä raportissa näin välitetä suoraan esimerkiksi asiantuntijuuteen pohjautuvaa strategiaa. Jos analyysiä syventää pidemmälle, voidaan kuitenkin tulkita, että käsitteet ”yhdenvertaiset ja monimuotoiset palvelut” tai ”toimijoiden välinen yhteistyö” ovat luonteeltaan sellaisia käsitteitä, että niiden voi ajatella kuvastavan myös sosiaalialan asiantuntijuutta. Mikäli käsitteet tulkittaisiin sillä tavoin erityistä asiantuntijuutta kuvaaviksi, toisi se otteeseen mukaan myös asiantuntijuuteen pohjautuvan strategian läsnäolon. Tällaiset sosiaalihuollon arkea kuvaavat käsitteet olivat yleensä ottaen yleisiä. Niiden tulkinnassa hyödynsin omaa kulttuurista kontekstiani eli tuntemusta sosiaalihuollon arjesta, jonka avulla käsitteet oli mahdollista linkittää sosiaalityön arkeen ja asiantuntijuuteen.

Kyseisessä otteessa oli hyödynnetty myös muita vakuuttamisen muotoja. Itse todettuun strategiaan liittyvää vakuuttelua otteessa edustaa se, että väkivallan esiintyminen *näkyy*. Raportoija on siis itse nähnyt ja todennut ilmiön lisääntyneen. Samassa sanaparissa *lisääntyminen* taas kuvastaa ilmiön olevan noususuhteinen ainakin raportoituun hetkeen saakka. Ratkaisuehdotuksellaan raportoija kuitenkin ”pysäyttää” lisääntymisen siirtämällä tuen ja resurssien painopisteen varhaisempaan vaiheeseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkimuksen luotettavuus

Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitouuneisuus, joka ei ole vain eettisyyteen kiertyvien luotettavuuskriteereihin kietoutuva tarkistuslista. Eettisyys koskee koko tutkimuksen laatua, joka voi tarkoittaa tutkimusasetelman sopivuutta ja hyvin tehtyä raportointia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149-150 ; Kallinen & Kinnunen 2024.) Tässä tutkimuksessa tulokset nojaavat rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin teoriaan ja jäsenyyksiin. Tutkielmaraportissani olen esitellyt aluksi rakenteellisen sosiaalityön teoreettista perustaa ja kehittymistä sekä suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita ja orientaatiota. Lisäksi olen avannut sosiaalisen raportoinnin erilaisia jäsenyyksiä ja kuvannut oman tutkimukseni kannalta merkittävimmän sosiaalisen raportoinnin menetelmän, Sosiaalisen raportoinnin työkalun, kehittämistä ja käyttöä. Olen orientoitunut tutkimukseen sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä ja käyttänyt tutkimuksen metodologisena välineenä diskurssianalyysiä. Tutkimusmetodologiaa olen käsitellyt omassa luvussaan. Tutkimuksen toteutukseen liittyvästä teoriataustasta ja tekemistäni valinnoista olen kertonut tutkimuksen toteutusta kuvaavassa luvussa. Luku etenee yleisemmästä teoriasta kohti tarkempia metodisia valintoja. Diskurssianalyysille uskollisesti, olen pyrkinyt kuvaamaan lukijalle tutkimuksen etenemisen vaiheita useammassa tutkimusraportin vaiheessa sen luotettavuuden turvaamiseksi.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monenlaisia luotettavuuden kriteereitä. Olennaista ei ole listata ja eritellä luotettavuuden eri osia omana lukunaan, mutta toisaalta sen avulla luotettavuutta voidaan arvioida ja tutkimuksen tekijällä on mahdollisuus kommentoida

yksittäisiäkkin valintoja, jotka eivät muualla tutkimusraportissa nouse välttämättä esille. Tuomen ja Sarajärven (2018, 163-164) mukaan tutkimuksen luotettavuudessa keskeistä on kokonaisuuden hahmottuminen ja johdonmukaisuus eri kriteerien valossa. Seuraavaksi arvioin lyhyesti oman tutkimukseni luotettavuutta käymällä läpi näitä Tuomen ja Sarajärven muistilistamaisia tutkimuksen luotettavuuden kriteereitä peilaten ja analysoiden niitä suhteessa omaan tutkielmaani. Arviointia lukevan on kuitenkin hyvä muistaa, että tutkimuksen luotettavuutta ei rakenneta pelkästään tässä avattujen kriteerien kautta, vaan ne kulkevat hajoitettuna läpi tutkimusraportin.

Ensinnäkin luotettavuuden kriteerinä on tutkimuksen kohde ja tarkoitus eli kysymys siitä, mitä ja miksi on tutkimassa jotakin tiettyä ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163). Tutkimuskohteen valintaa olen perustellut useammassa tutkielman luvuissa, jonka lisäksi olen kirjannut auki tutkimukselle asetetut tavoitteet tutkimuksen toteutusta kuvaavassa luvussa. Henkilökohtainen kiinnostukseni rakenteellista sosiaalityötä kohtaan, sekä uudenlainen perspektiivi sen tutkimiseen ovat tuntuneet paitsi motivoivilta, myös tutkimuksellisesti merkittäviltä. Esimeriksi huomion kiinnittäminen kielellisiin prosesseihin on avannut itselleni, mutta toivottavasti myös muille, sellaisen näkökulman sosiaaliseen raportointiin, jota aiemmin ei ainakaan tässä kontekstissa ole tutkittu. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 163) nostavat toiseksi tutkimuksen luotettavuuden kriteeriksi vaatimuksen arvioida tutkijan omia sitoumuksia suhteessa tutkimukseen kysymällä, miksi tämä tutkimus on tärkeä ja miten tutkijan oletukset ovat muovautuneet tutkimuksen tekemisen aikana. Näen oman tutkimukseni pienenä, mutta tärkeänä avauksena sosiaalisen raportoinnin tutkimiseen uudesta näkökulmasta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on tärkeää, että tutkija kiinnittää huomiota aineiston keruuseen, tutkimuksen tiedonantajiin sekä tutkija-tiedonantaja suhteeseen. Tutkimuksen luotettavuutta lisää avoimuus siitä, miten aineistoa on kerätty menetelmällisesti ja teknisesti sekä sitä, liittyykö aineiston keruuseen erityispiirteitä tai onko siihen liittynyt erityisiä ongelmia. Samassa yhteydessä voi arvioida, millä perusteella tutkimuksen tiedonantajat on valittu ja miten heidän anonymitteettinsä on turvattu. Lisäksi on pohdittava sitä, miten tutkija-tiedonantaja suhde on toiminut. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 164.)

Tässä tutkimuksessa on käytetty valmista aineistoa, jonka olen saanut Varsinais-Suomen osaamiskeskuselta. Sain valmiiksi anonymisoidun aineiston sähköpostin pdf-liitetiedostona samoihin aikoihin, kun tutkimuslupa myönnettiin loka-marraskuussa 2023. Aineistoa olen säilyttänyt omalla tietokoneella salasanasuojatussa tiedostokansiossa. Aineiston tiedonantajien valintaa minun ei ole tarvinnut erikseen

tehdä, sillä aineisto on ollut valmiiksi koottu. Tiedonantajia ovat kuitenkin olleet sosiaalialan ammattilaiset, jotka ovat täyttäneet verkossa saatavilla olevan avoimen raportointilomakkeen. Sosiaalisen raportoinnin verkkosivuilla kerrotaan lomakkeen avulla kerättävän tiedon hyödyntämisestä ja jatkokäytöstä. Raportoidessaan, on sosiaalialan ammattilaisilla tiedossa, että tuloksia hyödynnetään kehittämistyössä laajasti, esimerkiksi oppilaitosyhteistyössä ja käytäntötutkimuksen aiheiden valinnassa, edunvalvonnassa, viestinnässä ja hyvinvointikertomuksessa (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2024).

Tiedonantajien anonymiteetin suojaamisen suhteen nostan esille kaksi asiaa. Ensinnäkin anonymiteetti on suojattu sen perusteella, että aineisto oli valmiiksi tyhjennetty tunnistetiedoista, lukuunottamatta aluetta, mistä raportti on tuotettu sekä sitä, miltä palvelutehtävältä se on tuotettu. Tutkijana minulla ei siis ollut tietoa esimerkiksi siitä, kuinka monta sosiaalityöntekijää, sosiaalihojaajaa tai perhehojaajaa on laatinut sosiaalisen raportin. Siksi kutsun tiedonantajajoukkoa sosiaalialan ammattilaisiksi, joka on sopinut mielestäni hyvin kuvaamaan yleistä määritelmää sosiaalialalla toimivia ammattilaisia kuvaamaan. Toiseksi kiinnitin anonymiteetin suojaamiseksi huomiota tekemällä valintoja erityisesti tulosluvussa, jossa en käyttänyt aineistoesimerkkeinä sellaisia suoria aineistositaatteja, jotka voisivat paljastaa tiedonantajien tarkan toimipaikan tai palvelutehtävän. Joissakin tapauksissa tämä rajoitti mielestäni parhaimman esimerkin valintaa, mutta turvasi kuitenkin tunnistamattomuuden, jonka asetin ensisijaisemmaksi suhteessa aineisto-otteen kuvaavuuteen. Valintaa helpotti se, että sopivia aineistoesimerkkejä löytyi rajoituksesta huolimatta.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 164) nostavat tutkimuksen yhdeksi luotettavuuden kriteeriksi aineiston analyysin kuvauksen, jolla he tarkoittavat sitä, että tutkimusraportista on käytävä ilmi, miten analyysi on tapahtunut ja miten tutkija on päässyt tuloksiin ja johtopäätöksiin. Samassa yhteydessä on mahdollista arvioida tutkimuksen raportointia yleensä. Raportoinnissa lukijalle on hyvä kertoa yksityiskohtaisestikin tekemisen eri vaiheista ja kiinnittää huomiota esimerkiksi ilmausten ympäröityyteen. Omassa tutkimuksessani olen kiinnittänyt huomiota siihen, että lukijan olisi mahdollisimman helppo seurata tutkimuksen etenemistä aineistosta analyysin kautta tuloksiin. Olen kuvannut prosessia sekä tutkimuksen toteutuksen eri luvuissa että tutkimustuloksia käsittelevässä luvussa. Prosessin kuvaus ja auki kirjoittaminen on jatkunut edelleen tutkimuksen päättävässä luvussa. Riskinä kuitenkin on, että kirjoittajana olen sokeutunut omalle tekstille, enkä siten huomaa ja tunnista sen puutteita. Osittain tähän riskiin vastaa tutkimusta opponoinneet sekä ohjaajan palaute.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 164–165) asettavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeriksi myös tutkimuksen keston. Tutkimuksen kestoon liittyen esille on nostettava se, millaisella aikataululla tutkimusta on tehty. Aikatauluun liittyen huomioitavaa on, että tutkijalla on riittävästi aikaa laadullisen tutkimuksen tekemiseen. Oman tutkimukseni luotettavuuden riskeihin liittyy sen tekemiseen varattu kireä aikataulu. Tutkimussuunnitelman valmistumisen jälkeen, minun on ollut mahdollista käyttää aikaa tutkielman tekemiseen yhteensä hieman yli kaksi kuukautta. Tuon ajan olen kuitenkin saanut keskittyä puhtaasti tutkielmanprosessiin. Aikataulun tiukkuuden vuoksi luotettavuus voi kärsiä, jonka lisäksi kiire lisää virheiden ja esimerkiksi toistojen mahdollisuuksia. Kiire voi näkyä myös tutkimustulosten johtopäätöksissä ja sitä koskevassa pohdinnassa.

6.2 Yhteenveto

Rakenteellisen sosiaalityön historian voidaan katsoa kulkeneen käsikädessä sosiaalityöksi tunnistettavan toiminnan rinnalla. Sosiaalisen raportoinnin taustalta löytyy yhteisiä paikannuksia aina Mary Richmondin tärkeänä pitämiin ajatuksiin saakka 1900-luvun alkuun, joissa hän korosti asiakastyöstä kumpuavan tiedon nostamisesta osaksi päätöksentekoa. (esim. Pohjola 2011, 209.) Kansainväliseen kriittiseen ja radikaaliin perinteeseen nähden suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinne on ollut hillitympää sen pohjautuessa viranomaislähtöiseen hyvinvointipalvelujärjestelmään ja toimintakulttuuriin (Pohjola 2015, 27–28; Närhi 2023, 35). Vaikka suomalaista rakenteellisen sosiaalityön orientaatiota on mahdollista pitää kansainväliseen kriittiseen perinteeseen nähden kesynä, voi sille antaa erityiskiitoksen sosiaalihuollon ammattilaisille annettavan asiantuntijaroolin esillä pitämisestä.

Rakenteellisen sosiaalityön keskeinen merkitys on sosiaalityön asiantuntemuksen painottamisessa ja hyödyntämisessä, kun pyrkimyksenä on edistää sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä. Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu vaikuttamistyö erilaisin keinoin. Yksi vaikuttamistyön keino on sosiaalinen raportointi erilaisissa johtavissa asemassa toimiville johtajille ja päättäjille. Sosiaalityöntekijöiden odotetaan tuottavan asiakastyöhön pohjautuvaa tietoa sekä konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, joilla voidaan korjata tai ehkäistä sosiaalisia ongelmia paikallisesti tai laajemmin yhteiskunnassa. (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 80.) Muun muassa Viirkorpi (1990) on nähnyt rakenteellisen sosiaalityön jokaisen sosiaalityöntekijän oikeutena ja velvollisuutena. Ensinnäkin sosiaalityöntekijän on työskenneltävä yksilön ja ympäristön toimintaehtojen kanssa, mutta toiseksi sosiaalityöntekijän olisi toimittava asiantuntijana ja informanttina päätöksenteon suuntaan. Viirkorven mukaan yksittäisen

asiakkaan kanssa on mahdotonta tehdä kokonaisvaltaista sosiaalityötä, ilman yleisellä tasolla tapahtuvaa epäkohtien poistamista. (Närhi 2023, 38; Pohjola 2011, 211–212.)

Tutkimukseni tavoitteena on ollut selvittää, miten arkisesta sosiaalihuollon työstä tuotettava tieto rakennetaan sosiaalisille raporteille. Olen hakenut vastausta kysymykseen: ”Miten sosiaalialan ammattilaiset tuottavat tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteydestä yhteiskuntaan kirjoittamissaan sosiaalisissa raporteissa?” Tutkimusteoreettisesta näkökulmasta tutkimusaihe on paikantunut alueelle, jolla tarkastellaan tiedon tuottamista ilmiönä. Tutkimusaihettani olen tarkastellut sosiaalisen konstruktionismin tutkimusteoreettisesta viitekehyksestä, koska mielestäni se on tarjonnut teoriana mielenkiintoisen mahdollisuuden jäsentää sosiaalisten raporttien laadintaan liittyvää prosessia. Rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin tutkimisessa näkökulma on siinä mielessä uusi, että aikaisemmin sosiaalista raportointia on tutkittu enemmän tuotetun tiedon jäsentymisen näkökulmasta, kuin pysähtymällä itse tiedon tuottamisen kielellisiin prosesseihin. Yleisesti ottaenkin, tutkimusta sosiaalisesta raportoinnista on vähän.

Tässä tutkimuksessa olen halunnut selvittää erityisesti sitä, miten sosiaalisissa raporteissa vakuutetaan. Tästä lähtöasetelmasta muotoutui päätutkimuskysymystäni täydentävä tarkentava tutkimuskysymys: ”Millaisia vakuuttamisen keinoja sosiaalisissa raporteissa käytetään?”. Tarkentavan tutkimuskysymyksen avulla tutkimuksen diskurssianalyysi fokusoitui sosiaalisten raporttien retoriseen painotukseen. Tarkemmin sanottuna, noudatin analyysissä Juhilan (2016a, 151–173) tulkitsemiskehyksessä hyödyntämien faktuaalistamisstrategioiden muodostamaan kehystä. Tulosten yhteenvedon voidaan todeta, että vakuuttelua tapahtui jokaiseen faktuaalistamisen strategiaan nojaten. Eniten raporteissa vedottiin vaihtoehdottomuuteen nojaavaan strategiaan ja lähes yhtä paljon kvantifiointiin ja asiantuntijuuteen nojaavaan strategiaan. Lisäksi vakuuttelussa tukeudutaan sosiaalisiin normeihin ja itse todettuun strategiaan. Yleistä raportoinnin vakuuttelussa näyttää olevan, että se tapahtuu useamman strategian tai jopa kaikkien strategioiden avulla.

Ennen analyysiä oletukseni oli, että strategioista asiantuntijuuteen ja itse todettuun vetoavan strategian olevan eniten käytettyjä vakuuttamisen muotoja sosiaalisessa raportoinnissa. Asiantuntijuuteen vetoaminen olikin yleistä, mutta se oli tulkittavissa usein vain reunaehtokontekstin tai laajemmin kulttuurisen kontekstin avulla. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että asiantuntijuutta ei aina voinut lukea suoraan raportista, vaan aineistoa oli tulkittava vahvasti sosiaalisen raportoinnin kontekstissa tai tulkitsijana minun oli positoiduttava sosiaalityön arjen kulttuuriin oman tietämykseni valossa. Näin ollen näen vaarana asiantuntijuuden piiloon jäämisen, mikäli

raporttien tulkinta tapahtuu kontekstista irrallaan aineistolähtöisemmin. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että raporttien analysoijalta vaaditaan sosiaalialan asiantuntijuutta, jotta voi tulkita raportin nojaavan sosiaalialan asiantuntijuuteen.

Ajattelen, että asiantuntijuuteen nojaavan strategian hyödyntäminen vakuuttamisessa olisi erityisen tärkeää, sillä sosiaalisen raportoinnin koko teoriaperusta ja lainsäädäntö nojaa sen varaan. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) rakenteellisen sosiaalityön osalta todetaan erikseen, että sosiaalihuollon asiantuntemus on tuotava osaksi suunnittelutyötä. Sosiaalihuollon ammattilaisen asiantuntijuus on kotimaisen rakenteellisen sosiaalityön kivijalka (esim. Pohjola 2011, 2015; Viirkorpi 1990; Kananaja 2011; Muotka 2013; Liukko & Muurinen 2022; Hussi 2005a, 2005b jne.) ja siitäkin näkökulmasta asiantuntijuuteen nojaava vakuuttaminen on ensiarvoisen tärkeää. Sosiaalihuollon ammattilaisten tulisi siis jatkossa tuoda rohkeammin asiantuntemuksensa esille. Jotta asiantuntemukseen pohjautuva vakuuttaminen olisi läpinäkyvää, tulisi sen olla luettavissa ja tulkittavissa raporteista ilman tulkitsijan omaa asiantuntemusta. Rohkeus tuoda konkreettisesti esille sosiaalihuollon erityisasiantuntemus raportoidun ilmiön yhteydessä, nojautuen esimerkiksi tutkittuun tietoon, vahvaan työkokemukseen tai työnkuvan synnyttämään näköalapaikkaan, vakuuttaisi se myös sosiaalialaa tuntemattoman tulkitsijan paremmin.

Vakuuttamisen muodoista kvantifiointiin nojaava vakuuttaminen oli yleistä sosiaalisissa raporteissa sanoman buustaamisen ja vahvistamisen kautta. Määrällistävä ja asioiden yleisyyttä kuvaava kielenkäyttö onkin vakuuttava tapa tuoda esille asioita ja ilmiöitä kuvaavia ”totuuksia”. Aineistossa esiintyi kuitenkin vähäisesti suoraa numeerista vakuuttelua, kuten asiakasmääriä, asioiden ja ilmiöiden määriä tai muita tilastollisia faktoja, joita on ainakin joissakin tapauksissa mahdollisuus nostaa keskusteluun asiakastietojärjestelmistä ja rakenteisen kirjaamisen avulla.

Mahdollisia syitä siihen, että kvantifioiva vakuuttaminen ei nouse kielenkäyttöön sosiaalisissa raporteissa voi olla useita. Ensinnäkin voi hyvin olla mahdollista, että raporttien laatijoilla ei ole yksinkertaisesti aikaa nostaa tilastoja esille. Toiseksi voi olla mahdollista, että työntekijätasolla ei ole oikeuksia sellaisiin järjestelmien tilastolisiin toimintoihin, joiden kautta niitä on mahdollisuus eritellä. Kolmanneksi mahdollista on sekin, että järjestelmä ei yksinkertaisesti taivu luotettavan datan keräämiseen. Mahdollista on myös se, että ilmiöistä raportoivat eivät ole tulleet ajatelleeksikaan, että heidän kuvaamansa asian vakuuttaminen voisi vahvistua määrällisen tiedon tukemana. Kyse voi myös olla kaikista kuvatuista syistä ja ajattelen, että keskiössä sosiaalisessa raportoinnissa ei olekaan määrällisen tiedon tuottaminen vaan nimenomaan asiakastyössä havaittujen ilmiöiden kuvaaminen. Sosiaalisista raporteista saatavan

laadullisen tiedon täydentäminen tilastollisella tiedolla kuuluisi jo tiedon käsittelyn vaiheeseen, jonka voi hahmottaa tiedon tuottamista seuraavana vaiheena. Sosiaalisen raportoinnin työkalun mallissa tähän vaiheeseen eivät enää kuulu raportteja laatineet sosiaalihuollon ammattilaiset, vaan tiedon käsittely tapahtuu eri tahojen toimesta.

Strategioista itse todettuun vetoavaa strategiaa ja sosiaaliin normeihin vetoavaa strategiaa käytettiin vähiten. Tulosta voidaan pitää kuitenkin suhteellisen mustavalkoisena, sillä se perustuu vahvasti aineistolähtöiseen analyysiin, joka ei ole huomioinut sosiaalisen raportoinnin kontekstia tai kulttuurista kontekstia. Mikäli analyysin sitoo vahvemmin näiden kontekstien suomiin tulkinnan mahdollisuuksiin, molempia strategioita oli löydettävissä lähes jokaisesta raportista. Mielestäni näitä kahta strategiaa yhdistääkin suuri kontekstisidonnaisuuden tarve, mikäli raportoinnin avulla halutaan luoda vakuuttava kuvaus asioista ja ilmiöistä. Kyse voi olla siitä, että molempien vakuuttamisen keinojen taustalta löytyy vahva sidos yleensä yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja sen kuvaamiseen, miten nuo rakenteet tuottavat epäoikeudenmukaisuutta.

Itse todetussa strategiassa pyritään vakuuttamaan oman tiettyssä ajassa ja paikassa todetun läsnäolon avulla. Tällöin ollaan väkisin tekemisissä esimerkiksi sellaisen yksilökohtaisten tilanteiden kanssa, jotka palautuvat yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Jos ajatellaan esimerkiksi raporttia, jossa kerrotaan kustannusten noususta ja sosiaaliturvan heikennyksistä suhteessa köyhän ihmisen elämänpiirin kaventumiseen, on kyse henkilökohtaisesti todetusta asiakkaan tilanteesta. Tilanne kiinnittyy kuitenkin vahvasti epätasa-arvoa tuottaviin rakenteisiin, joissa köyhän ihmisen ei ole mahdollista elää täysipainoista elämää. Sosiaaliin normeihin tukeutuvassa strategiassa ollaan niin ikään tekemisissä rakenteiden tason kanssa, sillä sosiaaliset normit ovat aina tiettyjen kulttuuristen yhteisöjen tai yhteiskuntien yleisesti ja yhteisesti hyväksymiä normeja. Helpoimmillaan kyse on esimerkiksi lainsäädännön kautta muodostuvasta normista, mutta usein sosiaaliset normit ovat jotakin, jota ei sanota ääneen, mutta ne tunnustetaan kuitenkin selkeästi sosiaalisiksi normiksi. Kyse on siis paljon yksittäistä tilannetta laajemman asian tai ilmiön kuvailusta. Mahdollista myös on, että raportoidessaan, kirjoittaja ei edes itse tiedosta, mitkä kaikki asiat taustalla vaikuttavat.

Vakuuttaminen, joka tapahtuu kontekstista irrallaan, jää vaillinaiseksi. Itse todettu ja sosiaaliin normeihin tukeutuva strategia ovat erityisen riippuvaisia tuosta kontekstisidonnaisuudesta. Sosiaalisen raportoinnin tiedon tuottamisen tavoitteen näkökulmasta tilanne on mielestäni haastava. Raportteja tulkitsevalta taholta edellytetään vahvaa sosiaalisen raportoinnin sekä yleensä sosiaalityön arjen tuntemusta, mi-

käli sitä ei ole kirjoitettu kokonaan auki. Jotta rakenteellisen tason epäoikeudenmukaisuudet tulisivat selkeämmin esille, tulisi ne kirjoittaa raporteissa seikkaperäisemmin auki. Kirjoittamistyö vaatii tällöin aikaa ja paneutumista. Toisaalta epäoikeudenmukaisen politiikan ja toimintatapojen esille nostaminen voi myös olla vaikeaa viranomaistyötä tekeväälle sosiaalityöntekijälle, jolloin neutraalimpi asiakkaita koskeva tiedon tuottaminen voi tuntua paremmalta (Raunio 2009, 97). Tällöin kuitenkin vaarana on, että vakuuttelu ei tuo riittävästi esille ongelmien rakenteellisia sidonnaisuuksia.

Jos itse todettuun vetoavan ja sosiaalsiin normeihin tukeutuvan strategian tulkinta oli moniulotteisempaa ja kvantifioiva strategia toimi muiden strategioiden apulaisena, vaihtoehdottomuuteen vetoava strategia tarjosi tutkijalle helpon ja selkeän vakuuttelumuodon. Faktuaalistaminen vaihtoehdottomuuteen nojaten tapahtui usein raportin toisessa osassa, jossa esiteltiin ilmiöön annettiin ratkaisuehdotus, jossa ei ollut vaihtoehtoisia tapoja. Vakuuttaminen oli yksinkertaistavaa ja toteavaa. Vaihtoehdottomuutta perusteltiin usein asiantuntemukseen ja itse todettuun vetoavaa strategiaa hyödyntäen.

Lukijalle sellaiset raportit, joissa vakuuttamisen keinona hyödynnettiin vaihtoehdottomuutta, antoivat kuvan kielestä, joka on varmaa ja vakuuttavaa. Näin ollen hakiessa sosiaalisilta raporteilta vaikuttavuutta ja ”tuloksellisuutta”, antaa vaihtoehdottomuuteen nojaava strategia siihen parhaimmat lähtökohdat. Vakuuttamisen muotona vaihtoehdottomuudessa on mukana jopa häivähdys populistisesta retorikasta, joka näkyy kielenkäytössä asioiden yksinkertaistamisena ja vastakkainasetteluna. Tässä yhteydessä se on mielestäni hyväksyttävääkin, sillä vaihtoehdottomuus on vakuuttelumuoto, jolla tuetaan esimerkiksi asiantuntijuuden tai sosiaalsiin normeihin vetoavan vakuuttamisen ratkaisuehdotuksia, vaikka se tapahtuisi yksinkertaistavasti ja vaihtoehdottomasti. Näin tapahtuessaan, kävisi asiaa tuntemattomallekin selväksi, mihin perustuen ilmiöstä kerrotaan (esim. asiantuntijuus) ja millainen ratkaisu kuvatulle ilmiölle annetaan.

Yhteenvedona voidaan todeta, että sosiaalialan ammattilaiset tuottavat tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista sosiaalisissa raporteissa monipuolisesti. Raporteissa kuvataan asioita ja ilmiöitä, jotka ovat monelle sosiaalialan ammattilaiselle tuttuja ja epäkohtien tunnistamiseen yhtyminen on helppoa. Raportteja tulkitessa esille nousee, että sosiaalialan ammattilaiset hyödyntävät erilaisia vakuuttamisen keinoja kirjoittaessaan raportteja. Vakuuttamisen keinojen monipuolinen käyttö vahvistaa raporttien totuusarvoa ja yksipuolisuus vähentää sitä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että raporteilta vaaditaan monipuolista vakuuttamiseen nojaavaa retoriikkaa, jotta nii-

den totuusarvo vahvistuu. Monipuolinen vakuuttaminen taas lisää painetta konkreettiseen kirjoittamistyöhön. Toisin sanoen, mitä monipuolisemmin raportoija kirjoittaa (vakuuttaa), sitä enemmän hän joutuu panostamaan myös sanomansa välittämiseen ajankäytöllisesti. Arkisessa sosiaalityön kiireessä, tämä voi olla monelle työntekijälle aito haaste.

Huomiota on kiinnitettävä myös raporteissa esiintyvien ilmiöiden tulkintaan. Yhteiskunnallisesta tasosta irrallaan olevat, raporteissa kuvatut asiat ja ilmiöt eivät kerro lukijalle vielä juurikaan arkisten ilmiöiden monikerroksisuudesta ja ongelmallisuudesta. Erityisesti sosiaalityötä tuntemattomalle poliittiselle maallikkopäättäjälle asioiden ja ilmiöiden kuvaukset eivät ehkä kerro riittävästi. Tarvitaan ilmiöitä ympäröiviä tai niihin kiinnittyviä konteksteja, jotta raporteissa kuvatut yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen yhä monimutkaisemmat ja syvemmät haasteet nousevat yhteiskunnalliselle tasolle. Tässä kohtaa vastuu siirtyy tulkitsijalle. Yhteiskunnallinen taso saavutetaan tulkitsemisen vaiheessa, jossa raporteista saatu tieto kootaan ja sitä täydennetään esimerkiksi tutkitun ja määrällisen tilastotiedon avulla. Lisäksi oleellista on kontekstoida tuo tieto osaksi yhteiskunnallista viitekehystä.

6.3 Pohdinta

Kotimaisessa rakenteellisen sosiaalityön perinteessä sosiaalityön asiantuntijuus on ikään kuin punainen lanka, joka on kulkenut sen kehityskaaren mukana, antaen arvon yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa toimiessa muodostuvalle tiedolle (esim. Närhi 2023, 35; Viirikorpi 1990, 20–26; Kananoja 2011, 200–205; Pohjola 2011, 212–213; STM 2020; Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 34–35). Kunnioitus sosiaalihuollon ammattilaisten hallussa olevaa asiantuntijuutta ja sen pohjalta muodostettavaa tietoperustaa kohtaan, on paitsi kansainvälisesti erityislaatuista, myös yksittäisen työntekijän näkökulmasta arvokasta.

Rakenteellisen sosiaalityön teoriaperusta on moninainen. Vaikka tämä tutkimus on kohdistunut kotimaiseen rakenteelliseen sosiaalityöhön, on kansainväliselle vertailulle oma paikkansa, sillä perinteillä on myös runsaasti opittavaa toisiltaan. Erityisesti suomalainen rakenteellisen sosiaalityön orientaatio, joka kiinnittyy toisaalta epäoikeutta vastustaviin toimiin, mutta samalla toteuttaa yhteiskunnallisia tehtäviä viranomaistyönä, on ongelmallinen ja ravistelua vaativa (esim. Raunio 2009, 97–98; Närhi ym. 2023a 13, 16; Närhi 2023, 35). Kansainvälisellä kriittisellä keskustelulla on paljon annettavaa meille (esim. Närhi 2023, 35). Tämän tutkielman tavoitteelle raken-

teellisen sosiaalityön perinteiden avaaminen on luonut viitekehystä ja tutkimusanalyysissä hyödynnettävää kulttuurista kontekstia. Sosiaalinen raportointi on vahvassa asemassa osana rakenteellista sosiaalityötä, joten ei ole yhdentekevää, miten sosiaalialan ammattilaiset tuottavat tietoa sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteydestä raportoidessaan.

Sosiaalisen raportoinnin menetelmien joukko on kirjava (esim. Hussi 2005b, 8; Lyly 2016, 9). Sosiaalialan työntekijän näkökulmasta osa sosiaalisen raportoinnin menetelmistä vaatii esimerkiksi enemmän panostusta työajan käytön suhteen. Mallin monivaiheisuus ja aikaa vievä luonne kuitenkin yleensä korreloi tiedon jäsentymistä pidemmälle ja laadullisempaan suuntaan. Tällainen syväluotaavampi sosiaalisen raportoinnin malli on esimerkiksi Hussin (2005) menetelmä, joka koostuu useammasta erillisestä vaiheesta. Osa sosiaalisen raportoinnin menetelmistä on taas kehitetty toimimaan yksinkertaisina ja helppoina, jotta niiden käyttäminen osana kiireistä sosiaalihuollon arkea toimisi mahdollisimman jouhevasti. Tällainen määritelmä sopii paremmin tutkimusaineistoni keräämiseen käytetyn, Varsinais-Suomessa kehitetyn, Sosiaalisen raportoinnin työkalun kuvaamiseksi.

Varsinais-Suomessa sosiaalisen raportoinnin työkalu on osa laajempaa sosiaalisen raportoinnin prosessia, jossa työkalun avulla kerätty tieto saatetaan eteenpäin osaksi strategista työtä, esimerkiksi hyvinvointityön kehittämisen tueksi. Tuossa Varsinais-Suomen mallissa sosiaalihuollon ammattilaisten rooli on kuitenkin vähäisempi, koska se päättyy raportoidun tiedon vaiheeseen. Vastaavasti Hussin (2005) mallissa sosiaalihuollon ammattilaiset ovat mukana sosiaalisen raportoinnin prosessissa myös tiedon käsittelyn ja strategisen tason vaiheissa. Tällöin yksittäisen työntekijän raportoima tieto jalostuu ja muotoutuu pidemmälle. Tämän tutkimuksen aineisto on koostunut Varsinais-Suomessa kehitetyn Sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla kerätyistä raporteista. On luonnollista, että tutkimusanalyysi olisi voinut muotoutua erilaiseksi, mikäli tulkittava aineisto olisi koostunut esimerkiksi Hussin (2005) menetelmän mukaisista raporteista, erilaisine tiimi- ja fokuskeskusteluaineistojen litterointeineen.

Raportointimallien erilaisuuden esille nostaminen on tärkeää, jotta on mahdollista ymmärtää tutkimusaineiston olemusta. Sinänsä toinen menetelmä ei ole toistaan huonompi tai parempi, mutta väistämättä niiden tuottama tieto ja tiedontuotannon prosessi muodostuvat erilaiseksi. Mallista riippumatta sosiaalisella raportoinnilla on kuitenkin samat rakenteellisen sosiaalityön lainsäädännölliset ja teoreettiset lähtökohdat, jotka nojautuvat sosiaalityön asiantuntijuuteen ja oikeutukseen käyttää raportoinnissa valtaa raportoida asiakastyössä havaitsemistaan

asioista ja ilmiöistä. Kaikkia sosiaalisen raportoinnin menetelmiä yhdistää yhteinen tavoite tuottaa tietoa sosiaalihuollon arjessa kohdatuista asioista ja ilmiöistä. Raportoijat tietävät, mihin raportoinnin velvoite liittyy ja miksi he raportointia tekevät. Raportoinnin tavoitteena on vakuuttaa lukija, jotta kuvattu ilmiö tulee selväksi ja sen myötä muutosta tapahtuu.

Edellä kuvattu koskettaa koko valtakunnallista rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin kehittämistä. Ajattelen, että toimiakseen aidosti tarkoituksenmukaisesti, on sosiaaliseen raportointiin varattava riittävästi aikaa niin työntekijöiden kuin raportteja käsittelevien tahojen osalta. Työntekijät tarvitsevat aikaa muodostaakseen sellaisia laadullisesti merkittäviä raportteja, joissa asioiden monisyisyys ja kerrostuneisuus on mahdollisuus kuvata vakuuttavasti ja riittävän tarkasti. Sosiaalisia raportteja käsittelevien ja yhteenvetoja muodostavien tahojen tulee taas saada työrauha raporteista tuotetun tiedon jäsentämiseen ja tutkitulla tiedolla, sekä fakta- ja tilastotiedolla täydentämiseen. Ajattelen, että riittävän resursoinnin tarpeesta ei voi puhua liikaa, kun on kyse sosiaalisesta raportoinnista, rakenteellisesta sosiaalityöstä tai sosiaalityöstä yleensä ottaen. Ensinnäkin työntekijöillä on oltava riittävästi aikaa tehdä tärkeää työtä yksilöitä, perheitä ja yhteisöjä tukien, auttaen sekä valtaistaen ja toiseksi tuosta työstä esille nousevan tiedon jäsentämiseen on oltava riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia. Lisäksi sosiaalinen raportointi vaatii sen, että päättäjien taso tietää ja tunnistaa, mistä on kyse, kun puhutaan sosiaalisesta raportoinnista tai yleensä rakenteellisesta sosiaalityöstä.

Yksi näkökulma sosiaaliseen raportointiin liittyy rakenteellisen sosiaalityön monitoimijuuteen. Muun muassa Närhi ym. (2023b, 302–303) ovat nostaneet esille ajatuksen, jossa rakenteellinen sosiaalityö esitetään uudella tavalla, käsittäen sen ulottumisen myös sosiaalihuollon ulkopuolelle, osaksi muidenkin palvelualojen toimijuutta. Monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön tausta-ajatuksena on, että sosiaalihuollon ammattilaiset eivät pysty yksinään edistämään rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita. Samaa ajatusta voi löytää myös Viirkorven (1990, 76–77) rakenteellisen sosiaalityön jäsenyksistä, joissa hän arvioi vaikuttamismahdollisuuksien keinoja. Myös Viikorpi näki, että yksittäisiä lausuntoja ja aloitteita tuloksellisempaa olisi luoda epävirallisia luottamuksellisia ja henkilökohtaisempia suhteita, joihin liittyvien kontaktien ja epävirallisen yhteistyön kautta vaikuttamismahdollisuudet paranevat.

Vuonna 2024 Viirkorven ajatuksen voi tulkita monin tavoin, mutta yksi mahdollisuus sen tulkintaan voisi olla, että ajatus kontaktien luomisesta ja verkostoitumisesta on tänä päivänä käsitteellistetty rakenteellisen sosiaalityön monitoimijuuden ja poliit-

tisuuden käsitteisiin. Sosiaalityöntekijöillä ei nähdä olevan vaikuttamismahdollisuuksia rakenteellisen sosiaalityön laaja-alaisten tavoitteiden saavuttamisessa yksin, vaan vaaditaan monitoimijuutta sekä rakenteellisen sosiaalityön poliittisuuden kirkastamista (Närhi ym. 2023b, 302). Ehkä Viirkorpi näki 1990-luvulla samansuuntaisesti, vaikka aika ja toimintaympäristö olivatkin erilaiset.

Tässä tutkimuksessa rakenteellisen sosiaalityön monitoimijuus ei nouse esille aineiston perusteella. Raporteissa kyllä kuvataan monitoimijuutta itse ilmiönä, mutta ei siten, että raporteissa voisi tulkita olevan esimerkiksi yhteistä tiedonmuodostusta. Syynä on varmasti se, että olemassa ei ole sellaisia rakenteita tai prosesseja, joiden avulla yhteinen tiedonmuodostus ja raportointi olisi mahdollista. Toisaalta yhteisen tiedonmuodostuksen voidaan ajatella olevan niin vierasta, että sitä ei ole todellisuudessa edes ajateltu vaihtoehtona. Sosiaalinen raportointi tarjoaa kuitenkin väylän tuolle yhteiselle muutostyölle, mutta se vaatii rakenteellisen sosiaalityön perinteen tunnetuksi tekemistä myös muille toimijoille, kuin sosiaalialan ammattilaisille. Lisäksi se vaatii jäsentyneet toimintamallit ja prosessit, jotta raportointi ei jäisi yksittäisten toimijoiden toteuttamaksi.

Faktuaalistamisstrategioiden tarkastelu toimi hyvin tässä tutkimuksessa ja niiden avulla oli mahdollista tarkastella niitä vakuuttamisen keinoja, joita sosiaalisessa raportoinnissa hyödynnetään. Tutkimukseni rajoittuu kuitenkin koskettamaan rajattua aineistoa, eikä sen myötä ole mahdollista tehdä yleistyksiä yleensä sosiaaliseen raportointiin tai laajemmin tietotyöhön (ks. Pohjola 2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueena. Pienenä ja rajattunakin tutkimus on ehkä antanut joitakin vihjeitä niistä kielellisistä prosesseista, joita sosiaalihuollon ammattilaiset sosiaalisessa raportoinnissa hyödyntävät. Tutkimustulokset voivat osaltaan ohjata esimerkiksi pohtimaan sitä, miten asiakastyöstä nousevaa tietoa voidaan jäsentää vakuuttavasi. Tämä voi tarkoittaa muun muassa kannustamista entistä vahvempaan konkretian esille tuomiseen, nojautumalla sosiaalityöstä nousevaan asiantuntijuuden tai itse todettuihin asioihin ja ilmiöihin.

Faktuaalistamisstrategioiden tulkintakehys toimi oman kokemukseni mukaan hyvin sosiaalisten raporttien analysoinnissa. Faktuaalistamisstrategiat sopivat, kuten Juhila (2016a, 178) itsekin toteaa, erityisen hyvin viranomaispuheen analysointiin ja vakuuttamiseen pyrkivän tekstin tulkintaan. Erityisen käyttökelpoisilta ne tuntuivat analyysissä, jossa aineisto koostuu kokonaisuudessaan kirjallisista raporteista, joista jokainen haluaa vakuuttaa lukijan jonkin asian tai ilmiön olemassaolosta, johon vaatii muutosta, edelleen kehittämistä tai vahvempaa käyttöönottoa. Uskon faktuaalista-

misstrategioiden toimivan hyvin myös spekulatiivisemmän ja kirjavamman kielenkäytön analyysikehyksenä, mutta tuolloin tutkijan on tehtävä alustavaa valintaa mukaan otettavien aineisto-osien osalta enemmän. Sosiaalisen raportoinnin työkalun avulla kerätty aineisto on kuitenkin valmiiksi pakattua ”faktan konstruointia” ja siten jo sellaisenaan käyttökelpoista faktuaalistamisstrategioiden analyysissä.

Jatkotutkimusaiheita sosiaalisesta raportoinnista tai laajemmin rakenteellisesta sosiaalityöstä on paljon. Yhtenä näkökulmana olisi mielenkiintoista tutkia hyvinvointialueille muotoutuvia strategisen tason hyvinvointikertomuksia ja etsiä, löytyykö sieltä sosiaalisen raportoinnin keinoin tuotettua hyvinvointitietoa. Toiseksi sosiaalisen raportoinnin ja miksi ei koko rakenteellisen sosiaalityön tarkastelu johtamisen näkökulmasta olisi mielenkiintoista. Tutkimus voisi perustua esimerkiksi johtavien viranhaltijoiden ja päälliköiden haastatteluihin, joissa paneudutaan teemoihin johtamisen näkökulmasta. Vielä rikkaampaa tutkimusta voisi tehdä myös ryhmähaastatteluiden avulla, jossa edustettuna olisivat niin asiakastyötä tekevät työntekijät, kuin johtavassa asemassakin olevat. Merkille pantavaa on myös se, että rakenteellista sosiaalityötä ja sosiaalista raportointia kehitetään ympäri Suomea erilaisin painotuksin. Kehittämistyötä tehdään erilaisten hankkeiden kautta, jotka organisoituvat monin tavoin. Tätäkin tutkielmaa kirjoittaessa törmäsin useisiin sähköisiin hankesuunnitelmiin ja -raportteihin, mutta usein niistä jäi puuttumaan tieteellisen tutkimuksen osuus, joka olisi mielestäni tuonut lisäarvoa hankkeen ulkopuolisena tutkimuksena. Tästä käsin ajateltuna entistä tiiviimpi työelämän, kehittämistoiminnan ja tutkimuksen yhdistäminen varmasti tarjoaisi syvempää ja tieteellisempää näkökulmaa esimerkiksi sosiaaliseen raportointiin.

LÄHTEET

- Alvesson, M. & Kärreman, D. 2000. Varieties of discourse: On the study of organizations through discourse analysis. *Human Relations*, 53(9). Saatavilla: https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/1973881/mod_folder/content/0/AlvessonKarreman2000.pdf?forcedownload=1
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1980. *The Social Construction of Reality* (1966). A treatise in the sociology of knowledge. New York: Irvington publishers, Inc. s. 1-3, 11, 172-173.
- Billig, M. 2003. Discursive, Rhetorical, Ideological Messages. Teoksessa Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. (toim.) *Discourse Theory and Practice. A Reader*. Lontoo: Sage publications. s. 214-215.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino. Viitattu 18.1.2024. Saatavilla <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685047>
- Helsingin kaupunki. 2016. *Sosiaalinen raportointi sosiaalityössä – ohje tiedon keräämiseen ja tuottamiseen*. Viitattu 12.2.2024. Saatavilla <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-ohje.pdf>
- Hokkanen, L. 2014. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. *Acta Universitatis Lapponiensis* 278. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 7.2.2024. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hussi, T. 2005a. Sosiaalinen raportointi kokemustiedon käsitteellistäjänä. Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. (toim.) Teoksessa *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Gaudeamus Palmenia. s. 144-145.
- Hussi, T. 2005b. Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana. Menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. SOCCAn ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja 4/2005. Helsinki: Helsingin kaupunki. s. 7-12, 15-20, 22-24, 67-69. Viitattu 8.2.2024. Saatavilla https://www.socca.fi/files/81/Sosiaalinen_raportointi_tiedon_rakentajana.pdf
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Viitattu 29.2.2024. Saatavilla https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

- Jokinen, A. 2016a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Diskurssianalyyttisen tutkimuksen lähtökohdat. Diskurssianalyysi liikkeessä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 251–253.
- Jokinen, A. 2016b. Loppusanat Diskurssianalyysin aakkosiin. Esimerkkejä aineistosovelluksista. Diskurssianalyysin aakkoset. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 213-214.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 2016. Diskurssianalyyttisen tutkimuksen kartta. Diskurssianalyyttisen tutkimuksen lähtökohdat. Diskurssianalyysi liikkeessä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 267-269, 280-283, 291-295.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Diskurssianalyysin kuvakulmat. Diskurssianalyysin aakkoset. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 25, 34, 36–43.
- Jokinen, A., Raitakari, S. & Suoninen, E. 2022. Konstruktionistinen tutkimus sosiaalityötä ja marginaalia etsimässä. Teoksessa Jokinen, A., Raitakari, S. & Suoninen, E. (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä. Tampere: Vastapaino. s. 22, 27–28.
- Juhila, K. 2016a. Miten tarinasta tulee tosi? Esimerkkejä aineistosovelluksista. Diskurssianalyysin aakkoset. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 146, 149-173, 178
- Juhila, K. 2016b. Tutkijan positiot. Reflektio ja vakuuttavuus. Diskurssianalyysi liikkeessä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 411-413, 418, 423–424.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Reflektio ja vakuuttavuus. Diskurssianalyysi liikkeessä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 448-449.
- Kallinen, T. & Kinnunen, T. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto

[ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 6.3.2024 Saatavilla:
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>

- Kananoja, A. 2011. Sosiaalisesti kestävä kehitys kunnallisessa sosiaalipolitiikassa. Teoksessa Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. s 200–205.
- Kananoja, A. & Karjalainen, P. 2017. Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. (toim.) Teoksessa Aho, K., Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. s. 162
- Karjalainen, P. & Sarvimäki, P. (toim.) 2005. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 –toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 13. Viitattu 6.2.2024. Saatavilla
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72019/julkaisuja_2005_13_sosiaalityo_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Karjalainen, P., Metteri, A. & Strömberg-Jakka, M. 2019. Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Raportteja ja muistioita 41/2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. s. 80. Viitattu 7.2.2024. Saatavilla
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Karvinen-Niinikoski, S. 2009. Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Juva: PS-kustannus. s. 144.
- Kekäle, J. & Puusa, A. 2020. Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankuva. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja mentelmät. E-kirja. Saatavilla
<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167/preview>
- Kivipelto, M. 2021. Rakenteellisen sosiaalityön katsaus. Työpaperi 16/2021. Helsinki: Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 7.2.2024. Saatavilla
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142735/URN_ISBN_978-952-343-685-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 18.2.2024. Saatavilla
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L3P13b>
- Liukko, E. & Muurinen, H. 2022. Rakenteellinen sosiaalityö kansallisensa vaikuttajana. Teoksessa Muurinen, H., Liukko, E. & Kokkonen, T. (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos. s.154. Viitattu 15.2.2024. Saatavilla:

www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_%20final.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Luukka, M.R. 2000. Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. (toim.) Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä. s. 151–154. Viitattu 11.12.2023 Saatavilla <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94695/GRADU-1386227781.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lyly, A. 2016. Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Esimerkkinä aikuissosiaalityö ja lastensuojelu. Tutkimuksia ja raportteja 2/2016. Viitattu 9.2.2024. Saatavilla <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-asiakastiedon-tuottajana.pdf>

Mullaly, B. & Dupré, M. 2019. The New Structural Social Work. Ideology, Theory, and Practice (4th ed.). Toronto: Oxford University Press. s. 19, 296, 298–304, 325–329 335, 340

Muotka, H. 2013. Rakenteellinen sosiaalityö – joko nyt olisi aika? Käsiteanalyttinen kirjallisuuskatsaus rakenteelliseen sosiaalityöhön Suomessa. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio. Viitattu 6.2.2024. Saatavilla https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/12158/urn_nbn_fi_uef-20130434.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mäntysaari, M. & Lassila, M. 2018. Realismia ja konstruktionismia sosiaalialan opinnäytteissä. Teoksessa Lammintakanen, J. & Laulainen, S. (toim.) Kohti vaikuttavampaa päätöksentekoa ja johtamista hyvinvointipalveluissa. s. 189. Viitattu 11.12.2023. Saatavilla https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20126/urn_isbn_978-952-61-2906-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nikander, P. 2001. Kenneth Gerden. Konstruktionistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa Hänninen, V., Partanen, J. & Ylijoki, O-H. Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjä. Tampere: Vastapaino. s. 281–285, 296.

Närhi, K. 2023. Kansainvälinen ja suomalainen rakenteellisen sosiaalityön perinne. Teoksessa Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N. & Ruonakangas, S. (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. s.27–28, 35–38, 40–43. Viitattu 6.2.2024. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Närhi, K. Kokkonen, T., Rantamäki, N., Kannasoja, S. & Ruonakangas, S. 2022. Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa Muurinen, H., Liukko, E. & Kokkonen, T. (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. s.27. Viitattu 2.2.2024. Saatavilla: www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_%20final.pdf?sequence=7&isAllowed=y
- Närhi, K., Rantamäki, N., Kannasoja, S., Kokkonen, T. & Ruonakangas, S. 2023(a). Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön. Teoksessa Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N. & Ruonakangas, S. (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. s. 6-7, 13, 16. Viitattu 29.1.2024. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Närhi, K., Rantamäki, N., Kannasoja, S., Kokkonen, T. & Ruonakangas, S. 2023(b). Ehdotus monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toimintamallista ja sen reunaehdoista. Teoksessa Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N. & Ruonakangas, S. (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. s. 289, 293-294, 301-303. Viitattu 5.2.2024. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. e-kirja. Viitattu 17.2.2024. Saatavilla <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685054>
- Pohjola, A. 2011. Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. s. 207-220.
- Pohjola, A. 2015. Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. (toinen painos). EU: United Press. s.27-28, 30-31.
- Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. 2015. Rakenteellisen sosiaalityön jäsentyminen. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. (toinen painos). EU: United Press. s. 281-293.
- Potter, J. & Wetherell, M. 1999. Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour. (alkuperäinen painos 1987). Lontoo: Sage Publications. s. 9, 175, 177-178.

- Rajala, T. 2022. Sosiaalinen raportointi rakenteellisen sosiaalityön välineenä Turun kaupungissa. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 9.2.2024. Saatavilla https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/154357/Rajala_Toni_opinna_yte.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityö. Sosiaalipalvelut. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Vastuualueet. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 8.2.2024. Saatavilla <https://stm.fi/sosiaalityo>
- Rantamäki, N. & Kokkonen, T. 2023. Yhteenveto: Kohti monitoimijaista rakenteellista sosiaalityötä. Teoksessa Närhi, K., Kannasoja, S., Kokkonen, T., Rantamäki, N. & Ruonakangas, S. (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. Jyväskylän yliopisto. s. 275. Viitattu 5.2.2024. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. (Toinen, uudistettu laitos). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. s. 97-98
- Santalahti, V. 2023. Sosiaalisen raportoinnin työkalu. Innokylä. Viitattu 15.11.2023. Saatavilla <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/sosiaalisen-raportoinnin-tyokalu>
- Santalahti, V., Hiltunen, K., Lindroos, S., Aro, M. & Varjoranta, J. 2022. Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi. Työpäpaperi. Viitattu 15.11.2023. Saatavilla <https://vasso.sharepoint.com/Shared%20Documents/Forms/AllItems.aspx?id=%2FShared%20Documents%2FSosiaalinenraportointi%2FSyksy%202022%2FTYOPAPERI%5Frakenteellinen%5Fsosiaalityo%2Epdf&parent=%2FShared%20Documents%2FSosiaalinenraportointi%2FSyksy%202022&p=true&ga=1>
- Santalahti, V. & Korkeamäki, E. 2022. Sosiaalisen raportoinnin kehittäminen kansallisesti. Teoksessa Muurinen, H., Liukko, E. & Kokkonen, T. (toim.) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. THL raportti 1/2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. s. 27, 80-88. Viitattu 12.2.2024. Saatavilla: www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_%20final.pdf?sequence=7&isAllowed=y
- Sirkka, K. 2015. Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. (toinen painos). EU: United Press. s. 119
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 6.2.2024. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2015:7. Viitattu 6.2.2024. s. 34–35. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2000. Sosiaalityön selvityshankkeen seurantaryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1999:27. Viitattu 6.2.2024. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70718/TRM199927.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Suoninen, E. 2016. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Diskurssianalyttisen tutkimuksen lähtökohdat. Diskurssianalyysi liikkeessä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino. s. 231-232.
- Toivanen, R-L. 2017. Tiedonmuodostus nuorten sosiaalityön sisällöstä ASLI-mallilla kohti rakenteellista nuorisososiaalityötä. Pro gradu tuetkielma. Viitattu 10.2.2024. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/6c03cfd4-4c61-4397-b101-7e60c10926fc/content>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Alkuperäinen painos 2002. EU: Tammi. s. 149, 163–165.
- Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Vasso) 2024. Sosiaalinen raportointi. Viitattu 15.2.2024. Saatavilla <https://vasso.fi/sosiaalinenraportointi/>
- Vesa, S., Santalahti, V., Nieminen, V., Nikunlaakso, R., Reuna, K., Niemi, M., Ketonen, E-L., Kouvonen, A., Lintula, L., Salo, P., Luukkainen, K., Salenius, M. & Oksanen, T. 2020. Sosiaalinen hyvinvointi ja sen tiedolla johtaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:52. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. s. 39, 42-45. Viitattu 8.2.2024. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162555/VNTEAS_2020_52.pdf
- Viirkorpi, P. 1990. Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet. Sosiaalihuoltolain julkaisuja 17/1990. Helsinki: Sosiaalihuoltolain. s. 20-26, 29, 76-77
- Volanto, S. 2019. Loppukartoitus. PRO SOS hankkeen raportteja/2/2019. Viitattu 15.11.2023. Saatavilla <https://www.prosos.fi/wp-content/uploads/2019/06/Loppukartoitus.pdf>

LIITTEET

LIITE 1 Varsinais-Suomen sosiaalisen raportoinnin lomake

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen sosiaalinen raportointi

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Sosiaalinen raportointi on työkalu sosiaalihuoltolain 7 §:n rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseksi. Raportoinnin kautta sinun on mahdollista nostaa sosiaalialan asiantuntemusta yhteiseen keskusteluun, hyvinvointialueen toimijoille ja päättäjille. Raportointituloksia hyödynnetään myös yliopistolla käytäntötutkimusten aiheiden valinnassa.

Tämän lomakkeen kautta voit välittää:

- Sosiaalityön kentällä kertyvää tietoa sosiaalisesta hyvinvoinnista ja sosiaalisista ongelmista.
- Sosiaalityön arjessa tekemiäsi havaintoja tai heikkoja signaaleja, joihin olisi tarpeen reagoida.
- Tietoa asiakkaiden tarpeista ja niiden mahdollisista yhteiskunnallisista yhteyksistä.
- Tietoa vaikuttavista sosiaalipalveluista ja hyvistä käytännöistä.

Sosiaalisen raportoinnin kautta ei kerätä salassa pidettävää tietoa yksittäisten asiakkaiden tilanteista. Huomioithan, että mikäli huomaat yksittäisen asiakkaan sosiaalihuollon toteutumisessa epäkohtia tai sen ilmeistä uhkaa, on sinulla sosiaalihuoltolain 48 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus. Yhdenmukainen prosessi tällöin tehtävästä epäkohtailmoituksen tekemisestä ja muista keinoista sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien turvaamiseksi on vielä kehitteillä. Kysy ajankohtainen tilanne esihenkilöltäsi.

Vasson sosiaalinen raportointi on tarkoitettu Varsinais-Suomen hyvinvointialueen sosiaalityöntekijöille, sosiaaliohjaajille ja kuraattoreille. Voit raportoida milloin vain, också på svenska! Tulokset raportoidaan aina vuoden lopussa.

[Rekisteri- ja tietosuojaseloste](#)

Seuraava

Taustatiedot

1. Yhteystiedot

Vain tarkempia yhteydenottoja varten - tiedot säilytetään Vassossa

Etunimesi *	<input type="text"/>
Sukunimesi *	<input type="text"/>
Sähköpostiosoitteesi *	<input type="text"/>

2. Palvelutehtäväsi *

- a. Lastensuojelu
- b. Lapsiperheiden palvelut
- c. Perheoikeudelliset palvelut
- d. Työkäisten palvelut
- e. Päihdehuolto
- f. Vammaispalvelut
- g. Ikäntyneiden palvelut
- h. Muu, mikä?

3. Oma yksikkösi *

- a. Sote-palvelut - asiakasohjaus
- b. Sote-palvelut - sote-keskus, terveyssoseaalityö
- c. Sote-palvelut - yliopistollinen sote-keskus, integraatio- ja erityisosaamistiimit
- d. Sote-palvelut - sosiaali- ja vammaispalvelut
- e. Ikäntyneiden palvelut - gerontologinen sosiaalityö
- f. TYKS - asiantuntijapalvelut, terveyssoseaalityö
- g. Ei mikään näistä

Edellinen

Seuraava

4. Sote-alue: *

- 1 Vakka-Suomi: Uusikaupunki, Laitila, Vehmaa, Taivassalo, Pyhärinta, Kustavi, Mynämäki, Nousiainen, Masku
- 2 Loimaan seutu: Loimaa, Pöytyä, Aura, Oripää, Lieto, Marttila, Koski tl
- 3 Itäinen Turun seutu: Kaarina, Paimio-Sauvo
- 4 Turunmaa: Kemiönsaari, Parainen, Åbo
- 5 Läntinen Turun seutu: Naantali, Raisio, Rusko
- 6 Salon seutu: Salo, Somero
- 7 Turku pohjoinen
- 8 Turku eteläinen

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen sosiaalinen raportointi

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Sosiaalinen raportointi

6. Raportoi asia/ilmiö *

Asian tai ilmiön otsikko:

Miten kuvailisit lyhyesti asiaa

Kuvaile asia tai ilmiö:

Mistä ja mitä tiedät asiasta

Toimenpide-ehdotuksesi:

Mikäli sinulla on nostamaasi teemaan liittyen toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien korjaamiseksi tai ehkäisemiseksi, tai hyvinvointialueemme asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi, kerrothan meille lisää.

Edellinen

Seuraava

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen sosiaalinen raportointi

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Haluatko raportoida vielä uudesta teemasta? Paina lähetä, jonka jälkeen palautut automaattisesti uudelleen lomakkeen alkuun ja voit raportoida uuden ilmiön.

Edellinen

Lähetä